

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASI AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ’NİN AFGANİSTAN VE IRAK MÜDAHALELERİ VE
ULUSLARARASI HUKUK

Maide YILMAZ

BOLU-2009

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASI AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ’NİN AFGANİSTAN VE IRAK MÜDAHALELERİ
VE ULUSLARARASI HUKUK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Maide YILMAZ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALAR

BOLU-2009

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

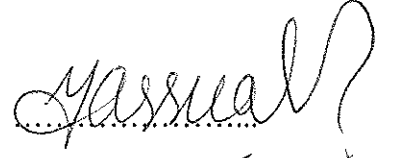
Maide YILMAZ'a ait "11 Eylül Saldırıları Sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan ve Irak Müdahaleleri ve Uluslararası Hukuk" adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.
12.10.2009

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALAR

Üye : Doç. Dr. Muhittin Ataman

Üye : Yrd. Doç. Dr. Necat Akyıldız

Sosyal Bilimler Enstitüsünün Onayı

Prof. Dr. Gönül ÜLKER
Enstitü Müdürü

ABSTRACT**INTERVENTIONS OF AFGHANISTAN AND IRAQ BY THE UNITED STATES AFTER SEPTEMBER 11 AND INTERNATIONAL LAW****Maide YILMAZ****Master's Degree Thesis****Department of International Relations****Thesis Adviser: Assistant Professor Doctor Mehmet DALAR****August 2009, 131 Pages**

The main objective of this thesis is to evaluate if the US interventions of Afghanistan and Iraq conform to international law.

The first chapter gives the general rules of use of force and self-defence under the framework of the UN Charter. In the first chapter, Article 51 of the UN Charter, limitations on the right to use force in self-defense, the notion of armed attack, use of force against terrorism, pre-emptive self-defence are discussed and two examples of preventive self defence are given.

The second chapter focuses on the September 11 attacks, the UN Resolutions about the attacks, Bush Doctrine, interventions of Afghanistan and Iraq, Security Council resolutions in relation with the interventions and conformity of them to international law. The last part is the evaluation of the effects of September Eleven attacks on international law.

Key Words: International Law, Iraq War (2003), Afghanistan War (2001), Bush Doctrine, Use of Force, Self-Defence.

ÖZET**11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASI AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ’NİN AFGANİSTAN VE IRAK MÜDAHALELERİ VE
ULUSLARARASI HUKUK****Maide YILMAZ****Yüksek Lisans Tezi****Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALAR****Ağustos 2009, 131 Sayfa**

Bu çalışmanın temel amacı; ABD’nin Afganistan ve Irak işgallerinin uluslararası hukuka uygunluğunu değerlendirmektir.

Birinci bölüm, Birleşmiş Milletler Antlaşması çerçevesinde kuvvet kullanımının ve meşru müdafanın genel kurallarını vermektedir. Bu bölümde, Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın 51. Maddesinden, meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanımının sınırlarından, silahlı saldırı kavramından, terörizme karşı kuvvet kullanımından, öncelikli meşru müdafaa hakkında bahsedilmekte ve önleyici meşru müdafaya iki örnek verilmektedir.

İkinci bölümde, 11 Eylül saldırılarına, saldırılarla ilgili Birleşmiş Milletler kararlarına, Bush Doktrini’ne, Afganistan ve Irak müdahalelerine, bu müdahalelerle ilgili Güvenlik Konseyi kararlarına yer verilmekte ve müdahalelerin uluslararası hukuka uygunluğu tartışılmaktadır. Çalışmanın sonunda ise 11 Eylül saldırılarının uluslararası hukuka etkisi değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Irak Savaşı (2003), Afganistan Savaşı (2001), Bush Doktrini, Kuvvet Kullanımı, Meşru müdafaa.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma süresince, güler yüzüyle, sabrıyla, samimiyetiyle ve bilgisiyle yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmayı hazırlayabilmem için gerekli olan altyapının oluşmasında büyük emeği olan değerli hocam Doç. Dr. Muhittin ATAMAN'a da çok teşekkür ederim. Ayrıca, çalışmam esnasında çok bunaldığım zamanlarda bana tahammül eden ve destek olan aileme ve başta Mustafa YILMAZ olmak üzere tüm arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Ağustos 2009, Bolu

Maide YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZET	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
RESİMLER	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: BM SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE KUVVET KULLANIMI, MEŞRU MÜDAFAA HAKKI VE TERÖR.....	7
1.1. BM Sisteminde Kuvvet Kullanımı ve Kuvvet Kullanımının Yasaklanması.....	10
1.2. BM Antlaşması'nın 51. Maddesi ve Meşru Müdafaa Hakkı	14
1.2.1. Silahlı Saldırı Koşulu	16
1.2.2. Meşru Müdafaa	20
1.2.3. Meşru Müdafaa Hakkının Hukuksal Sınırları: Gerekliklik, Aciliyet ve Orantılılık	22
1.2.3.1. Zorunluluk	23
1.2.3.2. Aciliyet	24
1.2.3.3. Orantılılık	25
1.3. Uluslararası Hukukta Teröre Karşı Kuvvet Kullanımı ve Meşru Müdafaa Hakkı	27
1.4. Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı	31
1.4.1. Önleyici Meşru Müdafaa Hakkının Kullanılmasında İki Örnek Olay: 1967 Arap – İsrail Savaşı ve 1981 Osirak Reaktörünün Bombalanması	35
1.4.2. 1967 Arap-İsrail Savaşı	35
1.4.3. 1981 Osirak Reaktörünün Bombalanması.....	36
II. BÖLÜM: 11 EYLÜL 2001 TERÖRİST SALDIRILARI SONRASI ABD VE ULUSLARARASI HUKUK.....	37
2.1. 11 Eylül Terör Saldırıları	37

2.2. 11 Eylül Saldırıları Sonrasında Alınan Birleşmiş Milletler Kararları.....	43
2.2.1. 1368 Sayılı Karar.....	43
2.2.2. 1373 Sayılı Karar	44
2.3 Afganistan Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk	49
2.3.1. Afganistan Müdahalesinin Seyri	49
2.3.2. Afganistan Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Kuralları Açısından Değerlendirilmesi	53
2.3.2.1. Afganistan Müdahalesi Bir Meşru Müdafaa Eylemi midir?	54
2.3.2.2. Afganistan Müdahalesinin Meşru Müdafaa'nın Hukuksal Sınırları Kapsamında İncelenmesi	57
2.3.2.3. Taliban Yönetimi Saldırılarından Sorumlu Tutulabilir mi?	62
2.4. Bush Doktrini ve Öncelikli Savaş (Pre-emptive War) Kavramı	64
2.5. 2003 Irak Savaşı ve Uluslararası Hukuk.....	69
2.5.1. Irak Savaşı Öncesi Durum: Körfez Krizi ve BM Güvenlik Konseyi Kararları	70
2.5.2. 1441 Sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı ve Irak Müdahalesi	72
2.5.2.1 1441 Sayılı Karar	73
2.5.2.2. Irak Müdahalesi.....	75
2.5.3. ABD'nin 2003 Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuka Uygunluğunun Değerlendirilmesi	80
2.6. 11 Eylül Saldırıları Sonrası Afganistan ve Irak Müdahalelerinin Uluslararası Hukuka Etkisi	94
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	110

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
GK	: Güvenlik Konseyi
MC	: Milletler Cemiyeti
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
UNEF	: BM Acil Müdahale Gücü
UNMOVIC	: Birleşmiş Milletler İzleme, Değerlendirme ve Denetleme Komisyonu
UNSCOM	: Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu

RESİMLER

Resim 1: 11 Eylül Saldırıları	38
Resim 2: Afganistan Savaşı	49
Resim 3: Irak Müdahalesi	75

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı pek çok devlet için ağır sonuçlar doğurmuştur. Bir daha aynı acıları ve kayıpları yaşamamak için, 51 devlet bir araya gelerek temel amacı dünya barışını korumak olan Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'nı imzalamışlardır.

BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 3 ve 4. fıkraları, tüm üyelerin uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barışı, güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözmelerini istemektedir. Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde başka bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı tavır sergilemeyeceklerini, BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanımında veya kuvvet kullanımı tehdidinde bulunmayacaklarını bu Antlaşmayla kabul etmişlerdir.

BM Antlaşması'nda kuvvet kullanımı yasağının dört istisnası bulunmaktadır: meşru müdafaa durumunda kuvvet kullanma, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararıyla kuvvet kullanma, BMGK'nin faaliyete başlamasına kadar geçecek sürede beş daimi üyenin kuvvet kullanması ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki düşman devletlere karşı kuvvet kullanılması. Bunlardan son iki kuvvet kullanımına hiç başvurulmadığı gibi, bu iki kuvvet kullanımı istisnası artık günümüzde bir anlam ifade etmemektedirler. Kısacası uluslararası hukuk açısından meşru sayılabilecek şekilde kuvvet kullanımının iki yolu bulunmaktadır: meşru müdafaa ve BMGK kararıyla kuvvet kullanılması.

Uluslararası hukukta meşru müdafaa, bir devletin başka bir devletçe kendisine karşı girilen hukuka aykırı kuvvet kullanma eylemine ani ve doğal olarak kuvvet kullanma yoluyla karşılık vermesi şeklinde tanımlanmaktadır.¹ Devletlerin meşru müdafaa hakları BM Antlaşması'nın VII. bölümünde yer alan 51. maddeyle düzenlenmiştir. 51. maddeye göre Antlaşmanın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya uğraması halinde, GK (Güvenlik Konseyi) uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal

¹ Cüneyd Altıparmak, "Irak İşgalinin Hukuksuzluğunun Perde Arkası", http://www.timeturk.com/Irak-isgalinin-hukuksuzlugunun-perde-arkasi_58689-haberi.html, Erişim Tarihi: 17.09.2009.

olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen GK'ye bildirilir. Konsey Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli eylemleri gerçekleştirme yetki ve görevine sahiptir.

51. maddeye göre, meşru müdafaa hakkının doğması için silahlı bir saldırının gerçekleşmesi gerekmektedir. “Silahlı saldırı” kavramının uluslararası hukuk çerçevesinde bağlayıcı bir tanımının olmaması, bu kavramın farklı şekillerde yorumlanmasına sebep olmaktadır. Bağlayıcı olmamakla birlikte BM Genel Kurulu'nun 1974 yılında aldığı 3314 sayılı “Saldırının Tanımı” kararı ile saldırı kavramının tanımı yapılmıştır. Kararın 1. maddesine göre, saldırı, bir devletin diğer bir devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya BM Antlaşması ile bağdaşmayan diğer herhangi bir tarzda silahlı kuvvet kullanılmasıdır. Ancak Saldırı Tanımı Kararı, saldırı suçu kavramına ilişkin olarak, saldırı savaşının uluslararası barışa karşı bir suç olduğunu ifade etmenin ötesinde bir detay içermemektedir.²

51. maddedeki meşru müdafaa hakkının “muhtemel” (anticipatory) bir saldırı için kullanılamayacağı genel olarak kabul görmektedir. Bu hakkın kullanılabilmesi için çok yakın (imminent) bir tehdidin var olması, tehdidin varlığının muhakkak olması ve meşru müdafaa hakkına dayanarak kuvvet kullanımında bulunmak dışında herhangi bir çarenin kalmamış olması gerekmektedir.

Meşru müdafaa hakkının hukuksal sınırları bulunmaktadır. Bunlar, gereklilik, aciliyet ve orantılılıktır. Gereklilik, saldırının durdurulması için kuvvet kullanımı dışında başvurulabilecek başka bir yolun kalmaması anlamına gelmektedir. Orantılılık, kullanılacak araçların meşru müdafaayı gerekli kılan saldırıyla orantılı ve onu durduracak kadar olmasıdır. Çünkü meşru müdafaanın amacı saldırgan tarafı cezalandırmak değil, uluslararası barışı korumak ya da yeniden tesis etmektir. Aciliyet ise, saldırgan devletin gerçekleştirdiği saldırıyla, bu saldırıya, mağdur devletin meşru müdafaa hakkı çerçevesinde verdiği karşılık arasında zamansal açıdan

² Yücel Acer, “Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu Kavramının Temel Unsurları: Tanım Çalışmaları ve Yansımalar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2005, Cilt: 1, Sayı: 3, s.17.

bir kopukluk olmamasıdır. Bu şartların dışında, 51. maddeye göre meşru müdafaa hakkı kullanılırken alınan önlemlerin acilen GK'ye bildirilmesi ve GK'nin alacağı kararlara meşru müdafaa eylemini gerçekleştiren devlet ya da devletlerin uyması gerekmektedir. GK gerekli gördüğü tedbirleri aldıktan sonra meşru müdafaa hakkı çerçevesinde kuvvet kullanımına son verilmesi gerekmektedir. BM Antlaşması'nın 24. maddesine göre, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında yetkili merci GK'dir. Antlaşmanın 39. maddesine göre ise: "Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırır."³ Ancak, hangi durumlarda barışın tehdit edildiğini veya bozulduğunu tespit edecek bir düzenleme BM Antlaşması'nda yer almamaktadır.

BM Antlaşması'nın imzalandığı 1945 yılından sonra uluslararası politika alanında yaşanan değişimlerle beraber yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Bu tehditlerden belki de en önemlisi terörizmdir. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında devletler tarafından üretilen yeni stratejiler, kuvvet kullanma yasağının daha geniş şekilde yorumlanmasına ve meşru müdafaa hakkının terörist tehdit karşısında yeniden formüle edilmesi çabalarına yol açmıştır.

BM Antlaşması'nın 2/4 maddesinde yer alan kuvvet kullanımı yasağı elbette ki terörizme karşı kuvvet kullanımında da geçerlidir. Terörizme dayanarak bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına zarar verilemez. Ayrıca teröre karşı kuvvet kullanımı da diğer bütün kuvvet kullanımlarında olduğu gibi silahlı saldırı ve süre kısıtlamalarına tabidir.

Silahlı saldırının kesin bir tanımının yapılmamış olması, terörizme karşı kuvvet kullanımında da sorun oluşturmaktadır. Bir terör örgütü tarafından gerçekleştirilen bir saldırının, silahlı saldırı kapsamına girip girmeyeceği, terörist örgütün herhangi bir devletle bağlantısı olması durumunda bu devlete karşı kuvvet kullanımının meşru müdafaa kapsamına girip girmeyeceği konularında hukukçular ve akademisyenler arasında halen tam olarak bir görüş birliği mevcut değildir.

³ "Birleşmiş Milletler Antlaşması Türkçe Metni",
<http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/belgeler/bilresmismillet.doc>, Erişim Tarihi: 17.08.2009.

11 Eylül sonrasında “Bush Doktrini’yle” beraber gündeme gelen ve gündemi hala meşgul eden konulardan biri de *öncelikli (pre-emptive)*⁴ müdafaa hakkıdır. Kimi akademisyenlere göre meşru müdafaa hakkı önleyici bir hak değildir. Ayrıca, BM Antlaşması’nın 51. Maddesi’ne göre de, meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için silahlı bir saldırının var olması şarttır. Uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, devletlerin herhangi bir silahlı saldırıya maruz kalmadan önce önleyici meşru müdafaa hakkına başvurmaları uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır. Bir devletin tehlike altında olup olmadığını belirleyebilecek uluslararası bir otorite yoktur. Bu nedenle de önleyici meşru müdafaa hakkı devletler tarafından aslı olmayan iddialar öne sürülerek kolayca politik amaçlar doğrultusunda kullanılabilir. Zaten “*öncelikli savaş (pre-emptive war)*” doktrini, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından terörizme karşı dünya çapında “haklı savaş”a giriştiklerini gerekçelendirmede kullanılmıştır.⁵

Uluslararası örf ve adet hukukuna dayanan başka bir görüşe göre ise, 51. maddeye göre doğal bir hak sayılan meşru müdafaa hakkı sadece silahlı saldırı durumunda değil, muhtemel bir saldırı gerçekleşmeden de kullanılabilir. Ancak, öncelikli meşru müdafaa hakkı, saldırının muhakkak olması durumunda kullanılabilir. Modern silahlarla saldırıya uğrama tehdidi altında olan devletler, BM’ye başvurmak için zaman kaybetmemek ve saldırgan tarafın askeri bir avantaj kazanmasını önlemek için saldırı öncesinde güç kullanımına zorlanabilirler. Fakat saldırının gerçekleşeceği konusunda kesin deliller yok ise, kuvvet kullanımı sadece bu hakka sahip olduğunu iddia eden devletin varsayımlarına dayanıyorsa, önleyici (preventive) meşru müdafaa hakkına başvurulması hukuka aykırı kabul edilmektedir. Bu konuda verilebilecek en iyi örneklerden ikisi 1967 Arap-İsrail Savaşı ve 1981 Osirak Reaktörünün Bombalanması olaylarıdır.

11 Eylül 2001 saldırıları tüm dünyada şok etkisi yaratmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’ne (ABD) karşı gerçekleştirilen bu saldırılarda pek çok insan ölmüş ve büyük maddi hasar meydana gelmiştir. Ayrıca Dünya Ticaret Örgütü ve

⁴ İngilizce metinlerde geçen bu kavram, bir tarafın saldırabilme ihtimalinden yola çıkarak, ona saldırı fırsatı vermeden diğer tarafın inisiyatif kullanarak saldırıya geçmesi anlamında kullanılmaktadır.

⁵ Mehmet Dalar, “Uluslararası Hukukta “Haklı Savaş” Doktrini: Bir Problemin Analizi”, *Muhafazakar Düşünce*, Kış 2008, Yıl.4, Sayı: 15, s. 242.

Pentagon gibi ABD gücünün sembolü olan binaların hedef alınması, saldırıların ABD'nin hegemonik varlığına karşı yapıldığı düşüncesini akla getirmiştir. Bu saldırılarla beraber terörizm, tüm dünyayı tehdit eden küresel bir tehlike haline gelmiştir.

GK tarafından alınan 1368 ve 1373 sayılı kararlarla terörist saldırılar kesin bir dille kınanmış, bunlar ve bunun gibi terörist eylemlerin uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit oluşturduğu düşüncesi ve bu çeşit faaliyetleri önlemekteki kararlılık belirtilmiştir. Aynı zamanda devletler teröristlere ve terörist eylemlere destek vermekten kaçınmaya, terörist eylemlerin yapılmasını engellemek için gerekli adımları atmaya çağırılmışlardır.

Saldırıları sonrasında ABD, terörle mücadele edeceğini tüm dünyaya duyurmuş ve bu mücadeleyi “savaş” olarak nitelendirmiş, teröristlerle teröristlere yardım edenlerin aynı muameleyi görececeklerini açıklamış ve terörizm olgusu üzerinden ülkelere müdahale etme imkânını elde etmiştir.

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD, saldırılardan Usame Bin Ladin'in sorumlu olduğunu iddia ederek Taliban Yönetimi'nden topraklarında saklanan bütün teröristlerin ABD'ye teslim edilmesini, ülkedeki terörist kampların kapatılmasını istemiş ve söz konusu istekler yerine getirilmediği takdirde Taliban Yönetimi'nin de Ladin ile aynı muameleye tabi tutulacağını açıklamıştır. Taliban Hükümeti'nin ABD'nin isteklerini reddetmesi üzerine, 7 Ekim 2001'de, ABD ve İngiltere Afganistan'a karşı askeri harekât başlatmışlardır.

Afganistan'a karşı başlatılan “Kalıcı Özgürlük Harekâtının” haklı bir meşru savunma eylemi olarak ve harekâta gereklilik, aciliyet ve orantılılık koşullarının yerine getirilip getirilmediği, bir devletin bir terör örgütüyle ne seviyede olduğu ispatlanamayan ilişkisinden dolayı cezalandırılmasının hukukiliği uzun süre tartışılmıştır. Ayrıca ABD'nin işgal süresince sivilleri hedef alması da ABD'ye duyulan tepkinin artmasına neden olmuştur.

“Bush yönetiminin yeni güvenlik ve dış politika doktrininin temelleri 1970'lere kadar uzanıyorsa da, doktrinin pratikte uygulanması ancak 11 Eylül saldırılarının ABD'de ve genel olarak dünyada ortaya çıkarttığı atmosferde mümkün

olmuştur”.⁶ 11 Eylül saldırıları ABD'ye uzun zamandır hazırladığı planlarını uygulama fırsatı vermiştir.

Bush Doktrini ile birlikte ABD, kendisine yönelebilecek tehditleri daha tehdit ortaya çıkmadan önlemeye yönelik bir savunma stratejisi öne sürmüştür. Böylece ABD, saldırı sonrasında sahip olunan meşru müdafaa hakkına henüz saldırı tehdidi oluşmadan, tehdit olasılığına dayanarak başvurabilecek ve *öncelikli (pre-emptive)* operasyonlarında bulunulabilecekti.

20 Mart 2003 tarihinde ABD ve İngiltere Irak'a müdahale etmişlerdir. Bu müdahaleler için üç gerekçe öne sürülmüştür. Bunlardan ilki, Irak'ın 687 sayılı kararla sağlanan ateşkes şartlarına uymaması, yani dolaylı olarak BMGK'nin kuvvet kullanımına ilişkin 678 sayılı kararın kuvvet kullanma yetkisi tanımasıdır. İkinci sebep, Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olması ve uluslararası barışa karşı tehdit oluşturması sebebiyle, ABD'nin Bush Doktrini çerçevesinde *öncelikli* savaş kavramına dayanarak meşru müdafaa hakkını kullanmasıdır. Üçüncüsü sebep ise Saddam Hüseyin yönetiminde ezilen Irak halkına yardım amaçlı insani gerekçelerdir. Bu gerekçelerin uluslararası hukuka uygunluğu da yine tartışma konusudur.

Bu araştırmanın amacı ve önemi; ABD'nin 11 Eylül 2001 sonrasında terörizmle savaş ve meşru müdafaa adı altında gerçekleştirdiği Afganistan ve Irak müdahalelerinin, BM çerçevesinde uluslararası hukuk kurallarına uygunluğunun ve etkisinin incelenmesidir.

Araştırmanın birinci bölümünde BM sisteminde kuvvet kullanımı, silahlı saldırı, meşru müdafaa hakkı ve bu hakkın hukuksal sınırları açıklanmış; teröre karşı kuvvet kullanımı konusu üzerinde durulmuş ve önleyici meşru müdafaa hakkından bahsedilmiştir.

İkinci bölümde ise, 11 Eylül saldırılarına, saldırılar sonrası BM kararlarına, Bush Doktrini'ne, Afganistan ve Irak müdahalelerine ve bu müdahalelerin uluslararası hukuk kurallarına uygunluğu konusunda değerlendirmelere ve son olarak da Afganistan ve Irak müdahalelerinin uluslararası hukuka etkisine yer verilmiştir.

⁶ Mustafa Aydın, “Amerika Dünyadan Ne İstiyor? ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Dış Politikası”, <http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=60>, Erişim Tarihi: 17.08.2009.

I. BÖLÜM: BM SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE KUVVET KULLANIMI, MEŞRU MÜDAFAA HAKKI VE TERÖR

Savaşı kontrol etme ve sınırlama çabaları savaşın kendisi kadar eskiye dayanmaktadır. Ancak, kuvvet kullanımıyla ilgili olan modern hukukun temelleri, Batıda savaş kurallarını resmi olarak düzenleme çabalarının başladığı 19. yüzyıla dayanmaktadır.⁷

19. yüzyıla kadar, devletlerin kendilerince haklı sebeplere dayanarak kuvvet kullanımına başvurabilecekleri kabul edilmekteydi. 19. yüzyıldan itibaren bu hak üzerinde bazı kısıtlamalara gidildi ve 20. yüzyılda da devletlerin tek taraflı olarak kuvvete başvurmaları yasaklandı. Bu konuda ilk evrensel düzenleme Miletler Cemiyeti (MC) Misakı'dır. MC Misakı'nda kuvvet kullanımı tam olarak yasaklanmasa da, devletlerin aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için barışçı yöntemlere başvurmalarının gerekliliği vurgulanmış ve ancak bu yöntemler başarısızlığa uğrar ise devletlerin savaşa başvurma hakkının ortaya çıkacağı belirtilmiştir. MC Misakı 10. maddeye göre, taraflar tüm MC üyelerinin ülke bütünlüklerini ve siyasî bağımsızlıklarını bir dış saldırıya karşı gözetmeyi ve korumayı üstleniyorlardı. Böyle bir dış saldırı olursa, Konsey bu yükümlülüğün yerine getirileceği araçlar konusunda tavsiyede bulunacaktı. Savaş konusunda temel madde olan 11. maddeye göre, MC üyelerini etkilesin ya da etkilemesin, her türlü savaş ya da savaşa başvurma tehdidi MC'yi bir bütün olarak ilgilendiriyordu ve MC ulusların barışını korumak için doğru ve etkili olabilecek önlemleri alacaktı.⁸

BM Antlaşması'ndan önce kuvvet kullanımıyla ilgili hazırlanan ikinci önemli belge Briand-Kellogg Paktı'dır. Pakt 1928'de ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Belçika ve Çekoslovakya arasında imzalanmıştır. Daha sonra, Türkiye de dâhil olmak üzere, hemen hemen tüm bağımsız devletler

⁷ Rosa Ehrenreich Brooks, "War Everywhere: Rights, National Security Law, and the Law of Armed Conflict in the Age of Terror", **University of Pennsylvania Law Review**, Aralık 2004, Cilt: 153, Sayı: 2, s. 688.

⁸ Funda Keskin, "BM ve Kuvvet Kullanma", **Avrasya Dosyası**, **BM Özel**, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 149.

Pakt'a taraf olmuşlardır. Bu pakt BM Antlaşması'yla birlikte, kuvvete başvurma yasağını düzenleyen ikinci önemli belge durumundadır. Briand-Kellogg Paktı'nın 1. maddesine göre, taraflar uluslararası anlaşmazlıkların çözülmesi için savaşa başvurmayı reddederler ve birbiriyle olan ilişkilerinde savaşı, ulusal politikanın bir aracı olarak kullanmaktan vazgeçtiklerini açıklarlar. Pakt'ın 2. maddesi ise, tarafların niteliği ve kaynağı ne olursa olsun, anlaşmazlıklarının ve çatışmalarının çözümünü barışçı yollar dışında bir yolda aramayacaklarını belirtmektedir.⁹ MC Misakı da Briand-Kellogg Paktı da sadece savaş üzerinde durmuşlardır. Savaş dışında kullanılan kuvvet kullanımları hakkında iki belgede de herhangi bir karar bulunmamaktadır.

1928-1945 arasında, devletlerin uygulamaları da belirli istisnalar dışında ulusal politikanın bir aracı olarak kuvvet kullanılmasını yasaklayan bir örf ve adet kuralının varlığını ortaya koymuştur.¹⁰ Evrensel düzeyde kuvvet kullanımını ilke olarak yasaklayan ilk antlaşma ise BM Antlaşması'dır.¹¹ Gerçekten de BM'yi ortaya çıkaran Kurucu Antlaşma (Charter), hem savaşı hem de daha dar kapsamlı kuvvet kullanımlarını önlemek için tarihte ilk kez önemli bir kısım düzenlemeler getirmiştir.¹²

BM Antlaşması'nın giriş kısmı şu şekildedir:

Biz Birleşmiş Milletler halkları:

“...bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye, adaletin korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülöklere saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya, sosyal bakımdan ilerlemeyi kolaylaştırmaya ve bu ereklere ulaşmak için: hoşgöröyle davranmaya ve iyi komşuluk anlayış

⁹ Keskin, “BM ve Kuvvet Kullanma”, **Avrasya Dosyası, BM Özel**, s. 149.

¹⁰ Utku Yapıcı, “Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2006, Cilt: 2, Sayı: 7, s. 21.

¹¹ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap**, Ankara: Turhan Kitapevi, 2000, s. 112.

¹² Berdal Aral, “Asimetrik Saldırı Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Ekim 2007, Cilt: 4, Sayı: 14, s. 64.

içinde birbirimizle barışık yaşamaya, uluslararası barış ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye, ortak yarar dışında silahlı kuvvet kullanılmamasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ve yöntemleri benimsemeye, tüm halkların ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemesini kolaylaştırmak için uluslararası kurumlardan yararlanmaya, istekli olarak, bu amaçları gerçekleştirmek için çaba harcamaya karar verdik. Buna uygun olarak, hükümetlerimiz, San Francisco kentinde toplanan ve yetki belgeleri usulüne uygun görülen temsilcileri aracılığıyla işbu Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı kabul etmişler ve Birleşmiş Milletler adıyla anılacak bir uluslararası örgüt kurmuşlardır".¹³

Giriş bölümünden de anlaşıldığı üzere, BM Antlaşması'nın hazırlanış amacı, İkinci Dünya Savaşı'ndan ağır kayıplarla çıkmış devletlerin, bir daha aynı yıkımla hiçbir zaman karşılaşmamalarını sağlamak ve gelecek nesilleri savaşın sebep olduğu acılardan korumaktır. Bu antlaşmayla birlikte savaş artık bir politika aracı olmaktan çıkacak ve devletlerarasındaki sorunlar barışçı yollarla çözülecekti. Bu amaçla yola çıkan 51 ülke, BM Antlaşması'nı 26 Haziran 1945'te imzaladılar ve Antlaşmayı imzalayan tüm devletler Antlaşmada belirtilen uluslararası hukuk kurallarına uymayı taahhüt ettiler.

BM Antlaşması'yla barışın ve güvenliğin hâkim olduğu bir dünya oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu sebeple de öncelikle kuvvet kullanımının yasaklanmasına karar verilmiştir. BM Antlaşmasının 2/4. maddesi devletlerin kuvvet kullanmasını kesin bir dille yasaklamaktadır. Antlaşma kuvvet kullanımına ancak meşru müdafaa durumunda, Güvenlik Konseyi (GK) kararıyla kullanılması durumunda ve siyasal bağımsızlık veya toprak bütünlüğünün korunması amacıyla izin vermektedir.¹⁴

BM Antlaşması'nın 51. maddesi, devletlerin meşru müdafaa hakları kapsamında kuvvet kullanmalarına izin vermektedir. Bu durum BM Antlaşması'nın 2/4. maddesinin bir istisnasıdır ve uluslararası barışın sağlanması amacını taşımaktadır. Eğer kuvvet kullanımının amacı barış ve güvenliğin yeniden tesis edilmesi ise, uluslararası hukuka aykırı değildir. Ancak bir devletin siyasal

¹³ "BM Sözleşmeleri, Birleşmiş Milletler Antlaşması (BM Şartı)... Giriş", <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti-00.html>, Erişim Tarihi: 23.07.2009.

¹⁴ Enver Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2003, s. 14.

bağımsızlığına veya toprak bütünlüğüne karşı her türlü kuvvet kullanımı ve kuvvet kullanımı tehdidinde bulunulması Antlaşmaya göre hukuk dışı kabul edilmektedir.

51. Maddeye göre devletler kendilerine yapılan silahlı bir saldırı karşısında GK duruma el koyuncaya kadar kendilerini savunma hakkına sahiptirler. Bu konuda görüş birliği mevcuttur. Ancak maddede sözü geçen silahlı saldırı kavramı ve diğer bazı konular tartışmaya açıktır. Örneğin, hangi eylemler saldırı kapsamına girmektedir? Devletlerin kendilerini savunabilmeleri için saldırıya uğramayı beklemeleri mi gerekmektedir? Saldırıya uğrayan devlet meşru müdafaa hakkını neye göre kullanacaktır? BM Antlaşması'nın meşru müdafaa hakkının kullanılması konusunda belirlediği sınırlar nelerdir? Terörizme karşı kuvvet kullanımının koşulları nelerdir? Önleyici meşru müdafaa hakkı ne anlama gelmektedir ve uluslararası hukuk kurallarına uygun kabul edilebilir mi? Çalışmanın bu bölümünde bu sorulara yanıt verilmeye çalışılacaktır.

1.1 BM Sisteminde Kuvvet Kullanımı ve Kuvvet Kullanımının Yasaklanması

BM Antlaşması bütün dünya devletleri için ağır sonuçlar doğuran II. Dünya Savaşı sonrasında yapılmıştır. San Francisco Konferansı'nda devletler, kuvvete dayalı politikaların önlenmesi konusunda hemfikir olmuşlardır. Devletlerin artık ülke sınırlarını genişletmek veya başka devletlerin iç işlerine müdahale etmek amacıyla kuvvet kullanımına başvurmamaları gerektiği görüşü yaygın olarak kabul görmüştür. 51 üyenin katılımıyla imzalanan BM Antlaşması'na göre örgüt, devletlerin egemen eşitliği ilkesine göre inşa edilmiştir. Antlaşmada MC Misakı'ndan farklı olarak kuvvet kullanımı açık bir dille yasaklanmıştır. BM Antlaşması uluslararası uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesinin gerekliliğinden bahsetmekte ve meşru olmayan kuvvet kullanımını saldırganlık olarak değerlendirmektedir. Örgütün amaçlarını açıklayan 1. maddenin 1. fıkrasında BM'nin amaçları şu şekilde belirtilmiştir:

1. Uluslararası barış ve güvenliği muhafaza etmek ve bu maksatla: Barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve uzaklaştırmak ve her türlü saldırma fiilini veya barışın başka suretle bozulması halini ortadan kaldırmak üzere, müessir müşterek tedbirleri almak; barışın bozulmasını intaç edebilecek

uluslararası mahiyette uyuşmazlıkların veya durumların düzeltilmesini veya çözülmesini, adalet ve devletlerarası hukuku prensiplerine uygun olarak barış yollarıyla gerçekleştirmek.

2. Uluslar arasında halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak.

3. Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmede ve ırk cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip, güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak.¹⁵

BM Antlaşması'nın pek çok hükmünde, devletlerin aralarındaki anlaşmazlıkları çözmede barışçı yöntemlere başvurmaları gerektiğinden bahsedilmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi Antlaşmanın giriş bölümünde, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için müşterek tedbirlerin alınabileceğinden söz edilmektedir. Antlaşmaya göre barış ve güvenliğin sağlanması en büyük önceliktir.

Tüm devletlerin uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin siyasal bağımsızlığına veya toprak bütünlüğüne karşı kuvvet kullanması, kuvvet kullanma tehdidinde bulunması veya BM Antlaşması'nın amacına uymayan herhangi bir davranışta bulunması, BM Antlaşmasının 2/4. maddesinde kesin bir şekilde yasaklanmaktadır. BM antlaşmasının ilgili hükmü şöyledir:

Teşkilatın Üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilmeyecek herhangi bir surette, tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.¹⁶

Burada BM Antlaşmasının prensip ve amaçlarının genel sınırları çizilmektedir.

Doğrudan kuvvet kullanma tehdidi yoluyla bir devletin ülkesinin bir kısmını ele geçirmek ya da siyasal çıkar elde etmek, hiç kuşkusuz yine aynı

¹⁵ “BM Sözleşmeleri, Birleşmiş Milletler Antlaşması (BM Şartı)”, <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti-00.html>, Erişim Tarihi: 23.07.2009.

¹⁶ “BM Sözleşmeleri, Birleşmiş Milletler Antlaşması (BM Şartı)... ”, <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti-00.html>, Erişim Tarihi: 23.07.2009.

maddenin kapsamına giren hukuk dışı bir fikiirdir. BM'nin getirdiği düzenlemeye göre, bir devletten başka bir devlete yönelen ve askeri güç kullanımını içeren bir fiil, ancak ve ancak “müşterek zorlama tedbiri” ya da “tek başına” veya “müşterek meşru müdafaa hakkı” kapsamına girmesi durumunda, bir uluslararası hukuk ihlali sayılmayacaktır.¹⁷ Hükmün içeriğinden de anlaşılacağı üzere, 2/4. madde, kuvvet kullanımı tehdidini ve bu tehdidin önlenmesi konusunu sadece uluslararası düzeyde ele almaktadır. Bu da şu anlama gelmektedir ki, bir devletin ülkesi içinde meydana gelebilecek ayaklanmalar veya iç savaş durumu bu maddenin kapsamı dışında kalmaktadır.

BM Antlaşması'nın 2/4. maddesinde yer alan “herhangi bir devlet” ibaresi, kuvvet kullanımı ve kuvvet kullanımı tehdidinde bulunma yasağının sadece BM üyesi devletleri değil, üye olmayan devletleri de bağladığının göstergesidir. Ancak BM Antlaşması'nda, bu yasağı düzenleyen madde 2/4 hükmünde, üye olmayan devletlere doğrudan doğruya yükümlülük getiren bir kayıt bulunmamaktadır. Antlaşmanın 2/6 Maddesinde “Örgüt, BM üyesi olmayan devletlerin, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının gerektirdiği ölçüde, bu ilkelere uygun hareket etmesini sağlayacaktır” denmektedir. Bu maddeye göre de üye olmayan devletlerin BM Antlaşması'na ve Antlaşmanın 2/4 Maddesine uyma mükellefiyeti yoktur. Bununla birlikte madde 2/6'ya göre üye olmayan devletlerin BM ilkelerine uymalarını sağlama görevi Örgüte verilmiş, bu şekilde de üye olmayan devletlerin de yasağa uymaları sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁸

BM, üye olmayan devletlerin kuvvet kullanımı yasağına uymalarını sağlarken, devletlerin bu yasağı ihlal etmeleri durumunda da gerekli önlemleri alacaktır. Başeren, BM'nin, üye olmayan devletlerin BM ilkelerine uymalarını sağlamak için alacağı tedbirlerin dayanacağı yetkinin kaynağının BM Antlaşması değil, kuvvet kullanmaya ilişkin örf ve adet hukuku kuralları olduğunu söylemektedir.¹⁹

¹⁷ Aral, **Asimetrik Saldırı Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk**, s. 65.

¹⁸ Sertaç Başeren, **Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s. 67.

¹⁹ Başeren, **Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları**, s. 68.

BM Antlaşması'na göre kuvvet kullanımı ya da tehdidi, bir devletin ülke bütünlüğüne, siyasal bağımsızlığına ve BM amaçlarına karşı gerçekleştirilemez.²⁰ Ancak maddede yer alan kuvvet kullanımı tabiri ile tam olarak neyin kastedildiği konusunda farklı yorumlar mevcuttur. Bir görüşe göre, maddede yer alan kuvvet kullanımından kastedilen kesinlikle silahlı kuvvet kullanılmasıyken, diğer bir görüşe göre, ekonomik zorlamalar ve müdahaleler de kuvvet kullanımı kapsamına girmektedir. Fakat büyük ölçüde kabul gören ilk görüştür.

Burada üzerinde durulması gereken başka bir nokta da silahlı kuvvet kullanımının şeklidir. Çünkü bu kavram hem bir devletin düzenli birliklerince doğrudan, hem de silahlı gruplar gibi düzen dışı birlikler eliyle dolaylı olarak gerçekleştirilen saldırıları kapsayabilmektedir. BM Genel Kurulunun 2625 sayılı "Dostça İlişkiler Bildirisi" şu durumlarda dolaylı kuvvet kullanımını 2/4. madde kapsamına almıştır:

-“ Bir başka devletin ülkesine girmek üzere özellikle paralı askerlerden (mercenaries, mercenaires) olmak üzere silahlı grupların ya da düzen-dışı kuvvetlerin örgütlenmesi.”

-“ Bir başka devlet ülkesinde iç savaş ya da terörist eylemleri örgütleme, kışkırtma, yardım etme ya da bunlara katılma ya da bunlara ülkesinde bu gibi eylemlerin yapılmasına yönelik örgütlenmiş faaliyetlere rıza gösterme.”²¹

Uluslararası ilişkilerde BM Antlaşması'na göre bir devlet bazı istisnai durumlarda kuvvet kullanımına başvurabilmektedir:

- BM Antlaşması'nın VII. Bölümünde yer alan uluslararası barış ve güvenliği yeniden oluşturmak amacıyla BM'nin kendisine verdiği yetkiye dayanarak, saldırgan devlete karşı müşterek zorlama tedbirlerine iştirak edebilir.
- BM Antlaşmasının 51. Maddesi çerçevesinde meşru müdafaa hakkını kullanabilir.

²⁰ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap**, s. 113.

²¹ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap**, s. 115.

- Yine BM Antlaşması'nın VIII. Bölümünde düzenlenen bölgesel örgütler tarafından düzenlenen uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanabilmesi için gerekli olan müşterek askeri zorlama tedbirlerine katılabilir.²²

BM Antlaşması'na göre GK, uluslararası barışın ve güvenliğin korunması için temel yetki organıdır ve madde 25'e göre tüm devletleri bağlayan kararlar almakla yetkilendirilmiştir. GK, madde 39'a göre barışa karşı herhangi bir tehdidin varlığına ve saldırı eylemine karar verme yetkisine sahiptir. Bu madde, 40 ve 41. maddelerde olduğu gibi üye devletleri bağlayan, barışın korunmasına veya yeniden tesis edilmesi amacıyla askeri güç kullanımına karar verme yetkisini GK'ye bırakır. GK gerekli önlemleri alır ve eğer (42. maddeye göre) alınan önlemler yetersiz kalırsa, kara, hava ve deniz kuvvetlerini uluslararası barışı korumak veya yeniden tesis etmek amacıyla kullanabilir. GK kendisine bağlı bulunan üye devletlere kuvvet kullanma yetkisini tarihte iki kez vermiştir: 1950'de Kore'de ve 1990'da Irak'ta.²³

Yukarıda bahsedilen durumlar haricinde uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımı ve tehdidi BM tarafından yasaklanmıştır. 1945 yılından bu yana pek çok devlet 51. Madde'ye atıfta bulunarak uluslararası alanda gerçekleştirdikleri kuvvet kullanımlarını meşru müdafaa hakkı kapsamına sokmaya çalışmaktadırlar.

1.2. BM Antlaşması'nın 51. Maddesi ve Meşru Müdafaa Hakkı

Devletler uluslararası hukuk kurallarına uymak şartı ile kendi güvenliklerini sağlama hakkına sahiptirler. Aynı şekilde, kendilerine karşı gerçekleştirilen ve hukuk dışı kabul edilen bir saldırı karşısında kendileri müdafaa etmek amacıyla kuvvet kullanımına da başvurabilirler. Bu hak BM Antlaşması'nın 51. Maddesinde “meşru müdafaa hakkı” olarak belirtilmektedir. “En yalın anlamıyla

²² Berdal Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, Kırıkkale: Siyasal Kitabevi, 1999, s. 13-14.

²³ Andre Stemmet, “International Law and the Use of Force: Some Post 9/11 Perspectives”, **RUSI Journal**, Ekim 2003, Cilt: 148, Sayı: 5, s. 25.

meşru müdafaa hakkı, dışarıdan yönelen *illegal* bir askeri güç kullanımına karşı, devletin *meşru olarak* kuvvet kullanma hakkıdır”.²⁴

Meşru savunma hakkı, BM Antlaşması’nın kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunma yasağının en önemli istisnasıdır ve BM Antlaşması’nın 51. Maddesine dayanmaktadır. 51. Maddenin içeriği ise şöyledir:

“İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için, lüzumlu tedbirleri alıncaya kadar, tabii olan münferit veya müşterek meşru müdafaa hakkına hâlel getirmez. Bu meşru müdafaa hakkını kullanarak Üyelerin aldığı tedbirler derhal Güvenlik Konseyi’ne bildirilir ve Konseyin işbu Antlaşmaya dayanarak milletlerarası barış ve güvenliğin muhafaza ve iadesi için lüzumlu göreceği şekilde her an hareket etmek yetki ve ödevine hiçbir vesile tesir etmez.”²⁵

Antlaşmanın bu maddesine göre silahlı güce sahip olan bir devlet, kendisine karşı oluşturulan silahlı bir saldırı karşısında doğal olarak var olan meşru müdafaa hakkını kullanarak kendisini, GK gerekli müdahaleyi yapıncaya dek savunacaktır. Bu hak ferdi ve ortak olarak kullanılabilir.²⁶ Ancak bir devletin meşru müdafaa hakkını kullanabilmesi için bir silahlı saldırının olması ve meşru savunma eylemlerinin hemen GK’ye bildirilmesi gerekmektedir. Maddede “*derhal Güvenlik Konseyi’ne bildirilir*” ifadesinin kullanılması, meşru savunma hakkını kullanan bir devletin eylemlerini GK’ye bildirme kanuni yükümlülüğü altında olduğunu göstermektedir.²⁷ Ancak kimilerine göre bu kanuni bir zorunluluk değil sadece bir yönlendirmedir.

Nikaragua Davasında bu durumla ilgili kesin bir ifade yoktur. Ancak mahkemeye göre tedbirlerin Konseye bildirilmemesi meşru müdafaa eyleminin geçerliliğini etkilemeyecektir. Çünkü Antlaşmanın ilgili maddesinde belirtilen bir

²⁴ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 1.

²⁵ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, s. 116.

²⁶ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s. 28-29.

²⁷ Don W. Greig, “Self-Defence and the Security Council: What does Article 51 Require?” **The International and Comparative Law Quarterly**, Nisan 1991, Cilt: 40, Sayı: 2, s. 367.

görev değil, bir beklentidir.²⁸ Ayrıca, bundan sonra GK'nin durumla ilgili olarak alacağı kararlara mağdur devletin uyması gerekmektedir. BM her zaman barışı savunmaktadır. Fakat Antlaşmanın bu maddesinden de anlaşılacağı üzere bir devletin herhangi bir haksız saldırı anında kendi güvenliğini sağlamak için BM gereken yardımı kendisine sağlayıncaya kadar gerekli önlemlere başvurmaya hakkı vardır.

BM Antlaşması'nın 51. Maddesinin yorumuna ilişkin bazı problemler vardır. Bunlardan ilki maddede yer alan silahlı saldırının kapsamı ile ilgilidir. Hangi eylemlerin silahlı saldırı kapsamına gireceği konusunda tam olarak bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir. Meşru müdafaa hakkının doğması için saldırının mutlaka silahla mı olması gerekmektedir? Ayrıca, meşru müdafaa hakkının oluşması için fiili bir saldırının gerçekleşmesinin gerekliliğinden bahsedilmektedir. Eğer bir devlet kendisinin saldırıya uğrayacağını öngörüyorsa bu durumda ne yapmalıdır? Bu sorulara cevap verilebilmesi için silahlı saldırı kavramının incelenmesinde yarar vardır.

1.2.1. Silahlı Saldırı Koşulu

Meşru müdafaa hakkının kullanımı konusundaki en önemli kavram 'silahlı saldırı'dır.²⁹ Ancak "silahlı saldırı" kavramının genel olarak kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır.

²⁸ Greig, "Self-Defence and the Security Council: What does Article 51 Require?", **The International and Comparative Law Quarterly**, s. 369.

²⁹ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s.16.

Nikaragua³⁰ davasında mahkeme, kuvvet kullanımının en zarar verici şekilleri (silahlı saldırıyla yapılanlar) ve daha az zarar verici olanlar şeklinde bir ayrıma gitmiştir.³¹ Her türlü silahlı saldırı meşru müdafaa hakkını doğurmamaktadır. Burada önemli olan husus, silahlı saldırının boyutudur. Bir devletin meşru müdafaa hakkından söz edebilmesi için saldırının çok kapsamlı olması ve devletin bu saldırı sonucunda büyük bir kayba uğramış olması gerekmektedir. Bu nedenle düzenli silahlı birliklerin yaptığı sınır ihlalleri, kuvvet kullanma yasağına aykırı oldukları halde silahlı saldırı olarak nitelendirilemezler.³²

³⁰ 1979 yılının Temmuz ayında, Nikaragua’da Başkan Somoza’nın hükümetinin düşmesinden sonra ülkenin yönetimi, Somoza’ya karşı savaşan Sandinista gerillalarının oluşturduğu “ulusal koalisyon” denilen bir hükümet tarafından üstlenilmiştir. Başlangıçta bu hükümeti destekleyen ABD, Nikaragua’nın Salvador gerillalarına lojistik yardımda bulunduğu ve silah sağladığı gerekçesiyle, bu hükümete karşı tutumunu değiştirmiştir. Bu arada Sandinista yönetimine karşı eski Somoza Hükümeti yanlıları silahlı mücadeleye girmişler. Bir süre sonra “kontra” lar adı verilen bu direnişçilere ABD tarafından yardım yapılmaya başlandı ve ABD’nin 1983 bütçesine bu ülkenin istihbarat servislerine Nikaragua’daki askeri veya askeri olmayan faaliyetleri desteklemeleri amacıyla ödenek ayrılmıştır.

Nikaragua’nın iddialarına göre, kontralar önemli maddi zararlar verdikleri gibi büyük insan kayıplarına da yol açarak, esirleri kurşuna dizme, kadınların ırzlarına geçme, işkence gibi insanlık dışı eylemlerde bulunmuşlar. Nikaragua, bu kontralar üzerinde ABD’nin büyük etkisi olduğunu, hükümeti devirmek amacıyla yürüttükleri faaliyetler için bunlara ABD tarafından finansman destek ve silah sağlandığını, bazı Nikaragua limanlarının mayınlanması, petrol tesisleri ve deniz üssüne karşı girişilen saldırılarda ABD desteği ve parmağı olduğu gibi ülke üzerinde uçan ABD uçaklarının kontralara bilgi ve malzeme desteği sağlamalarının yanı sıra halk arasında korku yarattığını ileri sürmüştür.

Nikaragua, bu eylemleriyle ABD’nin uluslararası hukuku çiğnediğini belirterek bu devlete karşı 9 Nisan 1984 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı’nda dava açmıştır. ABD, divanın yargı yetkisine itiraz etmekle beraber duruşmalara kendisini temsil eden bir ajan göndermiştir. Divan, 27 Haziran 1986 tarihinde, ABD’nin hem uluslararası yapıla geliş hukuk kurallarını çiğnediğini hem de Nikaragua ile imzalamış olduğu 1956 tarihli dostluk ve ticaret antlaşmasını ihlal ettiği sonucuna vararak, ABD’nin neden olduğu zararları Nikaragua’ya ödemesine karar vermiştir.

ABD, Divan kararını uygulamaya yanaşmayınca, Nikaragua Hükümeti, bu kararın uygulanması için BM antlaşmasının 94/2 maddesi gereğince BM Güvenlik Konseyi’ne başvurmuştur. Nikaragua’nın Güvenlik Konseyi’ne yaptığı başvuru ABD vetosu nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Bunun üzerine Nikaragua, sorunu BM Genel Kuruluna götürmüştür. Genel Kurulda ABD’yi suçlu bulan Divan kararı 94 ülke tarafından kabul edilirken aralarında ABD, İsrail ve Salvador’un bulunduğu 3 devlet tarafından reddedilmiştir. Aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 47 devlet karar karşısında çekimser kalmışlardır. BM Genel Kurulu kararının tavsiye niteliği dışında hukuksal bağlayıcılığı olmamakla beraber, ABD’nin uluslararası hukuku çiğnediğini ve hukuk tanımadığını yargı kararıyla kanıtlayan Nikaragua’nın büyük diplomatik başarısı sayılan bu davranışı uluslararası toplumun çoğunluğunca desteklenmiştir. Çelik, Edip F. **Milletlerarası Hukuk**, İkinci Kitap, Filiz Kitabevi, genişletilmiş ve güncelleştirilmiş baskı, İstanbul, 1987, s. 387-390.

³¹ Natalia Ochoa-Ruiz and Esther Salamanca-Aguado, “Exploring the Limits of International Law relating to the Use of Force in Self-defence”, **The European Journal of International Law**, 2005, Cilt: 16 Sayı: 3, s. 512.

³² Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 17.

Saldırı kavramının tanımının yapılması konusu MC döneminden 1974 yılına kadar uluslararası hukukta tartışılmıştır. 1933'te Sovyetler Birliği tarafından konuyla ilgili bir sözleşme tasarısı hazırlanmış fakat bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. BM Antlaşması'nın hazırlandığı dönemde de saldırı kavramı üzerinde durulmuş, ancak savaş tekniklerindeki ilerlemeler sebebiyle saldırı kavramının sınırlandırılmasının çok güç olduğu öne sürülmüştür. Hangi fiillerin saldırı kapsamına gireceğine karar verme yetkisi de GK'ye verilmiştir. Konsey ise saldırganlığın tam olarak tanımını yapmaktan kaçınmıştır.

Yıllarca süren çalışmalar sonucunda Genel Kurul "Saldırının Tanımı Kararı"nı kabul etmiştir. Bu kararla saldırının tanımında genel bir uzlaşma sağlanmıştır. Kabul edilen metnin birinci maddesine göre saldırının tanımı şu şekildedir: "Saldırı, bir devletin, bir başka devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı silah kullanması ya da bu tanımlamaya uygun olarak, Birleşmiş Milletler Antlaşması'yla bağdaşmaz başka bir yola başvurusudur."³³

Bu maddedeki saldırı tanımı dolaylı kuvvet kullanımlarının hepsini kapsamamaktadır. Kararın üçüncü maddesi saldırganlığın kapsamına aşağıdaki eylemleri almaktadır:

1. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin başka bir devlete saldırması, bu devletin topraklarını işgal etmesi ya da bir devletin başka bir devletin topraklarını kısa süreliğine dahi olsa kendi ülkesine katması,
2. Bir devletlerin silahlı kuvvetlerinin başka bir devletin topraklarını bombalaması veya bu devletin topraklarında silahlı eylemlerde bulunması,
3. Bir devletin silahlı kuvvetlerinin başka bir devletin limanlarını ya da sahillerini abluka altına alması,

³³ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s. 28-29.

4. Bir devletin başka bir devletin kara, hava ve deniz kuvvetlerine veya deniz ve hava donanmalarına saldırıda bulunması,
5. Bir devletin topraklarında o devletin izniyle bulunan başka bir devletin silahlı güçlerinin iki devlet arasındaki anlaşmaya aykırı olarak kullanılması ve o devletin topraklarındaki kalış süresinin bitmesine rağmen devletin topraklarından çıkmaması,
6. Bir devletin topraklarını başka bir devlete karşı yöneltilen saldırgan fiiller için üçüncü bir devlete tahsis ettiğini kabul etmesi,
7. Bir devlet tarafından ya da adına, başka bir devlete, büyük silahlı eylemler düzenlemek için silahlı çeteler, gruplar, düzensiz birlikler ya da paralı askerler yollanması.

Bu yedi kategori on yıllarca meydana gelen olaylara dayanarak yapılmıştır. Tabî ki bu listeye eklenebilecek daha pek çok şey olabilir. Nikaragua davasında silahlı saldırı adı altında değerlendirilen eylemlerin kapsamının daha geniş olduğu belirtilmiştir. Uluslararası Adalet Divanı (UAD), düzensiz birliklerce başka bir ülkenin topraklarında gerçekleştirilen eylemlerin de silahlı saldırı kapsamında düşünülmesinin gerektiğini savunmuştur.

Bir ülkenin düzenli birliklerinin başka bir devletin topraklarına girmesi, uçaklarıyla o ülke topraklarını bombalaması ya da açık denizde devlete ait gemileri bombalaması, 51. Madde kapsamındaki silahlı saldırı kavramının örnekleri olarak kabul edilebilirler. Dolaylı saldırganlıkların, örneğin bir devletin başka bir ülkenin iç çatışmalarına müdahale etmesinin silahlı saldırı sayılıp sayılmaması gerektiği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Genel eğilim ise bu eylemlerin silahlı saldırı kapsamına girmediği yönündedir.

Silahlı saldırı ile ilgili diğer bir husus da şudur ki; BM Antlaşması'nın 51. maddesine göre, meşru müdafaa hakkının doğması için saldırgan devletin fiilen harekete geçmiş olması gerekir. Burada kastedilen askeri bir müdahaledir. Bir devletin diğer bir devleti kışkırtması veya tehdit etmesi silahlı saldırı olarak sayılmamaktadır. Hatta savaş ilanı durumunda bile fiili bir saldırı durumu olmadığı için meşru müdafaadan söz edilemez. Ancak, öngörülen bir saldırı varsa ne

yapılacağı, bu durumda meşru müdafaa hakkının kullanılıp kullanılmayacağı konusunda tartışmalar sürmektedir.

Bazı yazarlar, başlaması çok muhtemel olan bir saldırıya karşı başka türlü bir önlem almanın mümkün olmadığı durumlarda meşru müdafaa'nın kabul edilebilir olacağını savunmaktadırlar. Fakat yaygın görüş, bu hakkın doğması için fiili saldırının gerektiği yönündedir. Meşru müdafaa hakkı saldırıyla aynı anda ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, saldırgan devlet diğer bir devletin sınırını geçmekte ve saldırı başlatmaktadır. Ancak bazı durumlarda saldırgan devlet, üçüncü bir devleti ya da açık denizleri saldırılarını gerçekleştirmek için kullanabilir. Bu gibi durumlarda saldırgan güçlerin mağdur devletin sınırlarını geçmesi beklenmez.

Silahlı bir saldırının mevcudiyeti meşru müdafaa hakkının kullanımının ön koşuludur. Savaşan iki taraftan her ikisinin de meşru müdafaa hakkını kullanıyor olması mümkün değildir. BM Antlaşması'na göre silahlı saldırıyı ilk gerçekleştiren devlet barışa karşı suç işlediği için uluslararası hukuku ihlal etmiş sayılacak ve bu durumdan doğacak sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlü olacaktır.

1.2.2. Meşru Müdafaa

Uluslararası hukuk bakımından kuvvet kullanımıyla yakından ilgili bir konu olan meşru müdafaa hakkının hukuksal dayanağı, devletlerin egemenliğidir. İç hukukta birey nasıl kendisine veya bir başkasına yönelik ağır ve haksız bir saldırıdan doğan tehlikeyi uzaklaştırmak amacıyla saldırıyla orantılı bir koruma hakkına sahip ise, uluslararası hukuk bakımından da devletlerin ülkesel bütünlüğüne, bağımsızlığına yönelik bir saldırı olması halinde, saldırıya uğrayan devletin saldırıyı uzaklaştırmak amacıyla kuvvet kullanma hakkı kabul edilmektedir.³⁴

Bir devletin varlığını ve egemenliğini koruyabilmesi için meşru müdafaa hakkının var olması şarttır. Meşru müdafaa hakkı doğal bir haktır ve saldırıya uğrayan bir devlet kendini savunmakla “doğal bir hakkı kullanmış sayılmaktadır”³⁵.

³⁴ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s. 57.

³⁵ İlyas Doğan, **Devletler Hukuku**, Ankara: Seçkin Kitabevi, 2008, s.156.

Bu durum BM Antlaşması'nın 51. Maddesinde de belirtilmiştir. Bu maddeye göre bu hak sadece BM üyesi devletlere değil, tüm devletlere verilmiştir. Ayrıca, saldırıya uğrayan ve BM üyesi olmayan bir devlete, BM üyesi olan devletlerin askeri yardım yapabileceği hususu da kabul görmektedir.

Saldırıya uğrayan devlet, BM, örgütler veya diğer devletler kendisine yardımda bulunmasalar bile kendini savunma hakkına sahiptir. Ancak devletler kuvvet kullandıklarında, eylemlerini haklı çıkarmak amacıyla neredeyse her zaman meşru müdafaa haklarını kullandıkları iddiasında bulunmaktadır. Yaygın görüşe göre devletlerin bu haklarını kullanabilmeleri için silahlı saldırıya uğramış olmaları, gerçekleştirecekleri meşru müdafaa eylemlerini hemen GK'ye bildirmeleri ve Konsey saldırıya karşı eyleme girer girmez karşılık vermeye son vermeleri gerekmektedir.

Meşru müdafaanın herkesçe kabul görmüş olan kanuni bir yöntem olduğu fikrine rağmen anlamı ve geçerliliği halen sorgulanmaktadır ve konuyla ilgili daha pek çok kanuni düzenlemeye ihtiyaç vardır. Fakat meşru müdafaanın uluslararası hukuk kurallarına uygun şekilde düzenlenmesi için alınacak genel kurallar, devletlerin güvenliklerini sağlamak konusunda yeterli olmayacaktır. BM Antlaşması ve diğer ilgili antlaşmalar barışın ve güvenliğin korunması için daha fazlasına ihtiyaç duyulduğunu açıkça göstermiştir. Kararlar belli başlı olaylara göre alınmalıdır. Devletlerin belli durumlarda olaylarla ilgili aldıkları kararlar, meşru müdafaa kavramını hukuken şekillendirme sürecine katkıda bulunacaklardır.³⁶

³⁶ Oscar Schachter, "Self-Defence and the Rule of Law", *The American Journal of International Law*, Nisan, 1989, Cilt: 83, No:2, s. 266.

1.2.3. Meşru Müdafaa Hakkının Hukuksal Sınırları: Gereklilik, Aciliyet ve Orantılılık

Meşru müdafaada amaç saldırının durdurulmasını sağlamaktır; saldırıyı cezalandırmak değildir³⁷ ve meşru müdafaa durumunda kuvvet kullanımının uluslararası hukukta sınırları bulunmaktadır.

Meşru müdafaa hakkının hukuksal sınırları büyük ölçüde Caroline vakasında geliştirilen kıstaslara göre şekillenmiştir. Kısaca bahsetmek gerekirse bu olay şu şekilde gelişmiştir: 1837 yılında Kanada İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadelesine girişmiştir. Bu mücadele sırasında Caroline adlı bir Amerikan gemisiyle, İngiliz karşıtı silahlı güçlere silah ve mühimmat yardımı yapılmıştır. Buna karşılık olarak İngiliz güçleri Amerikan bölgesine girmiş, Caroline gemisini ele geçirmiş, gemiyi ateşe vermiş ve Niyagara Şelalesi'nden aşağıya atmışlardır. Bu olaylar esnasında iki Amerikan vatandaşı hayatını kaybetmiştir.³⁸

Amerikan dışişleri bakanı Webster, 1841'de yazdığı mektubunda, olayda İngilizlerin meşru müdafaa haklarını kullandıkları iddiasına cevaben şöyle demiştir:

“Meşru müdafaanın bir zaruret arz ettiğini, ani ve top yekûn bir kararı zorunlu kıldığını başka seçenek bırakmadığını, ve meseleyi enine boyuna tartmak için zaman kalmamış olduğunu Majestelerinin Hükümetinin kanıtlaması gerekir... Meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerçekleştirilen bir eylem, tehlike arz eden durumla orantılı olmalı ve bu sınırlar içinde kalmalıdır.”³⁹

Webster bu sözleriyle, bir devletin silahlı bir saldırıdan önce meşru müdafaa hakkını kullanmasının sadece meşru müdafaanın gerekliliğinden emin olması ve başka hiçbir seçeneğinin olmaması durumunda mümkün olabileceği konusuna değinmiştir.⁴⁰ Caroline olayı aynı zamanda meşru müdafaadan söz

³⁷ Doğan, **Devletler Hukuku**, Ankara: Seçkin Kitabevi, , 2008, s.159.

³⁸ John Yoo, “Using Force”, **The University of Chicago Law Review**, Yaz 2004, Cilt: 71, Sayı: 3, s.740.

³⁹ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 25.

⁴⁰ Oscar Schachter, “In Defense of International Rules on the Use of Force”, **The University of Chicago Law Review**, Kış 1986, Cilt: 53, Sayı: 1, s. 135.

edilmesi için saldırının fiilen gerçekleşmesini beklemeye gerek olmadığını da göstermekle, terör saldırılarına ve devlet dışı aktörlere karşı önlem almaya da iyi bir örnek oluşturmuştur.⁴¹ Uluslararası Adalet Divanı'nın Nikaragua davasında kabul edilen ve Webster'ın Caroline gemisinin batırılmasının meşru müdafaa hakkının kullanımı kapsamına girebilmesi için öne sürdüğü üç şart: zorunluluk, aciliyet ve orantılılık, bugün de meşru müdafaa hakkının hukuksal sınırlarını oluşturmaktadır.

1.2.3.1. Zorunluluk

Zorunluluk⁴² silahlı saldırıya uğrayan bir devletin kendisini silahla savunmaktan başka çaresinin olmaması durumu olarak açıklanabilir. Amaç saldırganın en kısa zamanda teslim olmasını ve saldırıyı durdurmasını sağlamaktır. Kuvvet kullanılmasının zorunlu ve kurallara uygun olması gerekmektedir. BM Antlaşması'nın 2/3. maddesinde *“Tüm üyeler, uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, çözerler”* denilmektedir. Ayrıca Antlaşmanın 33. maddesinde şöyle denmektedir:

“Uzaması barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edebilecek nitelikte bir uyuşmazlıkta taraf olanlar, bu uyuşmazlığın çözülmesini her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabulma, uzlaşma, tahkim ve yargı yollarıyla veya bölge teşkil anlaşmalarına başvurarak veya kendi seçecekleri başka barış yollarıyla aramalıdır.”⁴³

Eğer barışçıl önlemler almak mümkünse kuvvet kullanımından kaçınılmalıdır.

Bir devletin topraklarının bir kısmını başka bir devletin ele geçirmesinden sonra o toprakları yeniden ele geçirebilmek için kuvvet kullanması, meşru müdafaa hakkının kullanımını gerektirmez. Bu hakkın kullanımı için mağdur devletin sıcak

⁴¹ Doğan, **Devletler Hukuku**, s. 159.

⁴² Bazı kaynaklarda “zorunluluk” yerine “gereklilik” kavramı kullanılmaktadır.

⁴³ Mustafa Songür, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları” Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2007 Ankara, s. 31.

bir tehditle karşı karşıya olması ve “olay anında tepki vermesi” gerekmektedir.⁴⁴ Örneğin, bir devletin sınırlarına yönelik başlatılan bir silahlı saldırıya vereceği silahlı karşılık meşru müdafaa kapsamına girmektedir. Fakat mağdur durumdaki devletin silahla karşılığa bir alternatifi varsa veya iki taraf arasındaki anlaşmazlığı görüşmeler veya başka bir yolla halletmek mümkünse, mağdur devletin saldırgan devlete yönelik başlattığı silahlı karşılık eylemi meşru müdafaa olmaktan çıkacaktır.

1.2.3.2 Aciliyet

Aciliyet şartına göre, saldırgan devletin gerçekleştirdiği saldırıyla, bu saldırıya, mağdur devletin meşru müdafaa hakkı çerçevesinde verdiği karşılık arasında zamansal açıdan bir kopukluk olmamalıdır. Başka bir deyişle meşru müdafaa hakkının kullanılması sınırsız süreli değildir.⁴⁵ Kabul edilemeyecek bir süre geçtikten sonra meşru savunma hakkına başvurulması, saldırı ile yanıt arasındaki zaman bağlantısının kopmasına ve karşı eylemi meşru savunma olmaktan çıkarak zararlı karşılık niteliği kazanmasına neden olur.⁴⁶

Silahlı saldırıya maruz kalan devlet kendisine gelecek yardımı bekleyerek zaman kaybetme lüksüne sahip değildir. Bu yüzden GK karar mekanizmalarının yavaş işlemesi, yardım ve müdahalenin gecikmesi veya etkisiz olması gibi nedenlerle meşru müdafaa hakkını kullanmaya devam edebilir. Ancak saldırı bittikten sonra taraflar arasında barış sağlandıysa, mağdur devletin meşru savunma hakkı ortadan kalkar. Eğer taraflar arasında yapılan görüşmeler sonucunda bir anlaşma sağlanamadıysa, saldırı sonrasında görüşmelere harcanan süre dikkate alınmaz ve mağdur devlet meşru müdafaa hakkını elinde tutar.

Askeri hazırlıkların yapılması için harcanan süre veya karşılığın verileceği bölgenin uzakta olması gibi sebepler de meşru müdafaa hakkının kullanılmasına engel değildir. Ayrıca, devletlerin her an saldırıya yanıt verecek durumda olmaları

⁴⁴ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 26-27.

⁴⁵ Doğan, **Devletler Hukuku**, s. 160.

⁴⁶ Songür, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları”, s. 31.

beklenemez. Dolayısıyla saldırıya uğrayan devlet, karşılık vereceğini belli ederek aradan çok fazla süre geçmemek kaydıyla meşru müdafaa eylemini gerçekleştirebilir.⁴⁷

Silahlı bir saldırı gerçekleştikten sonra, barışçı yollara başvurulduğu takdirde çözüm arayışları esnasında geçen sürede, mağdur devletin meşru savunma hakkı devam etmektedir. 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrasında BM'nin işgalin sona ermesi amacıyla Irak'a yaptığı çağrının ve uyguladığı ekonomik yaptırımların sonuç vermemesi ve işgalin devam etmesi üzerine, işgalden altı ay sonra meşru savunma hakkı kullanılmıştır.⁴⁸ Verilen bu örnek olayda da görüldüğü gibi bu tür gecikmeler aciliyet ilkesine ters düşmemektedir.

1.2.3.3. Orantılılık

Orantılılık ilkesi, kuvvet kullanımında devletlerin düşmanlarına karşı onlara zarar vermek için kullanacakları araçlarda tamamen özgür olmamaları anlamına gelmektedir. Meşru müdafaa amaç düşmanı yok etmek değil, zayıflatmaktır.⁴⁹ Meşru müdafaa hakkının kullanılmasında orantılılık ilkesine uyulması gerektiği Nikaragua davasının 176. paragrafında açıkça belirtilmiştir.

Meşru müdafaa hakkının hukuksal açıdan kabul edilebilir olabilmesi için savaşı tarafların meşru savaş araç ve yöntemlerine başvurmaları gerekmektedir. Uluslararası hukuk gerçekleştirilen saldırıya karşı “makul” bir güç kullanımını gerektirmektedir. Aksi takdirde savunma amaçlı olan eylem meşruiyetini yitirecektir. Örneğin bir devletin uğradığı silahlı saldırı neticesinde saldırıyı gerçekleştiren devletin topraklarını işgal etmesi hukuka aykırıdır. Bu durum ancak saldırgan devletin saldırı eylemine devam edeceğine dair kesin bir kanı mevcutsa yasal sayılabilir.

⁴⁷ Songür, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları”, s. 35.

⁴⁸ Songür, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları”, s. 36.

⁴⁹ Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s. 60.

BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan, *Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için, gerekli önlemleri alıncaya dek* ibaresine göre, mağdur devletin GK duruma el koyduktan sonra kuvvet kullanmayı durdurması gerekmektedir. Bu da şunu gösterir ki, uluslararası hukuk, saldırgan devletin topraklarının mağdur devlet tarafından uzun süreli olarak işgal veya ilhak edilmesini yasaklamaktadır. Mağdur devlet geçici olarak ve kendisini savunma ve düşmanı zayıflatma amaçlarıyla işgal ettiği topraklardan savaş sona erdikten sonra çekilmemekte ısrar ederse işgalci konumuna düşecek ve 51. madde tarafından kendisine sağlanan hukuki korunma hakkını da kaybedecektir. Orantısız güç kullanımı savaşın genişlemesine yol açabilir. Bu nedenle ancak saldırıyı durdurmaya yetecek ölçüde güç kullanımı meşru savunma sayılabilir.⁵⁰

Orantılılık ilkesi savaşçı statüsünde olmayanların ve özel mülkün korunmasıyla da yakından ilgilidir. 1977 yılında, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'ne ekli I No.'lu Protokol kabul edilmiştir. Protokolün amacı hem savaşanları hem de savaşın dışındaki kişileri orantısız saldırılardan korumaktır. 35. Maddenin 1. Paragrafına göre, savaşan devletlerin savaş sırasında kullanabilecekleri araç ve yöntemler sınırlıdır. Aynı maddenin II. Paragrafında ise, insan hayatına zarar verecek savaş yöntemlerinin kullanılması yasaklanmıştır.⁵¹ Ayrıca UAD'nin Nükleer Silahlarla İlgili Danışma Görüşü'nde "Devletler sivilleri asla hedef alamazlar ve sivil ve askeri hedefler arasında ayrım yapmaya elverişli olmayan silahları kullanamazlar... Devletler kullandıkları silahları seçmek hususunda sınırsız bir özgürlüğe sahip değildirler." hükmü yer almaktadır.⁵² Bu maddelerle sivillerin ve özel mülkiyetin korunması amaçlanmıştır. Saldırı karşıtı savunma amaçlı eylemin sivillerin ve özel mülkiyetin zarar görmesini engelleyici nitelikte olması gerektiği defalarca vurgulanmıştır. Uluslararası hukuka göre, devletlerin orantılılık ilkesine uygun davranmamaları halinde hukuki yaptırımlara maruz kalmaları kaçınılmazdır.

⁵⁰ Doğan, **Devletler Hukuku**, s. 160.

⁵¹ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 32-33.

⁵² Songür, "Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı, ve 11 Eylül Saldırıları", s. 34-35.

Meşru müdafaa eyleminin şeklen, hedef ve ölçü bakımlarından saldırıyla benzerlik göstermesi orantılılık ilkesine uygunluk için ölçüt sayılmamaktadır. Aynı zamanda savunmanın saldırıyı sona erdirmek veya püskürtmek için gerekli olması da önemlidir. Dolayısıyla karşı eylem, nitelik ve miktar bakımından ulaşılmak istenen amaçla orantılı olmalıdır.⁵³

1.3. Uluslararası Hukukta Teröre Karşı Kuvvet Kullanımı ve Meşru Müdafaa Hakkı

Çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsedildiği üzere BM sistemi içinde kuvvet kullanımı istisnai haller dışında yasaklanmıştır. 1945 sonrasında uluslararası politika alanında yaşanan değişimlerle birlikte pek çok yeni tehdit ortaya çıkmıştır. Bu tehditlerin en önemlerinden birini de terörizm oluşturmaktadır. Ortaya çıkan terörizm tehdidi ile birlikte devletler kuvvet kullanma kurallarını lehlerine değiştirme girişimlerinde bulunmuşlardır. Bu girişimler özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında büyük bir hızla artmıştır. Üretilen yeni stratejiler, kuvvet kullanma yasağının terör karşıtı eylem konusunda dar yorumu, kuvvet kullanma yasağının sınırlı istisnası ya da meşru müdafaa hakkını terörist tehdit karşısında yeniden formüle edilmesi biçimlerinde olmaktadır.⁵⁴

Daha önce bahsedildiği üzere BM Antlaşması'nın temel amacı devletler arasında barışın sağlanması ve korunmasıdır. BM Antlaşması'nın 2/4 hükmünün içeriğine bakıldığında terörizme karşı kuvvet kullanımı konusunda önemli çıkarımlar yapmak mümkündür. İlgili maddeye göre:

“Örgüt üyeleri, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse BM'nin amaçları ile bağdaşmayan başka herhangi bir biçimde kuvvet kullanmaktan ya da kuvvet kullanma tehdidinden kaçınacaklardır”.

⁵³ M. Songür, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları”, s.34

⁵⁴ Yapıcı, “Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu” **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s.21

Bu maddeden de açıkça anlaşılmaktadır ki terörizme karşı gerçekleşen kuvvet kullanımı ve kuvvet kullanımı tehdidi de bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına zarar verecek şekilde gerçekleştirilemez.

BM sistemi içerisinde kuvvet kullanımına izin veren maddenin, meşru müdafaa hakkını düzenleyen 51. madde olduğundan çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedilmişti. 51. madde aynı zamanda teröre karşı kuvvet kullanımının da dayanak noktasını oluşturmaktadır. Bu maddeye göre, teröre karşı kuvvet kullanımı diğer bütün kuvvet kullanımlarında olduğu gibi silahlı saldırı ve süre kısıtlamalarına tabiidir.

Silahlı saldırının tanımının BM Antlaşması'nda yapılamamış olması yine burada da bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü silahlı olmayan pek çok terörist saldırı gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısıyla bu tür bir saldırıya karşı gerçekleştirilecek meşru müdafaa eylemi uluslararası hukuk kurallarına ters düşecektir. Ayrıca uluslararası hukuka göre, silahlı bir saldırı sadece devletler tarafından gerçekleştirilebilir. Devlet dışı aktörler uluslararası hukukun süjesi değildir ve bu yüzden de BM Antlaşması'nda göz önüne alınmamışlardır.⁵⁵ Böyle bir ortamda, terörist örgüt tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırının bir başka devlet ile bağlantısının bulunması ve bu bağlantı üzerine meşru müdafaa hakkının kullanılması gerekmektedir.⁵⁶

Silahlı saldırı kavramının pek çok tanımının bulunması terörizme karşı kuvvet kullanımı konusunu daha da karmaşık hale getirmektedir. BM Genel Kurulu'nca oybirliğiyle kabul edilen 1970 tarihli Devletler Ararsındaki Dostça İlişkilere Dair İlkeler Bildirisi'nde "her devletin bir başka devletin ülkesine sızmak isteyen düzensiz birliklerin ya da silahlı grupların, örgütlemek maksadıyla, teşkilinden ya da teşvikinden kaçınma yükümlülüğü vardır" denmektedir. Bu bildiriye göre bu tür davranışların 'silahlı saldırı' olarak tanımlanabilmesi için, *yeterince vahim* olması gerekir.⁵⁷

⁵⁵ Clara Portela Sais, "Terrorism and the Law of the Use of Force", <http://www.bits.de/public/researchnote/rn02-2.htm>, Erişim Tarihi: 18.08.2009.

⁵⁶ Yapıcı, "Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 24.

⁵⁷ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 20.

Nikaragua Davası'nda ise Uluslararası Divan konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: “ Silahlı saldırı kavramı, bir devletin ülkesine başka bir devlet tarafından silahlı grupların sevkini içerdiği halde, bu tür gruplara silah ve benzeri şeylerin tedariki silahlı bir saldırı ile özdeşleştirilemez.”⁵⁸ Dolayısıyla Divan kararına göre teröristlere yapılacak askeri veya başka türlü bir yardım silahlı saldırı kapsamına alınamaz.

Terörizmle ilgili olarak alınan en önemli karar 1974'te alınan Saldırının Tanımı Kararıdır. Bu kararın 3. maddesinin dolaylı kuvvet kullanma yollarını açıklayan (f) ve (g) fıkraları konuya açıklık getirmektedir. (f) fıkrasında devletin kendi ülkesini başka bir devlete saldırı için kullandırması da dolaylı kuvvet kullanma yolları arasında sayılmıştır.⁵⁹ Saldırganlığın tanımına dair BM kararının 3(g). maddesine göre “Bir devlet tarafından ya da adına, bir başka devlete karşı, yukarıda sözü edilen fiiller düzeyine varan vahamette silahlı eylemler düzenlemek üzere silahlı çeteler, gruplar, düzensiz birlikler ya da paralı askerler yollanması”⁶⁰ da silahlı saldırı olarak kabul edilmektedir. Ancak teröre destek veren devletler genellikle bu eylemlerini gizli şekilde gerçekleştirmektedirler. Bunun yanında bir ülkenin terör olarak yorumladığı bir saldırı başka devletlerce daha farklı yorumlanabilmektedir.⁶¹

Batılı devletler uluslararası terörizmin kınanmasını içeren karar ve sözleşmelerin koşulsuz olarak kabul edilmesini isterken, Üçüncü Dünya Ülkelerinin büyük çoğunluğu, öncelikle ‘terörizm’ kavramının tanımlanması ve ayrıca terörizme yol açan siyasi faktörlerin dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedirler. İkinci görüş sahiplerine göre, sömürge yönetimlerine ve yabancı işgalcilere karşı ulusal

⁵⁸ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 21.

⁵⁹ Yapıcı, “Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 24.

⁶⁰ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 32-33.

⁶¹ Doğan, **Devletler Hukuku**, s. 165.

kurtuluş mücadelesi veren grupların silahlı eylemleri terörizm olarak kabul edilemez.⁶²

Uluslararası Adalet Divanı, 1986 yılındaki Nikaragua Davası'nda bu kararlara silahlı çetelerin faaliyetlerinin silahlı saldırı kapsamında değerlendirilebilmeleri için kapsamlı ve etkili olmaları gerektiği şartını eklenmiştir. Ancak bazı terörist eylemler etki ve ölçek bakımından yetersiz olmaları nedeniyle silahlı saldırı olarak nitelendirilmemektedirler. Bu soruna bir çözüm yolu olarak ortaya çıkan olayların toplamı teorisine göre, aynı terörist grubun eylemleri tek tek değil, bir bütün halinde ele alınacak, buna göre silahlı saldırının gerçekleşip gerçekleşmediğine karar verilecek ve terörist eylemlerin toplamıyla orantılı bir yanıt verilecektir. Bu şekilde de orantılılık ilkesi ihlal edilmeyecek ve kuvvet kullanımının zararlar karşılık niteliği kazanması engellenmiş olacaktır. Bu yaklaşıma göre, terörist eylemler aralıklarla gerçekleşmekte ve dolayısıyla bir terörist eylemin bitmesi, başka bir eylemin olmayacağı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle saldırıya uğrayan bir devletin meşru müdafaa hakkı ilk saldırıdan sonra sona ermez ve bu şekilde bu hak sürekli hale getirilmiş olur. UAD olayların toplamı teorisini reddetmemektedir. Nikaragua Davası'nda tek ya da kolektif olarak yapılan sınır ötesi saldırıların, teorik olarak bir silahlı saldırı oluşturabilir nitelikte olduğu söylenmiştir.

Eğer bir devlet düzenli ordusunu kullanmak dışında kalan yöntemlerle ayaklanma yaratıyor ve bu ayaklanmayı yönetiyorsa, mağdur devletin bu terörist saldırıya karşı 51. maddeye dayanarak meşru müdafaa hakkını kullanma yetkisi vardır. Divan 1986 Nikaragua v. United States of America Davası Kararı'nda bir devletin başka bir devletin ülkesine silahlı çeteler göndermesi halinde, bu çetelerin silahlı saldırılarının düzenli ordu saldırılarıyla aynı şiddet ve ölçüde olması şartıyla, BM Antlaşması 51. madde çerçevesinde bir 'silahlı saldırı' olabileceğini kabul etmiştir. Burada gözden kaçırılmaması gereken bir diğer konu, dolaylı saldırının silahlı saldırı boyutuna erişebilmesi için öngörülen eşiğin yüksekliğidir.”⁶³ Buna

⁶² Berdal Aral, “Soğuk Savaş Sonrasında ‘Siyasallaşan’ Uluslararası Hukuk ve Başlıca Mağdurları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1998, Cilt: 53 Sayı: 1, s. 40.

⁶³ Yapıcı, “Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 24-25.

karşılık başvurulacak orantılı önlemin başka bir devlet ülkesinde veya açık denizlerde de kullanılması halinde meşru olup olmayacağı konusunda söz konusu kararda bir açıklığa yer verilmemiştir. Bununla beraber bu önlemlere başvurma yetkisi bu tür saldırılara hedef olan ülkeye aittir. Üçüncü bir devlet böyle bir önlem almaya yetkili değildir.⁶⁴

Terörizm konusunda meşru müdafaa açısından ortaya çıkan bir başka konu da teröristlerin üçüncü bir ülkede konuşlanması durumunda bu ülkeye yapılacak meşru müdafaa eylemlerinin uluslararası hukuka uygunluğudur.

Devletlerin geçmişte üçüncü ülkelere karşı meşru müdafaa adı altında eylemde bulundukları görülmüştür. Fransa 1958’de Tunus topraklarında operasyonda bulunmuş, İngiltere aynı gerekçeyle 1964’te Yemen’e saldırmıştır. Bu konuda verilebilecek en belirgin örnekler ise ABD’nin 11 Eylül sonrası gerçekleştirdiği saldırılardır. Bu konuya çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak değinilecektir.

BM Antlaşması’nın 2/4 hükmüne göre terör tehdidini ortadan kaldırmak amacıyla başka bir ülkede sınırlı ve geçici olarak kuvvet kullanılması, o ülkenin toprak bütünlüğü ve siyasal egemenliği hedef alınmamış olduğundan uluslararası hukuka karşı sayılmaz. Bununla beraber öğretide yer alan bu görüşler UAD’nin eski kararlarıyla çelişmektedir. UAD 2001’den sonraki hukuki duruma açıklık kazandıran bir karar vermiş değildir.⁶⁵

1.4. Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı

BM Antlaşması’nın 51. Maddesi’nde “...*Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, ...“doğal olan” bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına halel getirmez...*” şeklindedir. BM Antlaşması madde 51’in düzenlendiği şekliyle meşru müdafaa kavramı problemlidir. Bu

⁶⁴ Doğan, **Devletler Hukuku**, s. 165.

⁶⁵ Doğan, **Devletler Hukuku**, s. 167-168.

maddenin meşru müdafaa hakkını sınırlandırıp sınırlandırmadığı devletler ve akademisyenler açısından tartışmalıdır.⁶⁶

Kimi akademisyenlere göre meşru müdafaa hakkı devletlerin kendilerini savunmalarını ve varlıklarını devam ettirmeleri amacıyla verilmektedir. Bu hak önleyici bir hak değildir. Ayrıca, BM Antlaşması'nın 51. Maddesi'ne göre, meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için silahlı bir saldırının var olması şarttır. Maddede 'eğer silahlı saldırı varsa' ibaresi yer almaktadır. Bu görüşe göre, saldırganlık deyimi yerine silahlı saldırının kullanılması tesadüf değildir. Saldırganlık kelimesinin kapsamı çok daha geniştir. BM Antlaşması'nın müzakere sürecine bakıldığında, açıkça görülmektedir ki, taraf devletler meşru müdafaa hakkına yol açabilecek kuvvet kullanımları içinde, yalnızca 'silahlı saldırı' fiillerini bu kapsam içinde değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Yol açabileceği tehlikelere ve belirsizliklere binaen, bu ülkeler, önleyici meşru müdafaa hakkına yasallık atfetmekten özellikle kaçınmışlardır.⁶⁷ Dolayısıyla bu yoruma göre, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, devletlerin herhangi bir silahlı saldırıya maruz kalmadan önce önleyici meşru müdafaa haklarını kullanmaları mümkün değildir. Bu konuda Başeren şu yorumda bulunmaktadır:

“Böyle bir hakkın varlığı, muhtemel saldırganın bu konudaki niyetlerinin kesin bir şekilde ortaya çıkarılmasını gerektirir. Belki de hiçbir zaman kesin olarak ortaya çıkarılması mümkün olmayan saldırı niyetinin varlığına karar verilirken yapılacak bir hata, uluslararası barış ve güvenliğin korunması bakımından kabulü imkânsız tehlikeler doğurur.”⁶⁸

Gerçekten de bir devletin tehlike altında olup olmadığını belirleyebilecek uluslararası bir otorite yoktur. Bu yüzden önleyici meşru müdafaa hakkı kötüye kullanılmaya oldukça açıktır. Bu hakkı kullanmak isteyen devletin saldırgan amaçlara sahip olup olmadığını belirlemek çok zordur.

⁶⁶ Taşdemir, Fatma, “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 81

⁶⁷ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 113.

⁶⁸ Başeren, **Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları**, s. 109.

51. maddenin dar yorumuna dayanan bu görüş, dünya barışının korunması ilkesiyle hazırlanan BM Antlaşması ile büyük bir uyumluluk göstermektedir. Bu nedenle de pek çok devlet tarafından kabul görmektedir.

BM Antlaşması'ndan çok daha önceden beri var olan uluslararası örf ve adet hukukuna dayanan başka bir görüşe göre, meşru müdafaa hakkı olası bir silahlı saldırıyı önlemek amacı ile de kullanılabilir. Bir başka ifade ile önleyici meşru müdafaaya ilişkin kabul edilmiş bir doktrin vardır. Nüremberg yargılamaları sırasında, mahkemenin Caroline vakasına atıfta bulunması, aslında bu eğilimin varlığını kanıtlamaktadır⁶⁹

Örf ve adet hukuku BM Antlaşması'ndan çok daha önceden beri vardır ve BM Antlaşması kabul edildiğinde önleyici meşru müdafaa hakkı yasal sayılmaktaydı. Dolayısıyla 51. maddeye göre doğal bir hak sayılan meşru müdafaa hakkı sadece silahlı saldırı durumunda değil, muhtemel bir saldırı gerçekleşmeden de kullanılabilir. Bu görüşe sahip olan pek çok akademisyen ve hukukçu önleyici meşru müdafaa hakkının, saldırının muhakkak olması durumunda kullanılabileceği konusunda hemfikirdir. Zaten devletler uluslararası hukuka göre, güvenliklerini koruma hakkına sahiptirler ve silahlı bir tehdidin yaklaşıyor olası durumunda saldırının gerçekleşmesini beklemeden gerekli tedbirleri almamaları mantık kurallarına ters düşecektir. John Yoo'a göre de bir devletten kendisini savunma amaçlı eylemlere başlamadan, muhtemel yıkıcı bir saldırının gerçekleşmesini beklemesini istemek mantık dışı ve hayalci bir yaklaşımdır.⁷⁰ Modern silahlarla saldırıya uğrama tehdidi altında olan devletler, BM'ye başvurmak için zaman harcama lüksüne sahip olmayabilir ve saldırgan tarafın askeri bir avantaj kazanmasını önlemek için saldırı öncesinde güç kullanımına zorlanabilirler.

Eğer “vukuu muhakkak” bir saldırı söz konusu ise bu saldırıya karşı pre-emptive (öcelikli) kuvvet kullanımı meşru kabul edilmektedir. Fakat “vukuu muhakkak” değil de “vukuu muhtemel” bir saldırı var ise bu saldırı tehdidine karşı

⁶⁹ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 111.

⁷⁰ Yoo, “Using Force”, **The University of Chicago Law Review**, s. 742.

kullanılan preventive⁷¹ (önleyici) kuvvet kullanımı pek çok akademisyen ve devlet tarafından meşru kabul edilmemektedir.⁷² Çok yakın bir gelecekte bir devlete karşı silahlı bir saldırının yapılabileceğine dair *güçlü* işaretler yoksa, salt soyut ve varlığı şüpheli bir ‘tehdit’ten yola çıkılarak, *önleyici* meşru müdafaa hakkının ileri sürülmesi doğru olmaz.⁷³ BM kayıtları da, meşru müdafaa’nın güç kullanımına izin verecek şekilde genişletilmesine, silahlı veya pek yakın (imminent) bir saldırı olması haricinde güçlü bir direnç olduğunu göstermektedir⁷⁴.

Başeren, örf ve adet hukukuna dayanan 51. maddenin geniş yorumuna katılmamakta ve 1920-1945 yılları arasında Paris Paktı ve Briand Kellog Paktı’nın imzalanmasının örf ve adet hukukunda önemli değişikliklere yol açtığını savunmaktadır. Ona göre 1928-1945 yılları arasında bazı istisnai durumlar haricinde devletlerin uygulamaları, ulusal politikanın bir aracı olarak kuvvet kullanımını yasaklayan bir örf ve adet kuralının varlığını ortaya koymaktadır.⁷⁵ Bu görüşe göre de, önleyici meşru müdafaa hakkının kullanımının uluslararası hukuka uygunluğu, örf ve adet hukukuna dayandırılmaz.

⁷¹ Bazı kaynaklarda “preventive” yerine “anticipatory” kelimesi kullanılmaktadır. İki kelime de Türkçeye çevrildiklerinde “önleyici” kavramına karşılık gelmektedirler. İki kavramda da “muhakkaklık” değil “tahmine dayalı olma” veya “muhtemel olma” anlamları vardır. Bu nedenle iki kavram da muhakkaklık bildiren “pre-emptive (öncelikli) kavramından uzaktır.

⁷² Taşdemir, “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 85.

⁷³ Aral, **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, s. 112.

⁷⁴ Schachter, “Self-Defense and the Rule of Law”, **The American Journal of International Law**, s. 273.

⁷⁵ Başeren, **Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları**, s. 28-29.

1.4.1. Önleyici (Preventive) Meşru Müdafaa Hakkının Kullanılmasında İki Örnek Olay: 1967 Arap-İsrail Savaşı ve 1981 Osirak Reaktörünün Bombalanması

1.4.2. 1967 Arap-İsrail Savaşı

Kriz İsrail'in Suriye'ye saldırı düzenleyeceği ile ilgili Sovyet istihbarat raporlarının ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Bu istihbaratlar Gamal 'Abdel Nasser'e 9-13 Mayıs tarihleri arasında bir zamanda ulaşmıştır. Mısır ise bu duruma, 16 Mayıs'ta BM'den UNEF'i (BM Acil Müdahale Gücü) Sina ve Gaza'dan geri çekmesi isteğinde bulunarak, elli bin ile seksen bin arasındaki askeri kuvveti bir hafta içinde Mısır'a göndererek ve Akabe Körfezini ve Tiran Boğazı'nı İsrail gemilerine kapatarak karşılık vermiştir.⁷⁶

İsrail, 1967 yılının Haziran ayında, Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne karşı askeri bir eylem gerçekleştirmiş ve bu saldırısına gerekçe olarak da Mısır ve Suriye güçlerinin kendisine saldırı hazırlığı içinde olduklarını göstermiştir. Eyleminin meşru müdafaa kapsamında olduğunu savunan İsrail, saldırıyı ilk gerçekleştiren taraf olması nedeniyle pek çok devletin olumsuz eleştirileriyle karşılaşmıştır. Bazı İsrail sempatzanı devletler bile, İsrail'in önleyici meşru müdafaa hakkını kullandığı savının doğruluğunu öne sürememişlerdir.

BMGK İsrail'in bu eylemini kınayan herhangi bir karar almamıştır. Ancak İsrail'in iddiası da onaylanmamıştır. İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi talep edilmekle birlikte, bölge devletlerinden İsrail'i egemen bir devlet olarak tanımaları istenmiştir.

Önleyici meşru müdafaa doktrininin BMGK tarafından açıkça kınanmamış olması olgusunu kimi yazarlar, "gereklilik" kriterinin yerine getirilmesi halinde, GK'nin, önleyici meşru müdafaa hakkını, bir devletin bekasını koruma hakkının, hukuksal bir uygulaması olduğunu kabul ettiği şeklinde yorumlamaktadır.⁷⁷

⁷⁶ Ersun. N. Kurtuluş, "The Notion of a "Pre-emptive War: "The Six Day War Revisited", *The Middle East Journal*, İlkbahar 2007, Cilt: 61, Sayı: 2, s. 229.

⁷⁷ Taşdemir, "Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, s. 85.

1.4.3. Osirak Reaktörünün Bombalanması

İsrail, 7 Haziran 1981’de Irak’ın Osirak Reaktör inşaatını yine önleyici meşru müdafaa adı altında bombalamıştır. İsrail bombalama eyleminin sebebinin ise Irak rejiminin Yahudilere karşı takındığı düşmanca tavra dayandırmıştır. Yapılan bu reaktör ileride Irak’ın İsrail’e karşı kullanacağı nükleer bombaları üretecekti. Bu nedenle de İsrail bu reaktörü bombalayarak kendisine yönelik gelecekte oluşacak büyük bir tehlikeyi ortadan kaldırmış ve önleyici meşru müdafaa hakkını kullanmıştı.

Oysa Irak 1968 yılında “Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Sözleşme’ye taraf olmuştu. Ayrıca, Osirak Reaktörü Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı’na (IAEA) kayıtlı ve bu ajansın denetimi altında idi.

İsrail’in Osirak reaktörünü bombalama eylemi neredeyse tüm dünya devleri tarafından kınanmıştır. Mısır, Meksika, Suriye, Pakistan, İspanya ve Yugoslavya açıkça önleyici meşru müdafaa kavramını reddetmişlerdir.

İngiltere, Malezya, Nijerya, Uganda ve Sierra Leoneise “vukuu muhakkak” bir tehdit durumunda öncelikli (pre-emptive) meşru müdafaa’nın hukukiliğini savunmuşlardır. Ancak bu devletler de İsrail’in bu saldırı eyleminin Caroline Davası’nda belirlenen kriterlere uymadığını, bu yüzden Reaktörün bombalanmasının önleyici meşru müdafaa hareketi olarak sayılamayacağını kabul etmişlerdir.

BMGK ise İsrail’i bu eyleminden ötürü oybirliği ile kınamıştır. Ayrıca Konsey’in kararına göre Irak tazminat talep etme hakkına da sahip olmuştur.

Bu davada da görüldüğü üzere önleyici meşru müdafaa hakkı konusunda devletlerarasında fikir birliği mevcut değildir. Bu nedenle BM Antlaşması sonrası dönemde, önleyici meşru müdafaa hakkına izin veren bir örf ve adet kuralının doğmuş olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Bugüne kadar hiçbir uluslararası otorite bu hakkın kullanımını meşru kabul etmemiştir.⁷⁸

⁷⁸ Taşdemir, “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 85.

II. BÖLÜM: 11 EYLÜL 2001 TERÖRİST SALDIRILARI SONRASI ABD VE ULUSLARARASI HUKUK

11 Eylül 2001 çok önemli bir tarihtir. Dünyanın en büyük askeri ve istihbarat gücüne sahip olduğu düşünülen ABD, bu tarihte hiç beklemedik şekilde ve boyutta saldırılara uğramış, pek çok insanını kaybetmiştir. Saldırıları aynı zamanda ABD'nin dünyada oluşturduğu yenilmezlik imajını da zedelemiştir.

11 Eylül 2001 tarihi sadece ABD için değil, tüm dünya için önemlidir. Çünkü bu tarihten sonra ABD, uluslararası sistemi etkileyecek pek çok eylemde bulunmuştur. “Terörizmle savaş” adı altında gerçekleştirdiği işgallerle politik hedeflerine ulaşmaya çalışmış, bunu yaparken de uluslararası hukuku hiçe saymış ve BM'ye duyulan güvenin azalmasına sebep olmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde, 11 Eylül saldırılarından, Afganistan ve Irak işgallerinden, saldırılara dayanak oluşturan BM kararlarından, Bush Doktrini'nden ve son olarak da 11 Eylül saldırıları sonrası Afganistan ve Irak işgallerinin uluslararası hukuka etkisinden bahsedilecektir.

2.1. 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları

11 Eylül terör saldırıları yerel saat ile sabah dokuz civarında Amerikan havayollarına ait bir Boeing 767'nin 410 metre yüksekliğindeki 110 katlı Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine çarpmasıyla başlamıştır.⁷⁹ İlk saldırıdan hemen sonra olayın trajik bir kaza olduğu düşünülmüştür. Ancak 156 kişiyi taşıyan Birleşik Havayollarına ait ikinci Boeing 737 tipi yolcu uçağının da ilk saldırıdan yaklaşık olarak on dakika sonra ikiz kulelere çarpmasıyla olayın kaza değil, terörist bir saldırı olduğu anlaşılmıştır. Saldırıların etkisiyle bir saat içinde Dünya Ticaret Merkezi'nin kuleleri çökmüştür. Üçüncü bir saldırı da ABD Savunma Bakanlığı'na ait Pentagon binasına yine uçakla yapılmıştır.

⁷⁹ E. Bozkurt, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, s. 196.

<http://laktoz.net/wp-content/uploads/2009/03/11septemberxcopyx211594mc8.jpg>

Resim 1. 11 Eylül Saldırıları

11 Eylül 2001’de ABD, 1812 savaşındaki beri ilk kez kendi toprakları içerisinde saldırıya uğramıştır.⁸⁰ Saldırılarda yedi bine yakın insan ölmüştür. Ölenlerin iki yüz kadarını Pentagon’daki askeri personel, kalanını da siviller oluşturmaktadır. Ölenlerin beşte biri ise Amerikan vatandaşı değildir.⁸¹ Olay ayrıca çok büyük maddi hasara yol açmıştır. Ancak saldırıların önemi sadece neden olduğu kayıplardan ibaret değildir.

Saldırı hedefi olarak belirlenen Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon, ABD için çok büyük öneme sahipti. Dünya Ticaret Merkezi, ekonominin kalbi sayılmaktaydı. Pentagon ise ABD’nin askeri güç sembollerinden biridir. Bu güç timsali yerlerin saldırılara hedef olmaları, ABD’nin hegemonik varlığına yapılan bir saldırıydı. Wallerstein saldırıyla ilgili olarak şu yorumda bulunmuştur:

“11 Eylül 2001 Amerikan tarihinde dramatik ve şoke edici bir andı. Ama tanımlayıcı bir an değildi. Çok önceleri başlamış ve daha otuz kırk yıl sürecek olan bir yörünge içindeki, kaotik bir dünyada ABD hegemonyasının

⁸⁰ **İrfan Polat**, “11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006, Isparta, s. 37.

⁸¹ Murat Paker, “Kısmen Kişisel Bir New York Yazısı, ABD’nin Sarsılan Kudreti, **Birikim** Ekim 2001, Sayı: 150, s. 15.

gerilemesi adını verebileceğimiz uzun bir dönem içindeki önemli bir olaydı sadece. Bu şekilde ifade edildiğinde, 11 Eylül birçok kişinin inkâr ve öfke hisleriyle tepki verdiği bir şokla bilinçlendirme olayıydı”.⁸²

Brezinski ise 11 Eylül saldırılarıyla ilgili şunları söylemiştir:

“...11 Eylül saldırıları, görünmeyen bir kaynaktan ortaya çıkan, psikolojik olarak hayret verici bir eylemin, dünyanın tek süper gücünün işleyişini ve görünüşünü nasıl değiştirebileceğini gösterdi. 2001 yılında yaşanan tecrübelerin psikolojik şoku olmasaydı Amerika’nın 2003 baharında Irak’a karşı başlattığı savaşın yapılacağını söylemek çok zor olurdu. Amerika’nın dünyadaki rolünün tarifini değiştiren, güçlü bir düşman değil, modern devlet imkânlarına sahip olmayan fakat ateşli yeraltı örgütleri tarafından örgütlenen ve desteklenen birkaç fanatiğin intihar saldırıları oldu.”⁸³

11 Eylül terörist saldırıları birkaç “haydut devlet” hariç tüm dünyaca kınanmıştır. İlk açıklama Filistin lideri Arafat’tan gelmiştir ve Arafat saldırıyı şiddetle kınamıştır. Ardından Bülent Ecevit ABD’nin büyük bir facia yaşadığını ve bu facianın tüm dünyayı etkileyecek sonuçlar doğurabileceğini söylediği bir açıklamada bulunmuştur. Afganistan’daki Taliban Yönetimi de saldırıyı kınayanlar arasında yer almıştır. Almanya Başbakanı Gerhard Schröder, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Katolik dünyasının dini lideri Papa İkinci Jean Paul, İran Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi ve daha pek çok devlet adamı ABD’nin başına gelenlerden ötürü çok büyük üzüntü duyduklarını ve gerektiğinde yardıma hazır olduklarını belirten açıklamalar yapmışlardır. İtalya Dışişleri Bakanı Renato Ruggiero saldırıları şu şekilde tanımlamıştır: “yaşadığımız dünyanın kaderini değiştirebilecek büyük bir trajedi”.⁸⁴

Saldırıların hemen ardından akla ilk gelen sorulardan biri “neden Amerika?” sorusu olmuştur. Noam Chomsky ve Edward Said gibi yazarlar bu durumun

⁸² Immanuel Wallerstein, **Amerikan Gücünün Gerileyişi, Kaotik bir Dünyada ABD**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s. 9.

⁸³ Zbigniew Brezinski, **Tercih, Küresel Hakimiyet mi? Küresel Liderlik mi?**, Çev. Cem Küçük, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2005, s. 67.

⁸⁴ Emin Demirel, **Taliban, El Kaide, Ladin ve Paylaşlamayan Ülke Afganistan**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003, s. 153.

ABD'nin dünya siyasetinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını öne sürmüşlerdir. Amerika saldırılardan çok daha önce dünyanın pek çok bölgesinde uluslararası hukuka aykırı olan askeri eylemlere girişmiş, bu bölgeleri bombalamış ve hatta işgal etmiştir. 11 Eylül saldırıları da belki de Amerika'nın bu eylemlerine bir cevap niteliğindedir.

Saldırının ertesi günü ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell konuşmasında şunları söylemiştir: “Bu sadece ABD’ye değil, tüm medeniyete karşı açılmış bir savaştır. Bu saldırıya, savaşta nasıl karşılık verilirse öyle davranacağız.”⁸⁵ 13 Eylül’de yaptığı konuşmasında Başkan Bush da “Üçüncü Dünya Savaşı bile çıkabilir. Fakat kazanan biz olacağız”⁸⁶ demiştir. Bu sözler ABD’nin bundan sonra meşru müdafaa adı altında gerçekleştireceği eylemlerin sinyallerini vermiştir. Hatta Bush bir konuşmasında mücadelelerinin adını yeni bir “haçlı seferi” şeklinde nitelendirmiş ve bu şekilde aslında hegemonik mücadeleyi kızıdırma ve böylece kasıtlı olarak, Usame Bin Ladin’i hegemon karşıtı mücadelenin son sembolü olarak göstermeye çalışmıştır.⁸⁷

Saldırıları herhangi bir örgüt üstlenmemiştir. Ancak 20 Eylül 2001’de yaptığı konuşmasında Bush, ABD hedeflerine yönelik daha önce de Tanzania, Kenya ve Yemen’de gerçekleştirilen terörist saldırılardan sorumlu tutulan El Kaide Örgütü’nün, son saldırıların da faili olduğuna dair yeterli delilin ellerinde olduğunu iddia etmiştir. İngiliz Hükümeti de ABD’yi desteklemiş ve saldırıların El Kaide Örgütü tarafından gerçekleştirildiğine dair yeterli kanıtlarının olduğunu kamuoyuna açıklamıştır. İngiltere Başbakanı Tony Blair, konuya ilişkin hazırlanan belgede yeterli kanıtların olduğuna şüphe olmadığını söylemiştir. Usame Bin Ladin ise yaptığı açıklamalarında saldırılarla herhangi bir ilişkisi olmadığını ifade ederek saldırıların sorumluluğunu üzerine almamıştır.⁸⁸

⁸⁵ Demirel, **Taliban, El Kaide, Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan**, s. 158.

⁸⁶ Demirel, **Taliban, El Kaide, Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan**, s. 161.

⁸⁷ Martti Koskeniemi, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, Der. Michael Byers ve Georg Nolte, Çev. Erdem Denk, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2007, s. 111.

⁸⁸ Ülkü Halatçı, “11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu’nun Bir Değerlendirmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2006, Cilt: 2, Sayı: 7, s. 82.

11 Eylül saldırıları sonrasında iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilkinine göre, 11 Eylül saldırıları, El Kaide terör örgütü tarafından uzun süren bir hazırlık döneminin ardından ABD'ye karşı yapılmış terörist eylemlerdir. Bu nedenle ABD, saldırı sonrasında meşru savunma hakkını kullanmakla uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmemiştir. İkinci görüş ise, ABD'nin bu saldırıları, uluslararası alandaki saldırgan amaçlarını gerçekleştirmek için kendisinin hazırlamış olduğu yönündedir. İlk görüş uluslararası toplumda çok fazla destek görmemiştir. Genel kanı ABD'nin 11 Eylül sonrası gerçekleştirdiği eylemlerin uluslararası hukuka aykırı olduğu yönündedir. İkinci görüşe sahip olanlar her ne kadar azımsanamayacak sayıda olsalar da, bu görüşün doğruluğu şimdiye kadar ispatlanamamıştır ve bundan sonra da ispatlanması mümkün görünmemektedir.

11 Eylül saldırılarının en dikkat çekici yanlarından biri, devlet dışı aktörlerin uluslararası olayları ve ilişkileri pek çok devletten daha çok şekillendirme gücüne sahip olduklarının ortaya çıkmasını sağlamasıdır.⁸⁹ Saldırıları sonrasında ABD, terörle mücadele edeceğini tüm dünyaya duyurmuş ve bu mücadeleyi “savaş” olarak nitelendirmiştir. Bu durum “basılı ve görsel medyada “terörizmle savaş”, ya da “Amerika'nın yeni savaşı” retoriğinde rahatlıkla görülmüştür.⁹⁰

Başkan Bush, uluslararası güvenliğin ortak konusu olarak, büyük, iyi organize olmuş ve ölümcül terörist grupların bağlantılarını (El-Kaide gibi), terörizmi kullanan ve destekleyen devletleri (İran ve Kuzey Kore) ve kitle imha silahları geliştiren devletleri (Irak gibi) belirlemiştir.⁹¹

ABD'nin 11 Eylül saldırılarına duyduğu öfkenin en önemli sebeplerini Kılıçbay şöyle açıklar: “Bir kere evinde vuruldu. İkincisi, ekonomik ve askeri gücünün, yani dünya üzerindeki egemenliğinin simgeleri hedef alındı ve nihayet

⁸⁹ Joan Fitzpatrick, “Jurisdiction of Military Commissions and the Ambiguous War on Terrorism”, *The American Journal of International Law*, Nisan, 2002, Cilt: 96, Sayı: 2, s. 348.

⁹⁰ Fred Reinhard Dallmayr, “11 Eylül sonrası Amerika Nereye Gidiyor?”, Der. Fatma Sel Turhan, Çev. Ahmet Okumuş, *Küresel Güçler*, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, s. 24.

⁹¹ Henry Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çev. Tayfun Evyapan, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, 2002, s. 267.

üçüncüsü, bunu önemsiz gördüğü, küçümsediği insanlar yaptı”.⁹² ABD terörizme karşı açtığı savaşı, bir iç güvenlik ve iç (ulusal) hukuk konusu olan terörizmi, uluslararası güvenliği, uluslararası politikayı ve uluslararası hukuku ilgilendiren bir konu haline getirmiştir. ABD’nin bu harekâtı yasal bir boşluktan güç almış, bu şekildeki bir yaklaşımla terörle mücadele, ülkelerin kendi yetki alanlarına giren bir konu olmaktan çıkmış, ülkeler dış müdahalelere açık hale gelmiş ve dolayısıyla ABD terörizm olgusu üzerinden ülkelere müdahale etme imkânını elde etmiştir.⁹³

Dan Tschirgi’ye göre, 11 Eylül 2001 her şeyi değiştirmiştir. New York ve Washington’daki saldırılar sonrasında yenedünya düzeniyle ilgili umutların yerini, kötü bir şeylerin olacağı hissi almıştır. Gelecekte bizleri düzenli bir dünya yerine, son derece tehlikeli bir istikrarsızlık dönemi beklemektedir. Bu dönemde zaten etkisini kanıtlamış olan ve ele geçirilmesi zor bir düşman, o zamana kadar aşına olunan, rahat ve umut vadeden ne varsa hepsini tehdit edecektir. Güvensizlik zamanının evrensel parolası olacaktır.⁹⁴

Gerçekten de 11 Eylül sonrası dünya hiçbir zaman eskisi gibi olamamıştır. Bush’ a göre terörizmle savaş, iyi ile kötünün savaşıdır. Tüm dünya cepheidir. Bush herkesten itaat beklemektedir.⁹⁵ 11 Eylül sonrasında ABD düşmanın en fazla kayıp vermesini sağlarken en az kayıpla savaştan çıkma askeri stratejisini terk etmiştir. ABD düşmanı belli olmayan bir savaşın içine girmiştir. “Yeni düşman seyyar bir düşmandır, ulus-ötesi ya da ulus-altı bir düşman. Artık yeni bir dönem başlamıştır: Asimetrik savaşlar dönemi”.⁹⁶

⁹² Mehmet Ali Kılıçbay, “11 Eylül ve Milat Tartışması”, **Karizma**, Ocak-Şubat-Mart 2002, Sayı: 9, s. 110.

⁹³ Osman Metin Öztürk, **Amerika Çökerken Yeni Kutuplaşma**, Ankara: Fark Yayınları, 2007, s. 105.

⁹⁴ Dan Tschirgi, “The War On Terror: Marginalised Conflict As A Challenge To The International System”, **Perceptions, Journal of International Affairs**, Eylül-Kasım 2002, Cilt: VII, Sayı: 3, s. 108.

⁹⁵ Zeynep Dağı ve İhsan Dağı, “Açık Toplumdan Güvenlik Devletine: ABD Nereye?”, **Karizma**, Ocak-Şubat-Mart 2002, Sayı: 9, s. 92.

⁹⁶ Marvan Bishara, “Adresi Olmayan Düşman”, **Birikim**, Kasım 2001, Çev. Elçin Gen, Sayı: 151, s. 75.

Saldırılar ABD'nin gerçekleştireceği askeri eylemler için çok önemli bir dayanak noktası olarak kullanılmıştır. ABD'nin bu tutumu pek çok devlet adamı ve hukukçu tarafından eleştirilmiş olsa da, ABD eylemlerinden vazgeçmemiş ve dünya jandarmalığına soyunarak BM Antlaşması'na ve GK kararlarına aldırmaksızın Afganistan ve Irak müdahalelerini gerçekleştirmiştir.

2.2. 11 Eylül Saldırıları Sonrasında Alınan Birleşmiş Milletler Kararları

11 Eylül saldırıları sonrasında BM terör konusundaki çalışmalarını artırmıştır. İlk olarak, 12 Eylül 2001'de 1368 sayılı karar çıkartılarak terör kınanmıştır. BM, saldırılardan Usame Bin Ladin'i ve ona destek olan Taliban rejimini sorumlu tutan ABD yönetimine destek vermiştir. BM'den ikinci karar da 28 Eylül 2001'de çıkmıştır. 1373 sayılı bu kararda, ABD'nin BM Antlaşması'nın kuvvet kullanımını düzenleyen VII. bölümüne uygun davranabileceği belirtilmiştir. Ancak ABD'nin bu hakkı kullanabilmesi için olayın düzenleniş şekli ve faileri hakkında geçerli delillerle sahip olması gerekmektedir. ABD ise bunu sağlamaya yönelik herhangi bir girişimde bulunmamıştır.

11 Eylül saldırılarının ardından BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararların incelenmesi, BM'nin saldırılara karşı tutumunun anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

2.2.1. 1368 Sayılı Karar

BMGK tarafından alınan 1368 sayılı kararda, 11 Eylül saldırıları kınanmakta, bu saldırıların barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğu bildirilmekte ve 11 Eylül saldırılarına karşı meşru müdafaa hakkının varlığı bu kararla tanınmaktadır:

“Güvenlik Konseyi,
Birleşmiş Milletler Antlaşması ilke ve amaçlarını hatırlatarak,
Terörist eylemlerin yol açtığı uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditle savaşmakta kararlı bir biçimde,
Birleşmiş Milletler Antlaşmasına göre doğal hak olan ferdi veya kolektif meşru müdafaa hakkını tanıyarak,
1. Milletlerarası barış ve güvenliğin bir tehdit olarak uluslararası terörizm eylemleri sonucunda 11 Eylül 2001 tarihinde New York, Washington,

Pennsylvania’da ortaya çıkan korkunç terörist saldırıları açık bir şekilde kınar”.⁹⁷

Kararda aynı zamanda tüm devletler teröre karşı işbirliğine çağırılmakta, teröristlerin ve teröre destek verenlerin hesaplarına el konulması konusuna değinilmektedir:

“...Bu terörist saldırıda suçluların organizatör ve sponsorlarının cezalandırılması için tüm devletleri acil olarak birlikte çalışmaya davet eder ve bu sorumluluğun bir gereği olarak, suçluların koruyucuları ve destekçileri, organizatörleri, sponsorları tüm bu eylemi işleyenlerin hesaplarına el konulmasını vurgular”.⁹⁸

Kararın beşinci maddesi ise “Birleşmiş Milletler Antlaşması hükümlerine göre, 11 Eylül 2001 tarihli terörist saldırıya cevap verilmesi için her türlü gerekli adımların atılmasını ve terörizmin bütün şekilleri ile mücadele edilmesini vurgular”⁹⁹ şeklindedir.

Bu kararla, BM Antlaşması’nın 51. maddesindeki bireysel ve kolektif meşru müdafaa’nın varlığı tanınmakla birlikte, hiçbir şekilde ABD’nin operasyon düzenlenmesiyle ilgili yetkilendirilmesi söz konusu değildir.¹⁰⁰

2.2.2. 1373 Sayılı Karar

GK tarafından alınan 1373 sayılı kararla da yine New York, Washington, D.C. ve Pennsylvania’da 11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen terörist saldırılar

⁹⁷ 1368 sayılı Güvenlik Konseyi kararı, bkz:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>, Erişim tarihi: 14.08.2009.

⁹⁸ 1368 sayılı Güvenlik Konseyi kararı, bkz:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 14.08.2009.

⁹⁹ 1368 sayılı Güvenlik Konseyi kararı, bkz:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 14.08.2009.

¹⁰⁰ Ayşe Özkan, “Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu”, **Avrasya Dosyası, BM Özel**, İlkbahar 2002, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 249.

kesin bir dille kınanmıştır. Bunlar ve bunlar gibi terörizm eylemlerinin uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit oluşturduğu düşüncesi kararda yinelenmiş¹⁰¹ ve bu çeşit faaliyetleri önlemekteki kararlılık belirtilmiştir. 1368 sayılı kararda olduğu gibi bu kararda da terörizmle mücadele çağrısında bulunulmuş ve devletlerden terörist eylemlerin finansmanının engellenmesi konusunda yardım talep edilmiştir.

1373 sayılı kararın 1368 sayılı karardan farkı, kararın uygulanması için GK'nin her türlü tedbiri alacağı ifadesidir:

“...1368 (2001) sayılı kararda da tekrarlandığı gibi, Birleşmiş Milletler Antlaşması'na tanınan şahsi ve toplu halde meşru müdafaa hakkını, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi doğrultusunda, terörist eylemlerin uluslararası barış ve güvenliğe karşı yaptığı tehdit ile her türlü vasıtayı kullanarak mücadele etmek ihtiyacını teyit ederek...”¹⁰²

Kararda terörle mücadelede devletlerden, vatandaşlarının, doğrudan veya dolaylı bir şekilde, terörist faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde kullanılması için fonlar oluşturulmasını veya toplanmasını engellemeleri ve terör eylemlerinin kendi topraklarında işlenmesini suç haline getirmeleri, terörist eylemleri yapan, yapmaya teşebbüs eden, bu eylemlerin yapılmasında rol oynayan ve bunları kolaylaştıran kişilerin ekonomik kaynaklarının hemen dondurulması istenmektedir.¹⁰³

Aynı zamanda GK, devletlerin, aktif veya pasif olarak teröristlere ve terörist eylemlere her ne surette olursa olsun destek vermekten kaçınmalarını, terörist eylemlerin yapılmasını engellemek için gerekli adımları atmalarını, terörist eylemleri finanse eden, planlayan, kolaylaştıran, destekleyen veya gerçekleştirenlerin sığınma taleplerini reddetmelerini, teröristlerin eylemleri finanse eden, planlayan, kolaylaştıran, destekleyen veya yapanların, kendi topraklarını kullanmalarını önlemelerini, terörist eylemlerin finanse edilmesinde, planlanmasında, hazırlanmasında veya işlenmesinde rol oynayan şahısların adalet önüne çıkarılmasını

¹⁰¹ Kaya, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, s. 104.

¹⁰² 1373 sayılı Güvenlik Konseyi kararı, bkz: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 14.08.09.

¹⁰³ 1373 sayılı Güvenlik Konseyi kararı, bkz: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 14.08.09.

ve haklarında alınan tüm diğer tedbirlere ek olarak bu eylemlerin iç hukuktaki kanun ve diğer hukuki düzenlemelerde ağır cezayı gerektiren suç olarak kabul edilmesini ve verilecek cezanın terörist eylemlerin ciddiyetini yansıtacağını garanti etmelerini, ceza usulünün tatbik edilebilmesi için elde edilmesi gerekli delillerin elde edilmesinde yardımlaşma da dâhil olmak üzere, terörist eylemlerin finanse edilmesi veya desteklenmesi konusunda soruşturma veya muhakeme ile ilgili karşılıklı olarak azami yardımı yapmalarını istemektedir.¹⁰⁴

GK kararda, devletleri, “Terörist eylemlerin yapılmasını engellemek amacıyla, ulusal ve uluslararası hukuk ile uyum içinde bilgi teatisine ve idari ve yargısal konularda işbirliği yapmaya çağırmakta ve “terörizm faaliyetleri, metotları ve uygulamalarının ve aynı zamanda terörist eylemleri bilerek finanse etmek, planlamak ve kışkırtmanın da Birleşmiş Milletlerin amaç ve prensiplerine aykırı olduğunu bildirmektedir.”¹⁰⁵

Kararın altıncı maddesinde ise devletlerin 1373 sayılı karardan doğan yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin değerlendirilebilmesi için Geçici 28. usul kuralı doğrultusunda, GK bünyesinde Konseyin tüm üyelerinin katılımıyla bir komite oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kararın kabulünü takip eden 90 gün içerisinde ve sonrasında da Komite tarafından belirlenecek zaman dilimi içerisinde, bu Kararın hükümlerinin yerine getirilmesinde elde edilen gelişmelerin Komiteye bildirilmesi istenmiştir.¹⁰⁶

Bu şekilde GK’nin yetkisi genişletilmiş, ABD’nin hareket özgürlüğü de bir nebze olsun sınırlanmıştır. 1373 sayılı kararda da 1368 sayılı kararda olduğu gibi, ABD’nin belli bir devlete veya devletlere karşı meşru müdafaa hakkı kapsamında güç kullanabileceği konusunda hak sahibi olduğuna dair açık bir ifade

¹⁰⁴ 1373 sayılı Güvenlik Konseyi kararı, bkz: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 14.08.09.

¹⁰⁵ 1373 sayılı Güvenlik Konseyi kararı, bkz: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 14.08.09.

¹⁰⁶ 1373 sayılı Güvenlik Konseyi kararı, bkz: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 14.08.09.

bulunmamaktadır.¹⁰⁷ GK iki kararda da ABD'yi kesinlikle askerî operasyon konusunda yetkilendirmemiştir.¹⁰⁸

12 Kasım 2001'de de Konsey 1377 sayılı kararı almıştır. Bu kararda 1368 ve 1373 sayılı kararlarda yer alan ifadeler daha kesin bir dil kullanılarak yer almış ve uluslararası terör eylemlerinin, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik çok büyük bir tehlike oluşturdukları ve 1373 sayılı kararda belirtilen önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiştir. İki gün sonrasında alınan 1378 sayılı kararda ise, El Kaide Örgütü'nün Afganistan'ı kullanmasına ve Ladin'in barınmasına izin verdiği için Taliban Yönetimi kınanmıştır.¹⁰⁹

BMGK'nin bu kararları hukukçular arasında ilgili kurallara aykırı olmaları sebebiyle tartışmalara neden olmuştur. GK'nin daha önceden yasaklamış olduğu silahlı saldırı dışındaki kuvvet kullanımı bu kararla meşru hale gelmiştir. Kararlarda terörist saldırılar, 'barışa karşı tehdit' olarak tanımlanmışlardır. Ancak barışa karşı tehditle silahlı saldırı birbirinden çok farklı kavramlardır. BM Antlaşması'na göre bir devlet meşru müdafaa hakkını ancak silahlı saldırıya maruz kalması durumunda kullanabilecektir, 'barışa karşı tehdit'le karşılaştığı zaman değil.¹¹⁰ Greenwood, 11 Eylül saldırılarının barışa karşı tehdit oluşturmalarının ve uluslararası işlenen suçlar kapsamına alınmalarının "silahlı saldırı" adı altında değerlendirilebilecekleri anlamına gelmediğini ifade etmektedir. ABD 11 Eylül sonrasında gerçekleştirdiği askeri eylemleri meşru müdafaa adı altında meşrulaştırmaya çalışmıştır. ABD'nin meşru müdafaa söyleminin geçerli kabul edilebilmesi için silahlı bir saldırının varlığını kanıtlaması gerekmektedir.¹¹¹

¹⁰⁷ Geir Ulfstein, "Terrorism and the Use of Force", **Security Dialogue**, 2003, Cilt: 34, Sayı:2, s. 156.

¹⁰⁸ Özkan, "Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu", **Avrasya Dosyası, BM Özel**, s. 249.

¹⁰⁹ Halatçı, "11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 82.

¹¹⁰ Yapıcı, "Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 28-29.

¹¹¹ Christopher Greenwood, "International Law and the 'War Against Terrorism'", **International Affairs**, 2002, Cilt: 78, Sayı: 2, s. 307.

BM Genel Kurulu'nun 'Saldırının Tanımı' konusundaki bildirisinde, silâhlı grupların saldırılarının 51. madde kapsamında kabul edilebilmesi için, yarattıkları tahribatın devlet ordularının yaptığı tahribat düzeyine yakın olmasının gerektiği söylenmektedir. Fakat 1373 sayılı kararın 3. paragrafında, her uluslararası terörizm eyleminin dünya barış ve güvenliğine karşı tehdit oluşturduğu belirtilmiştir. Bu da ABD'nin uğradığı saldırılardan daha hafif sonuçları olan saldırıların da uluslararası işbirliği konusu olacağını göstermektedir.¹¹² BMGK kararları açıkça kuvvet kullanımına teşvik etmese de, alınan kararlarla teröre karşı meşru müdafaa'nın kabul edilebilir olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Daha da önemlisi, bir devlet meşru müdafaa hakkını sınırlı bir süre kullanabilmektedir.¹¹³ Bu durum 51. maddede '*güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alıncaya kadar*' ifadesiyle gayet açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bunun aksine 1373 sayılı GK kararına göre, GK, ABD'nin meşru müdafaa hakkının varlığını tanıırken gerekli birtakım önlemler alacaktır.¹¹⁴ BMGK'nin bu kararları, ABD dışındaki diğer devletlerin de bundan sonra terörist eylemlere karşı kuvvet kullanımını içeren tedbirler almalarının önünü açmıştır.

¹¹² Özkan, "Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu", **Avrasya Dosyası, BM Özel**, s. 249.

¹¹³ Sais, "Terrorism and the Law of the Use of Force", s. 5.

¹¹⁴ Sais, "Terrorism and the Law of the Use of Force", s. 5

2.3. Afganistan Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk

http://brightcove.vo.llnwd.net/d7/unsecured/media/44140130/44140130_14721426001_0_304dv-afghanistan-war-SJ-plus.jpg

Resim 2. Afganistan Savaşı

2.3.1. Afganistan Müdahalesinin Seyri

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD, saldırılardan Usame Bin Ladin'in sorumlu olduğunu ve bunu kanıtlayabilecek yeterli delile sahip olduğunu iddia ederek Taliban Yönetimi'nden El Kaide Örgütü'nün lider kadrosu dâhil Afganistan topraklarında saklanan bütün teröristlerin ABD'ye teslim edilmesini, ülkedeki terörist kampların kapatılmasını, ülkedeki Amerikan vatandaşları ve diğer yabancı millet vatandaşlarının korunmasını istemiş ve söz konusu istekler yerine getirilmediği takdirde Taliban Yönetimi'nin de Ladin ile aynı muameleye tabi tutulacağını açıklamıştır. Taliban Yönetimi ise, hemen 11 Eylül saldırılarını kınamış ve Ladin'in saldırı eylemlerini gerçekleştirdiğine dair yeterli kanıtın bulunmadığını ve onun bu saldırıları gerçekleştirebilecek potansiyele sahip olmadığını ileri sürmüştür.¹¹⁵

¹¹⁵ Halatçı, "11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, s. 82.

ABD'nin tavrı karşısında Afganistan'daki tüm ulema cemaati Bush'un Usame Bin Ladin'i teslim et çağrısını reddetmiştir. Hatta Amerika'nın Afganistan'a saldırıya geçmesi durumunda kendilerinin de cihat ilan edeceklerini söylemişlerdir.

Taliban'ın ABD'nin isteklerini reddetmesinden sonra, 7 Ekim 2001'de, ABD İngiltere ile birlikte, egemen bir devlet olan Afganistan'a karşı kapsamlı bir askeri harekât başlatmıştır. ABD, Molla Ömer rejimini El Kaide'ye yataklık yaptığı ve teröristlere destek verdiği gerekçesiyle yıkmak ve yerine demokratik bir rejim tesis etmek amacıyla başlattığı 'Sürekli Özgürlük Harekâtı' ile teröre karşı ilk savaşını ilan etmiştir.

Bush, Afganistan müdahalesiyle Usame Bin Ladin'in, terör örgütü El-Kaide'nin ve Taliban'ın askeri gücünün hedeflendiğini söylemiştir. Yaptığı "Ulusa Sesleniş" konuşmasında Bush, kendilerinin Bin Ladin ve adamlarının ABD'ye teslim edilmesi ve El-Kaide terör kamplarının kapatılması yönündeki isteklerinin kabul edilmediğini dile getirmiş ve şöyle devam etmiştir: "Bu talepler yerine gelmedi. Şimdi Taliban, bunun bedelini ödeyecek."¹¹⁶ Başkan Bush, Taliban rejiminin teröristleri destekleyerek ve barındırarak cinayetleri bizzat kendisinin işlediğini söyleyerek, 11 Eylül saldırılarından Afganistan hükümetini sorumlu tuttuğunu, ABD'nin terörizm karşıtı mücadelesinde bundan sonra teröristlerle teröristleri destekleyenler arasında ayırım gözetmeyeceğini de açıkça belirtmiştir.

Afganistan'da Taliban yönetimini ve Usame Bin Ladin'i hedefleyen Amerika'nın saldırısı karşısında Taliban, savaşa hazır olduklarını ve Ladin'i teslim etmeyeceklerini bildirmiştir. Usame Bin Ladin El-Cezire Televizyonuna verdiği demeçte şunları söylemiştir: "Amerikalılar bu savaş terörizm adı altında İslam'a karşı açtılar. Her Müslüman dinini savunmalıdır. Irak'ta, Filistin'de, Lübnan'da birçok masum insana acı çektirdiler... Yüce Allah adına yemin ederim ki, Amerikan halkı biz topraklarımızda güvenlik içinde olduğumuzu hissedene kadar, Amerikan topraklarında kendini güvenlik içinde hissedemeyecek..."¹¹⁷

¹¹⁶ NTVMSNBC, Dünya, "Bush: Teröre Karşı Barış Olmaz", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/111305.asp>, Erişim Tarihi: 15.08.2009

¹¹⁷ Zaman, Dış, Haberler, "Harekât Başladı", <http://arsiv.zaman.com.tr/2001/10/08/dishaberler/dishaberlerdevam.htm>, Erişim Tarihi: 15.08.2009

Müdahalenin başlamasının ardından Almanya Başbakanı Schröder ve Fransa Cumhurbaşkanı Chirac, operasyonu desteklediklerini açıklamışlardır. Chirac, Fransız birliklerinin operasyona katılacaklarını bildirmiş, Almanya Başbakanı ise Almanya'nın ABD ile sınırsız dayanışma içinde olduğunu belirtmiştir.¹¹⁸ İngiltere Başbakanı Blair, İngiliz savaş uçaklarının da birkaç gün içinde saldırıya katılacaklarını söylemiş ve askeri operasyonun, uluslararası terörist Usame Bin Ladin'in örgütü El Kaide ve Taliban'ın askeri tesislerini hedef aldığını belirtmiştir.¹¹⁹ AB Dönem Başkanı Verhofstadt, ABD'ye ve harekâta katılan müttefiklere tam destek verdiklerini bildirmiş ve Afganistan harekâtında sivillerin de ölebileceğini, bunun sorumlusunun ABD değil, Taliban olacağını söylemiştir. Japonya Başbakanı Koizumi ve İtalya Başbakanı Berlusconi de ABD'ye koşulsuz destek vermiştir.¹²⁰ Rusya tarafından yapılan açıklamada, Taliban yönetimindeki Afganistan'ın, uluslararası terörizm ve aşırı uçların merkezi, ayrıca birçok ülkede işlenen suçlardan sorumlu olan teröristler için güvenli bir liman olduğu belirtilmiştir. Kararlı bir eyleme geçme zamanının geldiği söylenerek, "Teröristler, Afganistan, Çeçenistan, Ortadoğu ya da Balkanlar'da, nerede olurlarsa olsunlar adalet önüne çıkacaklarını bilmelidirler" denilmiştir.¹²¹

Taliban Yönetimine karşı yapılan harekâta çoğunlukla destek mesajları gelmiş ise de harekâtı kınayan açıklamalarda yapılmıştır. Taliban, bombardımanları, "terör eylemi" olarak nitelendirmiş, Afganistan'daki Taliban yönetiminin Pakistan konsolosu Rahmetullah Kakazade ise, "Cihat için hazırız" demiştir. Pakistan'daki Harekat-ül Mücahidin'in sözcüsü Amar Mehdi, harekatı "masum halka yönelik acımasız bir saldırı" olarak nitelendirmiştir. Yapılan açıklamalarda, "dünyadaki tüm

¹¹⁸ "Operasyonun Dünyadaki Yankıları", <<http://www.biglook.com/war/9.asp>>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

¹¹⁹ "Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları", <<http://www.biglook.com/war/7.asp>>, Erişim Tarihi 05.07.2009.

¹²⁰ "Dakika Dakika Operasyon", <<http://www.biglook.com/war/6.asp>>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

¹²¹ "Operasyonun Dünyadaki Yankıları", <<http://www.biglook.com/war/9.asp>>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

Müslümanların Afgan kardeşleriyle tam dayanışma" göstermeleri istenmiştir.¹²² İran Cumhurbaşkanı Hatemi, ABD'deki son terörist saldırıların, ezilen Afgan halkına adaletsizlik yapılmasına yol açmaması gerektiğini söylemiştir.¹²³ Irak saldırıları 'kallesçe bir saldırganlık' olarak nitelendirmiş, Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin, ABD'nin 11 Eylül'deki terör saldırılarıyla ilgili kanıtlarını dünyaya göstermesini istemiştir.¹²⁴

Bir ABD bombardımanı sırasında El Kaide'nin ikinci adamı olarak bilinen Muhammed Atıf yakalanmıştır.¹²⁵ Savaş sırasında pek çok Taliban ve El-Kaide komutanı da esir alınmıştır. Bunlar arasında Mısırlı Ebu Beşir El-Masri'nin yakalanıp öldürülmesi, Usame Bin Ladin'in en yakın komutanlarından birisi olması açısından önemlidir.

Bush, Afganistan müdahalesi süresince her fırsatta Afgan halkının dostu olduklarını, mücadelelerinin sadece teröristlere karşı olduğunu söylemiştir. Fakat Amerikan uçaklarından bazıları işgal esnasında hatalı hedefleri bombalamışlar ve bu yüzden binlerce Afgan kadın ve çocuk dâhil birçok insan hayatını kaybetmiştir. Örneğin, Afganistan'da militanlara yönelik saldırılar düzenleyen bir Amerikan savaş uçağı, ülkenin doğusunda, düğüne giden 27 kişiyi vurmuş ve olayda 11 kişi yaralanmıştır. Ölenlerin çoğunu yine kadın ve çocuklar oluşturmuştur. Yine Amerikan savaş uçakları, ABD üssüne atılan rokete misilleme olarak Afganistan'ın Nuristan eyaletinde hava saldırısı düzenlemişler ve 22 sivil bu bombardıman esnasında katletmişlerdir. Aynı şekilde Amerikan uçaklarının Uruzgan eyaletine bağlı bazı köyleri bombalaması sonucu bir düğün evinde bulunan kırk Afgan hayatını kaybetmiştir.¹²⁶

¹²² "Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları", <<http://www.bigglook.com/war/7.asp>>, Erişim Tarihi: 06.07.2009.

¹²³ "Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları", <<http://www.bigglook.com/war/7.asp>>, Erişim Tarihi: 06.07.2009.

¹²⁴ "Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları", <<http://www.bigglook.com/war/6.asp>>, Erişim Tarihi: 06.07.09 .

¹²⁵ Muhammed Atıf Tanzanya ve Kenya'daki ABD elçiliklerine yapılan saldırılarla ilgili olarak aranmaktaydı.

¹²⁶ Demirel, **Taliban, El Kaide, Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan**, s. 199.

Afganistan’da Amerikan müdahalesinden bu yana şiddet olayları durmak bilmemektedir. Sürekli olarak bombalı intihar eylemleri düzenlenmekte, her saldırıda pek çok insan ölmektedir ve hayatını kaybedenlerin çok büyük bir bölümünü sivil halk oluşturmaktadır. Temel ihtiyaç maddelerinin dahi fiyatları çok yüksektir ve iş olanağı da yok denecek kadar azalmıştır. Şiddetin en temel kaynakları, Taliban, hükümet ve NATO arasındaki savaştır. Her geçen gün artan karmaşa ve suç ortamı, halkın güven ve adalet duygusundan giderek uzaklaşması ve tüm bu gelişmeler karşısında hükümetin hiçbir şey yapamaması, Afganistan halkını Taliban’a yaklaştırmaktadır. Çünkü her geçen gün artan şiddet eylemleri yüzünden Afgan halkının çok fazla seçeneği kalmamıştır. ABD, El-Kaide liderlerinden bazılarını ele geçirmiş olsa da hala Usame Bin Ladin’i ele geçirebilmiş değildir. Gerçi bu konuda da bazı şüpheler mevcuttur. Pakistan Devlet Başkanı Asif Ali Zerdari, 11 Eylül saldırısından üç ay sonra El Kaide lideri Bin Ladin’i yakaladıklarını iddia etmiş, Amerikan NBC kanalına verdiği demeçte, Aralık 2001’de Usame Bin Ladin’i yakalayıp ABD’lilere teslim ettiklerini ama Amerikan Ordusu’nun Ladin’i serbest bıraktığını söylemiştir.¹²⁷

Ayrıca Afganistan’a müdahalenin gerçekleştiği ilk dönemlerde Afgan halkıyla hiçbir problemleri olmadığını, teröristlerle savaşırken Afgan halkına yardım ettiklerini söyleyen Bush yönetimi sivil halkın zarar görmesine göz yummuş ve ülkede istikrar ortamını sağlamak konusunda başarısız olmuştur. Yani kamuoyuna sunulan müdahale amaçlarının hiçbirini gerçekleştirilememiştir.

2.3.2. Afganistan Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Kuralları Açısından Değerlendirilmesi

7 Ekim 2001 tarihinde ABD’nin terörizmle savaş adı altında başlattığı Afganistan operasyonunun meşruluğu çok tartışılmıştır. Bush yönetiminin Taliban Hükümeti ile El-Kaide örgütü arasında olduğunu iddia ettiği bağa dayanarak gerçekleştirdiği kuvvet kullanımı, pek çok hukukçu ve akademisyen tarafından meşru kabul edilmemektedir. ABD bu savaşta, 11 Eylül 2001 saldırılarından doğan

¹²⁷ “Şok Bir İddia”, http://www.haber61.net/news_detail.php?id=36963, Erişim Tarihi: 15.08.2009.

meşru müdafaa hakkını kullandığını savunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde işgalin bir meşru müdafaa eylemi olarak kabul edilip edilemeyeceği tartışılacaktır.

2.3.2.1. Afganistan Müdahalesi Bir Meşru Müdafaa Eylemi midir?

Kalıcı Özgürlük Harekâtı'nın haklı bir meşru savunma eylemi olarak kabul edilebilmesi için mevcut olayda silahlı saldırı, gereklilik, aciliyet ve orantılılık koşullarının gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu durumda ABD'nin, öncelikle silahlı bir saldırıya maruz kaldığını ve Taliban yönetiminin de bu saldırılardan sorumlu olduğunu kanıtlaması gerekmektedir.¹²⁸ Çünkü uluslararası hukuk kurallarına göre bir devlet, intikam almak veya cezalandırmak için bir devlete karşı kuvvet kullanamamaktadır. Uluslararası hukuk misilleme olarak kuvvet kullanımına izin vermemektedir.

Uluslararası hukuk devletlerin birbirlerine karşı kuvvet kullanmalarını BM Antlaşması'nın 2/4 maddesiyle yasaklamaktadır. 11 Eylül saldırılarına cevaben ABD ve İngiltere Afganistan'a karşı başlattıkları askeri harekâtı, BM Antlaşması'nın güç kullanımına izin veren 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkına dayandırmışlardır. Ancak ABD'nin Afganistan'a karşı kuvvet kullanması GK tarafından onaylanmamıştır. ABD'nin teröre karşı açtığı bu savaşın meşru müdafaa eylemi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda, hukukçular arasında bir uzlaşma söz konusu değildir.

51. maddeye göre bir devletin meşru müdafaa eylemine başvurabilmesi için bir “devlet” tarafından gerçekleştirilen bir saldırıya uğraması gerekmektedir. Bir saldırı olasılığının varlığı yeterli olmamaktadır. Afganistan operasyonunun sebebini de, 11 Eylül'de İkiz Kulelere ve Pentagon'a yapılan saldırılar oluşturduğundan birinci koşulun gerçekleşmiş olduğu GK kararlarıyla sabit olmuştur.¹²⁹

Afganistan müdahalesinin meşru müdafaa eylemi olup olmadığı konusunda yapılan tartışmaların odağında, 11 Eylül saldırılarının silahlı saldırı kapsamında

¹²⁸ Songür, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları”, s. 34.

¹²⁹ Özkan, “Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu”, **Avrasya Dosyası, BM Özel**, s. 243.

değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusu vardır. Meşru müdafaa hakkının doğmasında, ‘saldıran’ ve ‘saldırılan’ olmak üzere iki taraf olması gerekmektedir.¹³⁰ Saldırılan devlet ABD’dir. Fakat saldırgan bir devlet değil, bir terör örgütüdür. 51. maddede meşru müdafaa hakkının doğabilmesi için silahlı saldırının nereden, ne şekilde gelmesi gerektiği açıkça belirtilmemiştir. ABD’ye karşı gerçekleştirilen saldırılar devletler değil, devlet dışı aktörler tarafından ortaya çıkarılan yeni bir tehdidin (asimetrik tehdit) örnekleridir.¹³¹

Terörist saldırıların silahlı saldırı kabul edilmesinde esas alınan en makul kıstaslar *etki ve ölçek* kıstaslarıdır. Uluslararası hukuka göre devlet desteği ile de olsa, silahlı gruplar tarafından gerçekleştirilen münferit eylemler, etki ve ölçek bakımından silahlı saldırı boyutuna ulaşmadıkları takdirde silahlı saldırı olarak değerlendirilemezler. Bu durum, *Nikaragua Davası*’nda da teyit edilmiştir.

Uluslararası Adalet Divanı, silahlı grupların eylemlerinin silahlı saldırı olarak kabul edilmesinde, bu grupların başka bir devlet tarafından gönderilmesi ya da bu eylemleri o devlet adına gerçekleştirmelerinin kıstas olarak alınabileceğini ifade etmiştir.

Devletler genellikle kendileri için çalışmayan bireylerin gerçekleştirdikleri eylemlerden sorumlu tutulmamaktadırlar. Burada, bir devletin uluslararası hukuk önünde bireylerin veya grupların yaptığı eylemlerden sorumlu tutulabilmesi için, bu bireyler veya gruplar üzerinde ne çeşit veya ne seviyede kontrole sahip olması gerektiği önemlidir. Tadic Davası’nda konuyla ilgili alınan kararlara bakıldığında bir devletin, içinde bulunan birey veya grupların eylemlerinden sorumlu tutulabilmeleri için onlar üzerinde genel olarak kontrol sahibi olmaları yeterli olmaktadır.

Devletler terörist eylemleri önlemek konusunda başarısız olmaktan ötürü sorumlu tutulabilmektedirler. 49/60 (1994) sayılı “Uluslararası Terörizmin Engellenmesi İçin Alınan Önlemler” isimli Genel Kurul Kararı’nda, devletlerin, kendi ülkelerinde diğer devletlere karşı gerçekleştirilecek terörist eylemlerin hazırlanmasına izin vermeleri yasaklanmıştır. Ayrıca GK’nin direk olarak

¹³⁰ Özkan, “Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu”, **Avrasya Dosyası, BM Özel**, s. 244.

¹³¹ Ulfstein, “Terrorism and the Use of Force”, **Security Dialogue**, s. 159-160.

Afganistan'ın topraklarında teröristlerin varlığına izin vermemesi konusu ile ilgili de BM kararları mevcuttur. Terörizme destek vermek veya toprakların teröristlerce kullanımına izin vermek uluslararası hukuk kurallarına ve BM Antlaşması'nda belirtilen güç kullanımının yasaklanması ilkesine uygun değildir. Yine de bu durum bir devlete 51. madde kapsamında karşı saldırı yapılmasını gerektirmez. Nikaragua Davası'nda UAD başka bir ülkeye düzensiz birlikler gönderilmesine bir devletin “önemli ölçüde katılımı”nın meşru müdafaa eylemini mümkün kılacağı söylenmiştir.¹³²

11 Eylül'de ABD'ye yönelik gerçekleştirilen eylemin bir silahlı saldırı olduğu BMGK'nin 1368 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Ancak burada önemli olan konu şudur ki, GK silahlı saldırı terimi yerine terörist saldırı terimini 51. maddeye yaptığı göndermeden ayrı olarak başka bir paragrafta kullanmıştır. Bununla birlikte, saldırıların etki ve ölçek bakımından silahlı saldırı boyutuna ulaştığı da alınan kararlarda doğrulanmıştır.¹³³ Washington ve Newyork'taki eylemler bir “devlet” olarak ABD'yi hedef almışlardır. Saldırıları pek çok can kaybına neden olmuş, ABD'nin ekonomik ve askeri açıdan en önemli binalarını hedef almış ve çok büyük maddi hasar yaratmışlardır. Bu nedenle de doğrudan devletin egemenliğine saldırıda bulunulmuştur. Ayrıca ortaya çıkan can ve mal kaybı bir devletin silahlı kuvvetlerinin gerçekleştirebileceği ölçüde olmuştur. Daha önce uçaklar silah olarak, II. Dünya Savaşı sırasında Japon Savaş uçaklarının ABD gemilerine yaptıkları intihar saldırıları sırasında kullanılmışlardır. Bu yüzden bu eylemlerin silahlı saldırı eylemleri oldukları kabul edilmektedir.

2001'in sonlarına doğru ABD, kendini hukuksal bir ikilemin içinde bulmuştur. Terörizme karşı koalisyon kurabilmesi için askeri eylemin orantılı ve gerekli olması gerekmektedir. Bu durum da, saldırıların direk olarak New York ve Washington'daki saldırılardan sorumlu olanları dikkatlice hedef almasını gerekli kılmaktaydı. Sadece El-Kaide'ye veya Usame Bin Ladin'e saldırırsa eylemleri meşru kabul edilmeyecekti. Bu ikilemin içinden çıkabilmek için ABD sadece El-kaide'yi

¹³² Ulfstein, “Terrorism and the Use of Force”, *Security Dialogue*, s. 161.

¹³³ Halatçı, “11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, s. 93.

değil Taliban'ı da hedef göstermiştir.¹³⁴ Taliban yönetiminin El-Kaide'yi koruduğu, terörist eylemlerine topraklarında izin verdiği ve Ladin'i teslim etmekten kaçındığı ileri sürülmüştür.

ABD BM Büyükelçisi John Negroponte, 7 Ekim 2001'de GK Başkanına gönderdiği mektupta, 11 Eylül 2001 olaylarının ve ABD ile Amerikan halkına yönelik süregelen tehditlerin, El Kaide organizasyonlarının Afganistan'da Taliban rejimi denetiminde sürdürüldüğü şüphelerini arttırdığını, ABD ve dünya kamuoyunun tüm çabalarına rağmen Taliban rejiminin politikalarını değiştirmeye yanaşmamakta olduğunu, Afganistan topraklarında El-Kaide'nin eğitimlerine devam etmekte ve dünya genelinde masum insanları hedef alan saldırıları destekleyerek ABD ve onun halklarına içeride ve dışarıda açık tehdit teşkil etmekte olduğunu belirtmiştir.¹³⁵ ABD bu şekilde Afganistan'a karşı gerçekleştireceği eylemi meşru göstermeye çalışmıştır.

2.3.2.2. Afganistan Müdahalesinin Meşru Müdafanın Hukuksal Sınırları Kapsamında İncelenmesi

Meşru müdafaa hakkının hukuksal sınırlarının olduğundan çalışmanın ikinci bölümünde bahsedilmişti. Bunlar: orantılılık, aciliyet ve gerekliliktir. Ayrıca bir devletin meşru müdafaa hakkını kullanırken BMGK'ye yapacağı eylemleri bildirmesi ve durumun önceden ilan edilmesi gerekmektedir.

Meşru müdafaa hakkının uluslararası hukuka uygun kabul edilebilmesi için, hakkın kullanılırken "orantılılık" ilkesine göre hareket edilmesi, meşru müdafaa eyleminin amacını aşmaması gerekmektedir.

Afganistan'a karşı başlatılan 'Kalıcı Özgürlük Harekâtı' ile ilgili tartışma konularından biri de Amerika'nın orantılılık ilkesine ne derecede bağlı kaldığıyla ilgilidir. 11 Eylül eylemleri sonucunda Taliban yönetimine karşı başlatılan müdahalenin haklı bir meşru müdafaa uygulaması olduğu kabul edildiği takdirde,

¹³⁴ Michael Byers, "Terrorism, the Use of Force and International Law after 11 September", *The International and Comparative Law Quarterly*, Nisan 2002, Cilt: 51, Sayı: 2, s. 408.

¹³⁵ John D. Negroponte'nin 7 Ekim 2001 Tarihinde Güvenlik Konseyi'ne Yazdığı Mektup. Bkz: <http://www2.kobe-u.ac.jp/~shotaro/kogi/2005kiko/s-2001-946e.pdf>, Erişim Tarihi: 23.07.2009.

yapılan meşru müdafaa eylemlerinin 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirdiği iddia edilen teröristlere yönelik olması ve yapılan tahribatın bu teröristlere ait eğitim kamplarıyla ve diğer tesislerle sınırlı kalması gerekmektedir. Ancak saldırılar bunlarla sınırlı kalmamış ve harekât Taliban yönetimini sona erdirmeye yönelik politik bir eyleme dönüşmüştür. Afganistan hükümetini devirmek amaçlı yapılan bir müdahalenin uluslararası hukuka uygunluğu tartışmaya açıktır.¹³⁶ Operasyon doğrudan Afganistan'ın egemenliğini ve otoritesini hedef alır hale gelmiştir.¹³⁷

Afganistan işgalinin orantılık sınırları içinde kaldığını söylemek zordur. Ayrıca işgal Uluslararası İnsancıl Hukukun temel kurallarına aykırı şekilde yapılmıştır. Uluslararası İnsancıl Hukuk:

1. Tarafların, bir yanda askeri hedefler ve savaşanlar ile diğer yanda siviller ve mülkler arasında açık bir ayırım yapmak zorunda olması;
2. Sivillerin ve mülklerinin hedef alınmasının yasaklanması ve tarafların askeri hedeflere yönelik saldırılarında sivillerin ya da mülklerin uğrayacağı ikincil hasarı, olabildiğince sınırlamak zorunda olması;
3. Siviller arasında korkunun yayılmasını amaçlayan eylemlerin yasaklanması ve
4. Korumanın, çatışmalara taraf olmayan ya da bir noktadan sonra taraf olmaktan çıkan, örneğin siviller, gaziler ve savaş esirleri gibi kişilere yönelik olarak sağlanmalıdır. Söz konusu koruma, bu kişilere kötü muamele edilmesi ve zarar verilmesini yasaklayan kuralları da içermektedir.”¹³⁸

Operasyonlarda yapılan yoğun hava bombardımanı ve tahrip gücü yüksek silahlar yüzünden pek çok sivil hayatını kaybetmiştir. ABD ve İngiltere, Afganistan operasyonunda seyretilmiş uranyum içeren silahlar kullanılmadığını öne sürerken,

¹³⁶ Geir Ulfstein, “Terrorism and the Use of Force”, *Security Dialogue*, s. 164.

¹³⁷ İrfan Polat, “11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Afganistan Müdahalesi”, s. 120.

¹³⁸ Daniel Thürer, “Yorumlar”, *ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, Ed. Michael Byers, George Nolte, Çev. Ed. Erdem Denk, Ankara 2007, s. 316.

Afgan siviller üzerinde yapılan testlerde rekor düzeyde uranyum oranına rastlanmıştır.¹³⁹

Jamie Doren adlı İrlandalı belgesel film yapımcısının çektiği ve Avrupa Parlamentosu'nda gösterilen "Mezar'da katliam" adlı kasette gösterilen Afganistan'da esir alınan binlerce kişinin uğradığı katliamlar, Avrupa ile Amerika arasında insan hakları temelinde şiddetli bir tartışma başlatmıştır. Kasette binlerce genç Müslüman'ın nasıl işkence gördüğü, gruplar halinde çöle götürülerek nasıl katledildiği, ardından da toplu mezarlara gömüldüğü, konteynirlara doldurulan insanların bazılarının havasızlıktan öldüğü, bazılarının ise araçların içinde kurşuna dizildikten sonra çölde rast gele gömüldüğü, ABD askerlerinin esirleri boyunlarını kırarak öldürdüğü, üzerlerine asit döktüğü, yüzlerce esirin çöle götürülüp ıssız bir yerde kurşuna dizildiği, infaz emrini ABD'li komutanların verdiğini ve Şibirgan Cezaevi'ndeki birçok esirin ağır şekilde dövüldükten sonra kayboldukları anlatılmaktadır.¹⁴⁰

ABD, Afganistan'da yürüttüğü askeri operasyonlar sonrasında 200 dolayında El Kaide üyesini Küba'ya getirmiş, Guantanamo'da bir deniz üssünde "X Ray" adı verilen bir kampa yerleşmiştir. Bu kampta Afganlarla beraber ABD'nin terör saldırıları ile ilgisi olduğunu düşündüğü kırkın üzerinde farklı uyruktan altı yüzden fazla kişinin olduğu sanılmaktadır.¹⁴¹ İçinde çocukların da yer aldığı bu insanlar aileleriyle ve avukatlarıyla görüştürülmeden ve suçlarının ne olduğunu bilmeden burada tutulmuşlardır. Bush, Taliban tutukluların Cenevre Sözleşmesi'nin gerektirdiği savaş esiri haklarından yararlanamayacaklarını, El Kaide üyelerine ise sözleşme kriterlerinin hiç uygulanamayacağını söylemiştir. Esirlerin pek çoğu bir süre sonra suçsuzlukları anlaşılarak serbest bırakılmışlardır.

ABD bu eylemleriyle, uluslararası kamuoyunda insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle çok büyük tepki çekmiştir. Acer yazısında, Uluslararası terörizmin,

¹³⁹ NTVMSNBC, Dünya, "Afganların Bedeninde Uranyum İzi", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/216933.asp>, Erişim Tarihi: 15.08.2009.

¹⁴⁰ Yeni Şafak, "'Mezar'da Katliam' kaseti ABD, İngiltere ve Dostum'u korkuttu..." <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2002/Haziran/22/ikaragul.html>, Erişim Tarihi: 15.08.2009.

¹⁴¹ Polat, "11 Eylül Terör Saldırıları Ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi", s. 122.

uluslararası hukukta da bir suç olduğunu, bir devletin kendisine veya vatandaşlarına yönelik terörist eylem gerçekleştirmiş kişileri, hangi devletin vatandaşı olursa olsun yargılayabileceğini ve cezalandırabileceğini söylemektedir. Ancak bunu yaparken, iç hukuk kuralları ne olursa olsun, uyulması gereken evrensel nitelikli normların olduğunu ve bunların en önemlilerinin de insani muamele ve adil yargılanma hakkı olduğunu belirtmektedir.¹⁴²

Meşru müdafaa hakkına dayandırılarak gerçekleştirilen müdahalenin Afganistan Devleti'ne karşı değil, El-Kaide terör örgütüne karşı yapıldığı düşünüldüğünde, ABD'nin müdahale sırasında sivillere de zarar vererek, insan haklarını çiğneyerek ve aşırı güç kullanarak orantılılık ilkesini ihlal ettiği söylenebilir. Savaş hukukunda uyulması gereken ilkelerden olan sivillerin hedef alınmaması, ABD ve İngiltere tarafından sivillerin de bombalanmasıyla ihlal edilmiştir. Kuzey ittifakı askerlerinin Taliban saflarında savaşan Afgan ve diğer uyruklu savaş esirlerine yaptığı kötü muameleler de hukuka aykırıdır.¹⁴³

Gereklik şartı da daha önce bahsedildiği gibi silahlı saldırıya uğrayan bir devletin kendisini silahla savunmaktan başka çaresinin olmaması durumu olarak açıklanabilmektedir. Amaç saldırganın en kısa zamanda teslim olmasını ve saldırıyı durdurmasını sağlamaktır. Gereklik şartına göre, sorunun barışçıl yollardan çözülmesine çalışmak bir yükümlülüktür.

Afganistan operasyonu öncesinde ABD yetkilileri uzlaşmaz bir tavır takınmışlardır. Taliban yönetimi, ABD'den Usame Bin Ladin'in suçlu olduğuna dair kesin kanıtlar sunmasını istemiş ve bu şekilde de anlaşma yolunun açık olduğunu ifade etmiştir. ABD ise Ladin'in suçluluğunu kanıtlama yoluna gitmemiş, onun yerine İngiltere ile beraber gerçekleştireceği müdahaleden vazgeçmeyeceğinin sinyallerini vermiştir. Taliban yönetimi daha sonra Ladin'in resmen iadesinin talep edilmesi ve yeterli kanıt sunulması durumunda İslami kurallara göre yargılanmak

¹⁴² Yücel Acer, "ABD'nin Guantanamo Uygulaması ve 1949 Cenevre Savaş Esirleri Sözleşmesi: Hukuk mu Yetersiz, Hukuka Saygı mı Yetersiz?", <http://www.usakgundem.com/yazar/263/abd%E2%80%99nin-guantanamo-uygulamasi-ve-1949-cenevre-savas-esirleri-s%C3%B6zlesmesi-hukuk-mu-yetersiz-hukuka-saygi-mi-yetersiz.html>, Erişim Tarihi: 07.07.2009.

¹⁴³ İbrahim Kaya, "Afganistan Harekâtı ve Uluslararası Hukuk: Jus Ad Bellum ve Jus in Bello Yansımaları", **Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük'e Armağan**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2005, s. 255.

üzere tarafsız bir ülkeye iade edilebileceğini ve bu amaçla görüşmelere başlamak istediğini açıklamıştır. Ancak ABD hiçbir şekilde pazarlığa oturamayacağını açıklamış ve Taliban yönetiminin isteklerini reddetmiştir.

Görüldüğü üzere ABD'nin meşru müdafaanın “gereklilik” ölçütüne bağlı kalarak her türlü barışçıl yolu deneyip sonrasında müdahalelerini gerçekleştirmediği gayet açıktır. Oysa ABD, kuvvetli gerekçelere dayanarak iade talebinde bulunabilir, Taliban yönetimi ile görüşebilir ve elindeki kanıtları Taliban yönetimi ile paylaşabilirdi. Kimi hukukçulara göre ABD'nin Taliban yönetimi ile temastan kaçınmasının nedeni, Taliban'ı Afganistan'ın meşru hükümeti olarak tanınamasından kaynaklanmaktadır. Ancak Taliban yetkilileri ile Amerikalı yetkililer daha önceden görüşmüşlerdir. Ayrıca ABD'nin Pakistan aracılığıyla Taliban yönetimiyle görüşmesi de gayet mümkün olabilirdi.¹⁴⁴

Meşru müdafaanın üçüncü şartı olan “aciliyet” kavramına göre saldırgan devletin gerçekleştirdiği saldırıyla, bu saldırıya mağdur devletin meşru müdafaa hakkı çerçevesinde verdiği karşılık arasında zamansal açıdan bir kopukluk olmamalıdır. İstisnai nitelikte olan meşru müdafaa hakkının kullanımı geçici nitelikte olmalıdır. Afganistan'a yönelik operasyonlara bakıldığında meşru müdafaa adı altında gerçekleştirilen eylemlerin 11 Eylül saldırılarının hemen sonrasında değil, saldırılardan bir ay sonra gerçekleştirildiği görülmektedir. Saldırıları ile operasyonların başladığı zaman arasında geniş bir süre olduğu dikkat çekmektedir.¹⁴⁵

1990 Körfez Krizi'nde GK Irak'ın Kuveyt'i işgalini kınamış, Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesini talep etmiş ve Irak'a ekonomik yaptırım uygulama kararı almıştır. Birleşik Devletler ve müttefikleri, Suriye ve Kuveyt yönetimlerinin istekleri doğrultusunda bu ülkeleri koruma altına almışlardır. Sonunda GK 678 sayılı kararla üye devletlere Irak'a karşı güç kullanımı yetkisini tanımış, ABD ve müttefikleri de GK'nin onayıyla hareket etmişlerdir.¹⁴⁶ Ancak ABD, Afganistan işgali öncesinde,

¹⁴⁴ Songür, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı, ve 11 Eylül Saldırıları”, s. 48-49.

¹⁴⁵ Halatçı, “11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 96.

¹⁴⁶ Eric P.J. Myjer ve Nigel D. White, “The Twin Towers Attack: An Unlimited Right to Self-Defence?”, 2002 **Oxford University Press**, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 7.

Körfez Krizi'nde yaptığı gibi eylemlerine yasallık kazandırmak amacı ile GK'den VII. madde temelinde yetki alma girişimlerinde bulunmamıştır. 1990 Krizinde Irak'a karşı BM şemsiyesi altına koalisyon oluşturan ABD, teröre karşı açtığı savaşta buna ihtiyaç duymamıştır. Zaten El-Kaide ile eylemler arasındaki bağ da kesin olarak kanıtlanamamıştır. ABD bu tavrıyla Afganistan'da istediği gibi hareket etme özgürlüğünün kısıtlanmasına da engel olmuştur.¹⁴⁷

2.3.2.3. Taliban Yönetimi Saldırlardan Sorumlu Tutulabilir mi?

11 Eylül saldırılarının silahlı saldırı boyutunda oldukları genel olarak kabul görse bile bu eylemlerin El Kaide Örgütü ile olan ilişkisi çok net değildir. Gizli servislerce edinilen delillerin hukuka uygun şekilde toplanmamış olması, bu delillerin yargı organlarınca kabul görmemelerine sebep olabilmektedir. Ayrıca 11 Eylül saldırılarıyla El-Kaide arasındaki ilişkiyi gösterdiği söylenen kanıtların bir mahkemeye sunulmamış olması delillerin geçerliliği konusundaki şüpheleri arttırmaktadır.¹⁴⁸

Eylemleri El-Kaide örgütünün gerçekleştirmiş olduğu düşünülse bile bu eylemlerin, Taliban yönetimine karşı meşru savunma hakkı dâhilinde kuvvet kullanma hakkını ortaya çıkardığını söylemek çok güçtür. Afganistan müdahalesine bakıldığında El-Kaide ile Afganistan yönetimi arasında bir ilişki olduğu ve aynı şekilde Afgan yöneticilerinin El-Kaide tarafından gerçekleştirilen eylemleri hoşgörüyle karşıladığı konusunda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu nedenle Afganistan'ın 11 Eylül eylemlerini yönettiğini veya kontrol ettiğini söylemek mümkün görünmemektedir.¹⁴⁹ Bunun için örgütle hükümet arasındaki organik bağın ispatlanması gerekmektedir. Ladin ve El Kaide Örgütünün fiilen Taliban yönetiminin

¹⁴⁷ Aral, "Asimetrik Saldırı Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, s. 69.

¹⁴⁸ Kaya, "Afganistan Harekâtı ve Uluslararası Hukuk: Jus Ad Bellum ve Jus in Bello Yansımaları", **Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük'e Armağan**, s. 255.

¹⁴⁹ Ulfstein, "Terrorism and the Use of Force", **Security Dialogue**, s. 161.

kontrolü altında olduğu veya teşviki ile eylemlerde bulunduğu ispatlandığı takdirde, 11 Eylül eylemlerinden Taliban yönetimi sorumlu tutulabilecektir.

GK, 11 Eylül'den önce aldığı 1214 sayılı kararında, kontrolü altında bulunan toprakların El Kaide başta olmak üzere uluslararası terörist örgütler tarafından faaliyet üssü olarak kullanıldığını belirterek, Taliban yönetimine terörist faaliyetlere engel olması çağrısında bulunmuş ve terörist kampların kapatılmasını istemiştir.¹⁵⁰ Taliban yönetiminin bu karara uymaması üzerine Konsey, 1267 sayılı kararında bu durumun uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit oluşturduğunu belirtmiş ve Kenya ve Tanzanya'daki Büyükelçiliklere karşı gerçekleştirilen saldırılar sebebiyle Ladin'in yargılanmak üzere derhal iade edilmesini istemiştir. Taliban yönetimi ise bu karara olumlu tepki vermemiştir. Konsey, 14 Kasım 1999 tarihinde Afganistan'a bazı yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Taliban yönetimi bu yaptırımlar sonucunda da El Kaide konusunda bir eylem gerçekleştirmeyince Konsey yaptırımlarını güçlendirme kararı almıştır. Taliban yönetiminin bu olaylardaki tavrından El-Kaide örgütüyle bir bağlantısının olduğu açıktır. Ancak önemli olan söz konusu ilişkinin boyutudur.

Taliban yönetiminin ülkesinde gerçekleşen terörist eylemleri engellemek konusunda çok başarılı olduğu söylenememekle beraber, teröristleri desteklediğini düşünmek de akıla yatkın gözükmemektedir. Devletlerin sorumluluğu konusundaki hükümlerden; bir hükümetin organlarının ve görevlilerinin eylemlerinden devletin sorumlu tutulacağını öngören 4. ve 5. maddelere göre, El Kaide'nin Afganistan devletinin bir organı olarak sayılması gerektiğini savunmak ya da hükümetin ihmalden kaynaklanan fiillerden sorumlu olacağını düzenleyen md. 9'a göre, Taliban'ın saldırılardan sorumlu olduğunu kabul etmek mümkün görünmemektedir.¹⁵¹ Madde 11'e¹⁵² göre de, Afgan yetkililerin El-Kaide'nin terörist

¹⁵⁰ Songür, "Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları", s. 45.

¹⁵¹ Songür, "Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları", s. 45.

¹⁵² 11. Madde: "Bundan önceki paragraflar çerçevesinde bir devlete izafe edilmeyen bir davranış olduğunda, devlet söz konusu davranışı kendi eylemi olarak kabul ettiği ve benimsediği ölçüde, Uluslararası Hukuk altında bu devletin eylemi olarak değerlendirilecektir."

eylemlerini kendi eylemleri olarak tanıdığını ya da kabul ettiğini ileri sürmek için yeterli sebep bulunmamaktadır. Ne Afganistan ne de diğer devletler, uluslararası hukukta teröristlerin devletler adına eylemlerini gerçekleştirdiğine dayanan görüşe göre, Amerika'ya karşı gerçekleştirilen saldırılardan sorumlu tutulmalıdırlar.¹⁵³

Taliban yönetiminin, ülkesinin teröristler tarafından gerçekleştirilen eylemler için üs olarak kullanılmasına izin vermesi, terörist örgütlere karşı sert önlemler almaktan kaçınması, teröristlerin amaçları, hedefleri ve yöntemleri hakkında edindiği bilgileri diğer devletlerle paylaşmaması, eylemleri gerçekleştirenleri yargılamaması ya da yargılanmak üzere ilgili devlete teslim etmemesi Taliban yönetiminin dolaylı sorumluluğunu gündeme getirmektedir. Taliban hükümeti, El Kaide Örgütü'ne Afganistan topraklarından harekât yapmasına izin vermekle, bir devletin ülkesini diğer devletlere yönelik saldırılar için üs olarak kullandırmamasıyla ilgili karara uymayarak hukuk kurallarını ihlal etmiştir.¹⁵⁴

Yine de “Resmi Otoritelerin Gıyabında ya da ihmaliyle Gerçekleştirilen Eylem” başlığı altındaki 9. maddeye¹⁵⁵ dayanarak saldırıların sorumluluğunu tamamen Taliban hükümetine yüklemek mümkün değildir. Dolaylı sorumluluğun doğmuş olması, eylemlerden Taliban yönetiminin sorumlu tutulması Afganistan’a BM Antlaşması 51. madde çerçevesinde kuvvet kullanılması için yeterli değildir.

2.4 Bush Doktrini ve Öncelikli Savaş (Pre-emptive War) Kavramı

Amerika Birleşik Devletleri 1999 yılında “Yeni Bir Yüzyılda Ulusal Güvenlik Stratejisi” adlı bir belge yayınlamış ve bu belgede yeni yüzyılda nasıl bir dünya düzeninin hedeflendiğini açıklamıştır. Bu belgede, dünyadaki siyasi, askeri ve ekonomik oluşumların ABD tarafından nasıl değerlendirildiği, istikrar ortamını tehdit

¹⁵³ Ulfstein, “Terrorism and the Use of Force”, *Security Dialogue*, s. 161.

¹⁵⁴ Songür, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları”, s. 47.

¹⁵⁵ 9. madde: "Kişi ya da kişi grubu, hükümsel yetki unsurlarını resmi otoritelerin yokluğunda ya da ihmali içinde ve bu yetki unsurlarını kullanılması istenen koşullarda kullanıyorsa, bir kişi ya da kişi grubunun eylemleri Uluslararası Hukuk altında, bir devletin eylemi olarak değerlendirilecektir."

eden unsurlar ve bu tehdit unsurlarının nasıl ortadan kaldırılabileceği belirtilmiştir. Bu belgeye göre ABD ulusal stratejisinin üç amacı şunlardı:

1. ABD'nin güvenliğini sağlamak,
2. Ekonomik refahı sağlamak,
3. Diğer devletlerde demokratik ilerlemenin teşvikini sağlamak.¹⁵⁶

11 Eylül 2001'de meydana gelen saldırılar sonrasında, 1999 yılında yayınlanan strateji bir kez daha gözden geçirilmiş ve 20 Eylül 2002'de "Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi" adıyla tekrar yayınlanmıştır. "The National Security Strategy of the United States" başlığıyla yayınlanan George W. Bush imzalı yeni Amerikan millî güvenlik stratejisi, uluslararası ilişkileri hem teorik hem de pratik olarak değiştirecek radikal unsurlar içermektedir.¹⁵⁷

Ulusal Güvenlik Stratejisi dokuz bölümden oluşmaktaydı. Ancak giriş bölümünde yer alan "barışı savunmak için teröristler ve diktatörlerle savaşmak, büyük güçler ile iyi ilişkiler kurmak ve barışı yaymak için özgür ve açık toplumları her kıtada teşvik etmek"¹⁵⁸ görevleri ön planda yer almaktaydı. 11 Eylül saldırılarından bir yıl sonra hazırlanan bu stratejinin amacı dünyayı hem daha güvenli hem de daha iyi yapmaktır.¹⁵⁹

Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde George W. Bush, teröristlere ulusal ve uluslararası gücün tüm niteliklerini kullanarak ve direk ve devamlı eylemde bulunarak zarar vereceklerini açıklıyor; acil hedeflerinin, kitle imha silahı kullanan veya üreten terörist örgütler ve teröristleri destekleyen devletler olduğunu belirtiyor; tehdidi sınırlarına ulaşmadan önce tanımlayıp, ortadan kaldırarak Birleşik Devletleri,

¹⁵⁶ Ali İhsan Gürler, "Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini", İstanbul : IQ Kültür Sanat Yayıncılık , 2005, s. 118.

¹⁵⁷ Hasan, Kösebalaban, 'Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler', www.2023.gen.tr/kasim02/yeniAmerikandoktrini.htm, Erişim Tarihi: 29.06.2009.

¹⁵⁸ John Lewis Gaddis, "A Grand Strategy", <http://www.foreignpolicy.com/Ning/archive/archive/133/gaddis.pdf>, s. 50, Erişim Tarihi: 19.08.2009.

¹⁵⁹ Buket Bektaş, "11 Eylül 2001 Terörist Saldırısı Neticesinde ABD'nin Güvenlik Algılamalarındaki Değişiklik", Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007, Ankara, s. 72.

Amerikalıları ve içerdeki ve dışarıdaki çıkarlarını koruyacaklarını vurguluyordu. Ayrıca, ABD'nin sürekli olarak uluslararası kamuoyunun desteğini alma çabasında olduğunu; ancak gerekli olduğu takdirde bu teröristlere karşı, teröristlerin ülkelerine ve insanlarına zarar vermelerini engellemek için tek başına öncelikli meşru müdafaa eyleminde bulunmaktan kaçınmayacaklarını söylüyordu. Devletleri de, teröristlere karşı egemenlik sorumluluklarını yerine getirmeye çağırarak, yardım, sponsorluk ve barındırma eylemlerinden uzak durmaya çağırıyordu.¹⁶⁰

Bu yeni güvenlik stratejisinde, ABD'nin savaşının, masum kişilere karşı önceden tasarlanan siyasal amaçlı eylemler gerçekleştiren teröristlere karşı olduğundan bahsedilmiş ve bu teröristlere yardım edenlerin de en az onlar kadar suçlu olduğu vurgulanarak, eylemci teröristlerle yandaşları arasında ayırım yapılmayacağını belirtilmiştir. ABD'nin kitle imha silahları edinmeye ve kullanmaya çalışanların da karşısında olduğu, vatandaşlarını korumak adına öncelikli (pre-emptive) meşru müdafaa hakkına başvuracağı, gerekirse bu konuda tek başına hareket edebileceği ve bu şekilde teröristlerden önce davranarak ülkesini ve vatandaşlarını koruyacağı ifade edilmiştir.

Amerika bu stratejiyle, kendisine yönelik tehdit oluşturduğunu düşündüğü hedeflere, öncelikli saldırılarda bulunma hakkını kullanacağını ilan etmiş oldu. Kösebalaban, Bush Doktrininin en çarpıcı noktasının şu cümle olduğunu ifade etmektedir: "ABD, haydut devletleri¹⁶¹ ve onların terörist dostlarını, bizi ve müttefiklerimizi kitle imha silâhlarıyla tehdit eder hâle gelmeden önce durdurmaya hazır olmalıdır." Bu cümleyle ABD önleyici meşru müdafaa hakkına sahip olduğunu ve gerektiğinde kendisine yönelik muhtemel tehditlere karşı kuvvet kullanabileceğini ifade etmektedir. Yani ABD, BM Antlaşması'nın 2/4 maddesi ihlal edilsin ya da edilmesin meşru müdafaa hakkını kullanılabilecekti. Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisinde ABD'nin dünya barışını sağlama amacında olduğundan ve demokratik

¹⁶⁰ "Amerika Birleşik Devletleri Güvenlik Stratejisi (2002)", bkz: <<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/index.html>, Erişim Tarihi: 20.08.2009.

¹⁶¹ Doktrinde kendi halkına zulmeden, milli kaynakları boş yere kullanan, milletlerarası hukuk ilkelerini ihlal eden, komşuları için tehdit unsuru oluşturan, saldırgan amaçlarını gerçekleştirebilmek için askeri teknolojiyi ve kitle imha silahlarını ele geçirmeye çalışan, küresel terörizmi destekleyen, temel insan haklarını reddeden ve ABD karşıtı olan devletler "serseri devletler" olarak tanımlanmışlardır.

değerlerin savunulmasının gerekliliğinden bahsedilmekteydi. Bu yeni strateji ile ABD, uluslararası terörizme karşı başlattığı savaşı bütün dünya devletleri adına yürütecek ve tek başına dünya barışını “şer” devletlere karşı koruma görevini üzerine alacaktı.¹⁶²

Bu doktrinine göre ABD, daha önce kullandığı tepkisel tutumdan artık vazgeçiyordu. Başta küresel terör faaliyetleri olmak üzere, kitle imha silahlarının ediniminin hızla arttığı bir dönemde, pek çok yeni tehdit unsuru ortaya çıkmıştı. BM uluslararası hukuk kurallarına göre, silahlı bir saldırı gerçekleşmeden meşru müdafaa hakkının kullanılması mümkün olmamaktaydı. Ancak kitle imha silahlarıyla terör faaliyetlerinin gizlice yapılıyor olması ve bu silahlara sahip olan teröristlerin ve serseri devletlerin (rogue states) yarattıkları tehdidin büyüklüğü, öncelikli meşru müdafaa kavramının yeniden yorumlanmasını zorunlu kılmaktaydı. Bu tehditler karşısında meşru müdafaa hakkına başvurmak bir gerekliliktir. Kitle imha silahlarıyla gerçekleştirilen bir saldırı sonrasında harekete geçmek için çok geç olacaktı.

ABD’nin yeni öncelikli vuruş doktrini pek çok akademisyen ve hukukçunun tepkisine yol açmıştır. Bush Doktrini, BM Antlaşması’nın 51. maddesinde belirtilen meşru müdafaa kavramının ötesine geçmiştir. Bu nedenle, uluslararası hukuku ihlal etmekte ve diğer devletleri başka devletlere saldırma konusunda serbest bırakmaktadır. Bu stratejiye dayanarak başka devletler de birbirlerine saldırabilecek ve saldıran devlet belli bir tehdidi önlemek için müdahale ettiğini söyleyebilecekti.

Doğan’a göre “öncelikli saldırı” terimi ABD tarafından Ortadoğu ülkelerine müdahale edebilmek için bir haklılık gerekçesi olarak kullanılmıştır. Bu kavram uluslararası ilişkileri tehlikeye sokmuş ve “fırsatçı askeri müdahalelere” zemin hazırlamıştır.¹⁶³

Aral ise, Bush Doktrini ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “...Bush doktrini olarak 2002 yılında ilan edilen “öncelikli savaş” (pre-emptive war) doktrini çerçevesinde, ABD’nin, rakipsiz gücünü ileride tehdit edebilecek potansiyel

¹⁶² Kösebalaban, “Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler”, www.2023.gen.tr/kasim02/yeniAmerikandoktrini.htm, Erişim Tarihi: 29.06.2009.

¹⁶³ Doğan, **Devletler Hukuku**, s. 161.

rakiplere karşı askeri müdahale hakkına sahip olacağı öngörülmüştür. Saldırganlığa kapı aralayan bu yeni doktrinin uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımını yasaklayan BM Antlaşması'na aykırı olduğu ayan beyan ortadadır.”¹⁶⁴

Michael Bothe ise gereklilik kavramı üzerinde durmuş ve Bush'un ifade ettiği gibi Caroline Formülünde ifade edilen gereklilik kavramının değişime uğramasının mümkün olduğunu, olaylara bağlı olarak esnetilebileceğini belirtmiştir. Ancak gerekliliğin belirsizliğin olduğu bir duruma uyarlanmasının mümkün olmadığını savunmuştur.¹⁶⁵

Bush Doktrini yıllardır süregelen önleyici meşru müdafaa konusundaki tartışmalara hız kazandırmıştır. Bush yönetimi, kitle imha silahları ve terörizmin ortaya çıkardığı yeni tehditler karşısında “vukuu muhakkak” tehdit ölçütünün yetersiz kaldığını iddia etmiştir.¹⁶⁶ Bush Doktrini'nde, preventive ve pre-emptive strike kavramları birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Ancak çalışmamızın daha önceki bölümlerinde bahsedildiği üzere “preventive war” (önleyici savaş) vukuu muhtemel bir saldırı durumunda meşru müdafaa eylemi olarak başvurulmuş bir eylemdir. Ancak bu eylem ne BM Antlaşması kriterlerine uymakta ne de uluslararası hukukçular tarafından kabul görmektedir. Pre-emptive war (öncelikli savaş) ise vukuu muhakkak (imminent) bir saldırı söz konusuysa gerçekleştirilmekte ve yaygın olarak hukukçular tarafından uluslararası hukuka uygun kabul edilmektedir. İsrail'in 1981'de Osirak Nükleer Reaktörü'ne yönelik saldırısı “preventive war” kavramının en güzel örneklerinden biridir ve neredeyse tüm devletlerce ve BM tarafından İsrail'in kınanmasıyla sonuçlanmıştır.

Daha sonra değinilecek olan Irak Savaşı konusunda da Robert S. Snyder, Irak'ta savaşın gerekliliğine dünyanın büyük bir bölümünü ikna edemeyen ABD'nin, politikasını pre-emption (öncelikli) olarak yansıttığını, ancak aslında ABD politikasının “prevention” (önleyici) olarak isimlendirilmesi gerektiğini

¹⁶⁴ Aral, “Asimetrik Saldırı Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, s. 53

¹⁶⁵ Michael Bothe, “Terrorism and the Legality of Pre-emptive Force”, **European Journal of International Law**, 2003, Cilt:14, Sayı:2, ss. 232-233.

¹⁶⁶ **Taşdemir**, “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 85.

söylemektedir. Yönetimin yeni öncelikli politikayı överken de, eski çevreleme politikasının yirmi birinci yüzyılın güvenlik sorunlarını çözmede yeterli olmadığını dile getirdiğini söyleyen Snyder, akademisyenlerin bu politikanın geçmişten esaslı bir şekilde ayrıldığını savunduklarına değinmiştir.¹⁶⁷

11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkan tablo endişe verici olsa da ve Bush doktrinde ortaya atılan stratejiler kısmen haklılık payına sahipse de, tek taraflı önleyici saldırı, uluslararası barış ve güvenlik açısından çok ciddi tehlikeler oluşturabilmektedir. BM Antlaşması, devletlerin kendilerini korumalarına ve 51. madde kapsamında meşru müdafaa eylemleri gerçekleştirmelerine fırsat tanımaktadır. Fakat Bush Doktrini bu hükümde değişiklik öngörme ve jeopolitik tehlikelere karşı, BM çerçevesinin dışına çıkarak cevap verme eğilimindedir. Bu şekilde doktrin, Amerikan istisnacılığını ve tek taraflılığını büyük ölçüde artırmakta ve Amerikan gücünün müdahaleci, hakimiyetçi ve emperyalistik eğilimlerini güçlendirmektedir.¹⁶⁸

2.5. 2003 Irak Savaşı ve Uluslararası Hukuk

ABD, Afganistan'ı işgal ettikten sonra terörizmle savaş adı altında Irak'a da müdahalede bulunmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu işgale ve bu işgalin uluslararası hukuka uygun olup olmadığına ilişkin ayrıntılı bir değerlendirmeye yer verilecektir. Ancak Irak işgaline geçmeden önce, bu döneme kadar meydana gelen olaylara bakmakta fayda vardır.

¹⁶⁷ Robert S. Snyder, "The Myth of Preemption: More Than a War against Iraq", Sonbahar 2003, Cilt: 47, Sayı: 4, s. 653

¹⁶⁸ Sanjay Gupta, "The Doctrine of Pre-emptive Strike: Application and Implications During the Administration of President George W. Bush", **International Political Law Review**, 2008, Cilt: 29, Sayı: 2, s. 193.

2.5.1. Irak Savaşı Öncesi Durum: Körfez Krizi ve BM Güvenlik Konseyi Kararları

Tarihsel gelişmeler göz önüne alındığında Irak'a askeri müdahale yapılmasıyla sonuçlanan gelişmelerin, Irak'ın Kuveyt'i işgaline dayandığı görülmektedir. Çünkü Kuveyt'teki Irak işgaline son verilmesi ve sonrasında Irak'ın silahsızlandırılmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan olumsuzluklar, Irak'a yapılan müdahalenin gerekçelerinden birini oluşturmuştur. ABD ve İngiltere, 2003 öncesinde de Irak'a karşı tek taraflı kuvvet kullanma hakları olduğunu 678 ve 687 gibi çeşitli BM Güvenlik Konseyi kararlarına dayandırmışlardır.¹⁶⁹

1980-1988 yılları arasında İran ve Irak arasında yaşanan savaşta Batılı devletler Irak'a destek vermiş ve Irak'ın önemli ölçüde güç kazanmasına imkan tanımışlardır. Ancak 1990 yılında Irak Kuveyt'i uluslararası hukuka aykırı olarak işgal etmiş ve bunun sonucu olarak da bazı yaptırımlara ve en sonunda da askeri müdahaleye maruz kalmıştır.

Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği 1 Ağustos gecesinin ertesinde GK toplanarak 660 sayılı kararı almıştır. Bu karara göre GK, Irak'ın Kuveyt'i askeri güç kullanımı yoluyla istila etmesi üzerine alarma geçmiş ve Irak'ın bu tutumunu uluslararası barış ve güvenliğin ihlali olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle BM Antlaşması'nın 39. ve 40. maddelerine göre Irak'ın Kuveyt'i işgalini kınamış, Irak'ın acilen Kuveyt topraklarından geri çekilmesini ve askeri kuvvetlerini kayıtsız şartsız 1 Ağustos 1990'daki duruma getirmesi istemiştir. Ayrıca GK, Irak ve Kuveyt'i bir an önce uyuşmazlıklarını çözmek üzere yoğun görüşmelere başlamaya çağırarak, bu yoldaki çabaları; özellikle de Arap Devletleri Birliği'ndekileri desteklediğini belirtmiştir. Bu karara uyulmasını sağlamak üzere gerekebilecek ilerideki aşamalara geçmeyi ise karara bağlamıştır.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Sercan Reçber, "Irak'a Yönelik Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:4, Sayı: 13, s. 56.

¹⁷⁰ "660 (1990) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı", bkz. <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/10/IMG/NR057510.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 26.07.2009

Irak 660 sayılı karara uymamıştır. Bunun üzerine GK 661 sayılı kararı almıştır. Bu kararla Irak'a ambargo uygulanması kararı alınmış, bu şekilde de Irak'ın ekonomik açıdan zayıflaması hedeflenerek Kuveyt'i işgalden vazgeçmesi hedeflenmiştir.

8 Ağustos 1990 tarihinde Irak Kuveyt'i ilhak ettiğini duyurmuştur. Daha sonra da Kuveyt'in on dokuzuncu ili olduğunu 28 Ağustos 1990'da ilan etmiştir. GK'nin oybirliğiyle alınan 9 Ağustos 1990 tarihli ve 662 sayılı kararı ile Irak'ın Kuveyt'i ilhakı geçersiz sayılmış ve devletler Irak'ın bu kararını tanıma anlamına gelecek hareketlerden kaçınmaya çağırılmışlardır. 25 Ağustos 1990 tarihinde alınan 665 sayılı karar ve 25 Eylül 1990 tarihinde alınan 670 sayılı kararlar ile de Irak ablukaya tabi tutulmuştur.¹⁷¹

GK, Irak-Kuveyt olayında pek çok karar almıştır. Kuvvet kullanımına mümkün olduğunca başvurulmamaya çalışılmış ve bu nedenle de 660, 661, 662, 664, 666, 667, 669, 670, 674 ve 677 sayılı kararlar alınmıştır. Ancak bu kararların hiçbirisi Irak'ı Kuveyt'ten çıkartmaya yetmemiştir. Sonuç olarak 29 Kasım 1990'da GK, 678 sayılı kararı almak durumunda kalmıştır. 678 sayılı kararda, GK'nin tüm çabalarına rağmen Irak'ın 660 sayılı karara ve alınan diğer kararlara uymayarak Kuveyt'ten çekilmeyi reddettiği, GK uluslararası barışı korumakla yükümlü olduğu ve BM antlaşması'nın 7. bölümüne dayanarak Irak'ın 15 Ocak 1991 tarihine kadar Kuveyt'i boşaltmaması halinde kendisine karşı kuvvet kullanılacağı bildirilmiştir.¹⁷²

Irak bu karar üzerine de Kuveyt'i işgalden vazgeçmemiştir. Bunun üzerine önce hava harekâtı sonra ise kara harekâtı yapılarak GK'nin kararlarının gereği yerine getirilmiştir. Irak, Konseyin kararını kuvvet kullanımına maruz kalmak suretiyle tanımak zorunda kalmıştır.¹⁷³

“Kum Fırtınası” olarak adlandırılan operasyon GK'nin 2 Mart 1991 tarih ve 686 sayılı kararı ile son bulmuştur. 686 sayılı kararın uygulanma sekli, 3 Nisan 1991

¹⁷¹ Enver Bozkurt, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Irak ile ilgili Kararlarının Değerlendirilmesi”, **Stradigma**, Aralık 2003, sayı: 11, s. 2.

¹⁷² “678 (1990) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı”, bkz: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf>, Erişim Tarihi: 26.07.2009.

¹⁷³ Bozkurt, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Irak ile ilgili Kararlarının Değerlendirilmesi”, **Stradigma**, s. 2.

tarihinde alınan 687 sayılı karar ile düzenlenmiştir. Bu karara göre özetle Irak, elinde bulunan bütün kimyasal, biyolojik ve belli bir menzile kadar bütün balistik füzelerini imha edecek, nükleer silah yapımını durduracak ve nükleer silah yapımında kullanılan maddelerin kontrolünü Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'na (UAEK) bırakacak, uluslararası bir komisyon silah kapasitesini ve silahların denetlenmesini sağlayacaktı.¹⁷⁴

Irak'ın Kuveyt'ten çıkartılması sonrasında Kuzey Irak'ta huzursuzluklar yaşanmaya başlamıştır. 678 sayılı karara dayanılarak Irak'ın toprak bütünlüğü tehdit edilmeye başlanmış ve Kuzey'de yeterli güvenlik tedbirleri alınamadığı gerekçesiyle, Çekiç Güç adı verilecek bir denetim birimiyle uluslararası hukukun zorlanması gündeme gelmiştir.

Körfez Krizi olayında BMGK kararlarının uygulanmasının kimin tarafından yapılacağı tartışma konusu olmamıştır. ABD fiilen bu kararların uygulanmasının öncülüğünü yapmış ve bunu yaparken de çok fazla bir tepkiyle karşılaşmamıştır. Daha sonra, 687 sayılı karar esas alınmak suretiyle GK kararlarının uygulanmasında ABD ve Britanya'ya karşı itirazlar olmuştur. ABD, kendisine verilen yetkileri aştığı, bazen de herhangi bir yetkilendirme olmaksızın kuvvet kullanımına başvurduğu gerekçeleriyle eleştirilmiştir.¹⁷⁵

2.5.2. 1441 Sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı ve Irak Müdahalesi

Çok az uluslararası olay, uluslararası sistemi 11 Eylül 2001'de ABD'ye gerçekleştirilen saldırılar kadar çabuk ve doğrudan etkilemiştir.¹⁷⁶ Afganistan müdahalesinin ardından ABD, terörle mücadele kapsamında Irak'a da bir operasyon gerçekleştirme yolunda adımlar atmıştır. Bunun için öncelikle 8 Kasım 2002

¹⁷⁴“687 (1991) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı”, bkz:

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf>, Erişim Tarihi: 26.07.2009.

¹⁷⁵ Enver Bozkurt, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Irak ile ilgili Kararlarının Değerlendirilmesi”, **Stradigma**, s. 3.

¹⁷⁶ Andre Stemmet, “International Law and the Use of Force: Some Post 9/11 Perspectives”, **RUSI Journal**, Ekim 2003, Cilt: 148, Sayı: 5, s. 25.

tarahinde Güvenlik Konseyi tarafından 1441 sayılı karar alınmıştır. Bu şekilde Irak müdahalesi meşru bir zemine oturmuştur.

2.5.2.1. 1441 Sayılı Karar

1441 sayılı kararda daha önce alınan, 6 Ağustos 1990 661(1990), 678 (1990), 686 (1991) 2 Mart 1991, 687 (1991) 3 Nisan 1991, 688 (1991) 5 Nisan 1991, 707 (1991) 15 Ağustos 1991, 715 (1991) 11 Ekim 1991, 986 (1995) 14 Nisan 1995, ve 1284 (1999) 17 Aralık 1999 tarih ve sayılı kararlarına göndermelerde bulunulmuş, Irak'ın Konsey kararlarına uymamasının, toplu imha silahlarını oğaltmasının ve uzun menzilli roketlere sahip olmasının dünya barışı ve güvenliğine karşı tehdit oluşturduğu ifade edilmiş, GK'nin 678 (1990) sayılı kararının tüm devletleri gerekli yöntemleri kullanmak ve bölgede uluslararası barış ve güvenliği yeniden tesis etmek için 2 Ağustos 1990 tarihli 660 sayılı karar ve bu kararı takiben alınan bütün kararları uygulamak konusunda yetkilendirdiği belirtilmiş, 687 (1991) sayılı kararın bölgede uluslararası barışı ve güvenliği yeniden tesis etmek hedefini gerçekleştirmek için gerekli bir adım olarak Irak'a ykmllkler getirdiği hatırlatılmış, Irak'ın 678 (1991) sayılı kararın gerektirdiği üzere, toplu imha silahlarının ve 150 kilometreden daha geniş menzilli silahların geliştirilmesi, bu silahların edinilmesi, silah üretiminde kullanılan malzemelerin denetimi konularında üzerine düşeni tam ve doğru bir şekilde ifşa etmemesinin üzüntüyle karşılandığı söylenmiş, Irak'ın Birleşmiş Milletler zel Komisyonu (UNSCOM) ve Uluslararası Atom Enerjisi Biriminin (IAEA) düzenlediği bölgelere sınırsız, şartsız ve anında geçişi sürekli olarak engellemesi, 678 sayılı karar gereğince UNSCOM ve IAEA silah uzmanları ile tamamen ve şartsız işbirliği yapmakta başarısız olması ve sonuç olarak 1998'de UNSCOM ve IAEA ile tüm işbirliğini sona erdirmesi konusundaki üzüntü belirtilmiştir.¹⁷⁷

1441 sayılı kararın 1. maddesinde Irak'ın halen uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit oluşturduğu belirtilmiş ve 687 sayılı kararın 8. ve 13.

¹⁷⁷ "1441 (2002) sayılı Güvenlik Konseyi Kararı", bkz:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/682/26/PDF/N0268226.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 15.08.2009

paragrafları gereğince yapılacakları tamamlaması kararlaştırılmıştır. Ayrıca kararda silahsızlanmayı teftiş idaresinin genişletilmesine karar verilmiştir. Silahsızlanma yükümlülüğünün uygulanmaya başlamasına karşılık, yılda iki kez gerekli onay ilanına ek olarak Irak Hükümeti'nin, UNMOVIC, UAEK ve Konsey'e, 30 günü geçmemek suretiyle yakın zamanda ortaya çıkan kimyasal, biyolojik ve nükleer silahların gelişme programlarının tüm detaylarının tam ve eksiksiz beyan edeceği kararlaştırılmıştır. Irak'ın UNMOVIC ve UAEK'i, engellememesi, kayıtsız şartsız ve sınırsız olarak her türlü; yeraltı, araziler, binalar, donanım, arşivler ve teftiş etmek isteyecekleri taşıma araçları dâhil ilgili yerlere geçişi sağlamasına izin vermesi istenmiştir.¹⁷⁸

1441 sayılı karar ABD'nin zaferi olarak nitelendirilmiştir.¹⁷⁹ Bu kararla Irak'ın uluslararası barışa karşı tehdit oluşturduğu kabul edilmiş ve ABD'nin eline Irak'a saldırmak için çok iyi bir koz verilmiştir. 7 Aralık 2002'de Irak, silahsızlanmayla ilgili son BM kararına uygun olarak silah programlarına dair on bir bin sekiz yüz yedi sayfalık belge ve CD'lere kopyalanmış 529 megabaytlık dijital veri içeren bir dosya ile BM'ye bildirimde bulunmuştur. Irak, öngörülen süreden bir gün önce sunduğu raporda kitle imha silahına sahip olmadığı tezini tekrar etmiştir. Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin ise 1991'de işgal ederek Körfez Savaşı'nın çıkmasına sebep olduğu Kuveyt'ten özür dilemiştir. ABD Başkanı George W. Bush ise, Bağdat'ın kitle imha silahlarını gizlediği iddiasında ısrar etmiş ve raporun doğru bilgiler içermemesinin BM kararlarının 'maddi ihlali' ve askeri müdahaleye zemin sayılacağı tehdidini yineleyerek Irak'ın kitle imha silahlarını gizlediğine dair elinde somut kanıt olduğu iddiasında bulunmuştur.¹⁸⁰ ABD bu şekilde gerçekleştireceği saldırıların meşruiyet temellerini oluşturmuştur.

¹⁷⁸ “1441 (2002) sayılı Güvenlik Konseyi Kararı”, bkz:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/682/26/PDF/N0268226.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 15.08.2009.

¹⁷⁹ Enver Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 3. Baskı, 2003, s. 179.

¹⁸⁰ Radikal, Dış Haberler, “‘Vur dedik öldürdük' raporu”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=59023>, Erişim Tarihi: 27.07.2009.

ABD ve İngiltere, GK'nin herhangi bir kararı olmaksızın 20 Mart 2003'te Irak'ı işgal etmiş ve bu işgali “Irak’a Özgürlük Operasyonu” adı altında yaparak işgali meşrulaştırmaya çalışmışlardır.¹⁸¹

2.5.2.2 Irak Müdahalesi

<http://www.haberciniz.biz/haber/irak-isgalinin-hukuksuzlugunun-perde-arkasi-602758.html>

Resim 3. Irak Müdahalesi

1998 yılının Aralık ayında BM çalışanlarının Bağdat'tan tahliye edilmelerinin ardından ABD ve İngiltere, Irak'ın nükleer kimyasal ve biyolojik silahlarını imha etmek amacıyla 'Çöl Tilkisi Operasyonu' adı altında bir hava bombardımanı düzenlemişlerdir. 1999 yılının Aralık ayında BMGK, 1284 sayılı kararıyla UNSCOM'un (Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu) yerini almak üzere UNMOVIC'i (Birleşmiş Milletler İzleme, Değerlendirme ve Denetleme Komisyonu) kurmuş, Irak ise kararı kabul etmediğini açıklamıştır. 2001 yılının Şubatında İngiltere ve ABD Irak'ın hava savunma şebekesini çökertmek üzere bombardımanlar düzenlemiş fakat bu bombardımanlar uluslararası toplumdan destek görmemiştir.

ABD, 25 Ekim 2002'de, 11 Eylül saldırıları sonrasında “şer eksenini” sıralamasında ilk sıraya yerleştirdiği Irak'a karşı, teröre yataklık ettiği veya etme potansiyeline sahip olduğu, silahsızlanma konusundaki yükümlülüklerini yerine

¹⁸¹ Enver Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, s. 181-182.

getirmediği, elindeki kitle imha silahlarını kullanabileceği ve bu yüzden de uluslararası barış için tehlike oluşturduğu gerekçeleriyle, BMGK'nin iznine ihtiyaç duyulmaksızın oluşturulacak bir koalisyon kurarak kuvvet kullanabileceğini açıklamıştır.

BMGK, 8 Kasım 2002 tarihinde aldığı 1441 sayılı kararla, Irak'ın yükümlülüklerini 'somut biçimde' ihlal ettiği takdirde ağır sonuçlarla karşılaşacağı uyarısında bulunmuştur.

ABD Başkanı George W. Bush'un 2003'ün Şubat ayında yaptığı "Irak'ta bir diktatör, Orta Doğu'ya hâkim olmasını ve medeni dünyayı sindirmesini sağlayacak silahları üretilip gizliyor ve biz buna izin vermeyeceğiz" şeklindeki açıklaması ABD'nin Irak Hükümeti ile uzlaşma niyetinde olmadığını açık bir göstergesidir. 13 Eylül'de ABD Başkanı George W. Bush, BM Genel Kurulu için toplanan dünya liderlerine, Irak'ın yarattığı 'ağır ve yaklaşan tehdit' konusunda harekete geçilmesi çağrısında bulunmuştur.

Irak'ın 1441 sayılı kararın gereğini tam olarak yerine getirmemesi üzerine takınılacak tavrın ne olacağı konusunda Konsey üyeleri farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Örneğin, 20 Haziran 2003'te yapılan ve ülkelerin dış işleri başkanlarının katıldığı toplantıda, Alman Dışişleri Bakanı Joska Fischer, Irak'a askeri eylemde bulunulması kararına şiddetle karşı çıkmıştır. Benzer şekilde, bu toplantının akabinde yapılan başka bir görüşmede, Fransız Dışişleri Bakanı Dominique de Villepin, konuyu barışçıl bir biçimde ele almanın gerekliliği konusunda ısrar etmiştir. Villepin, Irak'ta bulunan araştırmacıların varlığının, Irak'ın herhangi bir silah programı yürütmesinin önüne geçtiğini belirtmiş, Irak'ın işbirliği yapma konusunda önemli adımlar attığından bahsetmiş ve kuvvet kullanımını en kötü ihtimal olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Villepin, Irak'a karşı kuvvet kullanımı yetkisi veren Güvenlik Konseyi kararını veto etme tehdidinde de bulunmuştur. Rusya ve Belçika da ABD'nin tutumunu desteklemediklerini belirterek "savaş mantığına" destek vermeyeceklerini açıklamışlardır.¹⁸² Başta Avrupa'da olmak üzere dünyada milyonlarca kişi tarafından savaş karşıtı gösteriler düzenlenmiştir.

¹⁸² A Mark Weisburd, "The War in Iraq and the Dilemma of Controlling the International Use of Force", *Texas International Law Journal*, Yaz 2004, Cilt: 39, Sayı: 4, s. 528.

Konseyden destek bulunamayacağını anlaşılmaması üzerine, Azor adalarında ABD, İngiltere, İspanya ve Portekiz'in katıldığı bir zirve toplantısı yapılmış ve sonrasında, başta ABD olmak üzere, bu devletlerin 'egemen yetkileri'ne dayanarak gerekli zorlayıcı tedbirlere başvuracakları beyan edilmiştir.¹⁸³

BM Genel Sekreteri Kofi Annan ise; tüm alternatiflerin başarısızlığa uğraması durumunda, Irak'ın savaş yoluyla silahsızlandırılmasıyla ilgili tüm kararların BM tarafından alınmasının gerekliliğini belirtmiştir. Böylece ABD hem Avrupa'dan hem de BM'den aradığı desteği bulamamıştır.

Ancak ABD Hükümeti iddialarından vazgeçmemiş, koalisyon oluşturma çabalarını sürdürmüş ve eylemlerine şüpheyle yaklaşan dünya liderlerinden bu konuda bir şey yapmayacaklarsa, ABD'nin harekete geçmesine engel olmamalarını istemiştir. İngiltere Başbakanı Tony Blair de Irak'ın askeri imkânları hakkında bir istihbarat dosyası yayımlamıştır.

17 Mart 2003 tarihinde İngiltere'nin BM temsilcisi, Irak konusundaki diplomatik sürecin son bulduğunu açıklamıştır. Silah denetçileri ülkeden tahliye edilmiş, BM Genel Sekreteri Annan'ın, Washington'un, Irak'ı silahsızlandırmak için gireceği bir savaşta, BM ilkelerini ihlal etmiş olacağı konusundaki açıklamalarına rağmen ABD Başkanı George Bush, 18 Mart günü yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında, Saddam Hüseyin ve oğullarına Irak'ı terk etmeleri için kırk sekiz saat süre tanıdığını, aksi takdirde kendi seçeceği bir zamanda askeri operasyona başlayacağını söylemiştir. Irak ise bu ültimatomu reddettiğini açıklamıştır. Ayrıca; Mısır, Fransa, Almanya gibi birçok devlet savaşa karşı olduklarını ve bu ültimatoma BMGK'nin isteklerine ters düştüğünü açıklamışlardır.¹⁸⁴

20 Mart sabahı Amerika sabaha karşı Bağdat'ı bombalamaya başlamıştır. Saddam Hüseyin'i taşıyan bir konvoyu hedef aldığı belirtilen bu saldırı, ABD öncülüğünde Saddam Hüseyin'i devirmeye yönelik operasyonun başlangıcı olmuştur. Bunu takip eden günlerde Amerikalı ve İngiliz kara kuvvetleri ülkeye girmişlerdir. 9 Nisan tarihinde ABD güçleri Bağdat'ın merkezine doğru ilerlemiş ve Saddam

¹⁸³ Turgut Tarhanlı, "Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk", <http://www.anayasa.gov.tr/anyarg20/ttarhanli.pdf>, Erişim Tarihi: 12.08.2009.

¹⁸⁴ Şule Şahin, "11 Eylül 2001 Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikası," Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2006, s. 60.

Hüseyin'in kent üzerindeki denetimini sona erdirmişlerdir. Bunu izleyen günlerde Kürt savaşçılar ve Amerikalı askerler kuzeydeki Kerkük ve Musul kentlerini almışlardır.

2 Mayıs 2003'te, savaşın sona erdiğini ilan edilmiştir. Fakat ABD'nin hava saldırılarının sona ermesi, Irak'a düzen getirmemiştir. Savaş sona erdiğinde, Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin ortadan kaybolmuş ve ülkedeki pek çok etnik grup yeni siyasi düzende kendi sahasını yaratmak amacıyla harekete geçmiştir. ABD askeri güçlerinin Irak'taki kayıpları savaşın resmen sona ermesinden sonra hızla yükselmiştir. Irak'ın çeşitli bölgelerinde, örgütlü olmadan sürdürülen kısmi çatışmalar ve gerilla taktiğiyle gerçekleştirilen saldırılar, ABD ve koalisyon ortaklarına, sıcak savaş sırasında kaybettirdiklerinden çok daha fazlasını kaybettirmiştir.

2003 yılı Ağustos ayında Irak'taki saldırılar savaşa taraf olmayanları da hedef almaya başlamıştır. Başkentte ve diğer büyük kentlerde yaygın biçimde yağma olayları yaşanmıştır. Bağdat'taki Ürdün elçiliğine yönelik bombalı saldırıda 11 kişi, Necef'te düzenlenen bombalı saldırıda aralarında Şii lider Muhammed Bagır El Hakim'in de olduğu 125 kişi, Bağdat'ta aralarında Kızıl Haç merkezinin de olduğu pek çok noktaya düzenlenen bombalı saldırılarda ise düzinelerce kişi ölmüştür. Kasım ayında da Irak'ta güvenlik koşulları kötüye gitmeye devam etmiş, ABD Başkanı Bush'un 1 Mayıs'ta savaşın sona erdiğini ilan etmesinden 6 ay sonrası itibarıyla, Irak'ta savaş sonrası ölen asker sayısının savaş sırasında ölenlerden çok daha fazla olduğu görülmüştür.¹⁸⁵

Mayıs ayında BMGK, Irak'ta ABD öncülüğünde kurulan idareyi destekleyen ve ekonomik yaptırımları kaldıran bir karar almıştır. Bu şekilde Irak'ta ABD öncülüğündeki yönetime meşruiyet kazandırılmış ancak yönetimin uygulamada mümkün olan en kısa zamanda Iraklılara devredilmesi gerektiği vurgulanmıştır. 15 Kasım'da Yönetim Konseyi ülkede yönetimi Iraklılara bırakmaya yönelik

¹⁸⁵ BBC, "Irak'ın yakın tarihi", http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/040202_irak_kronoloji.shtml, Erişim tarihi: 13.08.2009.

hızlandırılmış bir takvim açıklamıştır. 14 Aralık 2003'te Saddam Hüseyin'in yakalandığı dünyaya duyurulmuştur.¹⁸⁶

11 Eylül saldırılarının ardından, ABD Başkanı George W. Bush'un 17 Eylül 2002'de ilan ettiği Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve 2002 sonlarından itibaren dünya kamuoyunu ve BM'yi yoğun bir biçimde meşgul eden, gerek hukuk, gerekse siyaset bilimi alanında ciddi tartışmalara neden olan ABD'nin ikinci Irak müdahalesi, uluslararası hukuk düzeninin kurallarını yeniden tartışmaya açmıştır. Değişik vesilelerle gündeme gelen, BM'yi reform önerileri ikinci Irak müdahalesiyle daha da büyük bir önem kazanmıştır.¹⁸⁷

ABD ve İngiltere tarafından “Irak’a Özgürlük Operasyonu” adıyla bilinen Amerikan-İngiliz işgal operasyonuna BMGK üyelerinden Fransa, Almanya, Rusya ve Çin, değişik ifadelerle de olsa tepkilerini dile getirmişlerdir. Fransa Cumhurbaşkanı Chirac, Irak savaşının gelecek için ciddi sonuçlar doğuracağını söylemiş ve insani bir felaket yaşanmadan sona ermesini dilemiş, ABD yönetimini uluslararası hukuku ihlal etmekle suçlayan Çin ise, ABD’nin Irak’a karşı başlattığı saldırının hemen durdurulmasını istemiştir. Almanya Hükümeti Irak’a karşı savaşın başladığı haberinin federal hükümette derin endişe ve dehşet uyandırdığını söylemiş, Rusya Devlet Başkanı Putin de ABD’nin Irak operasyonunun büyük bir siyasi hata olduğunu ve derhal durması gerektiğini belirtmiştir. Belçika Başbakanı Guy Verhofstadt da ABD’nin Irak’a saldırısını kınamış ve uluslararası hukuka aykırı bulmuş, Brüksel’de yaptığı basın toplantısında saldırıyı, “uluslararası hukuk düzeninden ayrılmak” olarak nitelendirmiştir.¹⁸⁸

¹⁸⁶ BBC, “Irak’ın yakın tarihi”, http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/040202_irak_kronoloji.shtml, Erişim tarihi: 13.08.2009.

¹⁸⁷ Ece Göztepe, “Amerika’nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye’nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirmesi ya da ‘Haklı Savaş’ın Haksızlığı Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2004, Sayı: 3, s. 80-81.

¹⁸⁸ Tayyar Arı, “Türkiye, Irak Ve Abd: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Basra Körfezi’nde Yeni Parametreler”, http://www.tayyarari.com/download/Turkiye_irak_abd.doc, Erişim Tarihi: 01.08.2009.

2.5.3. ABD'nin 2003 Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuka Uygunluğunun Değerlendirilmesi

ABD'nin Irak'ı işgalinin ilk ipuçları 2002 Eylül'ünde ilan edilen "Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi"nde bulmak mümkündür. ABD bu stratejide, Irak'ın kitle imha silahlarına ve biyolojik silahlara sahip olduğunu ve dünya barışına karşı tehdit oluşturduğunu ifade etmiş ve ABD'nin tehdit unsurlarını ortadan kaldırmak ve dünya barışını ve kendisiyle birlikte dost ülkelere yönelik terörist saldırıları önlemek için önleyici tedbirlere başvurabileceği açıklanmıştır. Diğer ülkeler ise, bu türden girişimlerde bulunmamaları konusunda uyarılmışlardır. Bu irade açıklamasında dikkati çeken en önemli nokta ise, BM hukuk düzenine ve BM Anlaşması'nın ilgili hükümlerine (özellikle de 51. maddeye) hiçbir biçimde değinilmemiş olması, tek referansın ABD'nin kendi yargıları olmasıdır.¹⁸⁹

Daha önce bahsedildiği üzere, uluslararası hukuk kurallarına göre bir devlete karşı meşru müdafaa hakkına başvuran ülkenin, bir silahlı saldırıya uğramış olması veya böyle bir saldırının gerçekleşeceğini kesin olması, gerçekleşen saldırıya karşı savunma amaçlı eylemin acil olarak gerekli olması, meşru müdafaa eylemi dışında hiçbir yolun kalmamış olması gerekmektedir. Ayrıca meşru müdafaa eylemi karşı saldırının durdurulması veya engellenmesi ile sınırlandırılmıştır.

Irak'ı işgal kararı son yıllarda alınan en tartışmalı ve en önemli dış politika kararıdır.¹⁹⁰ ABD'nin Irak işgalinin meşru müdafaa kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği işgal sonrasından bugüne tartışma konusu olmuştur. Kimi hukukçular ve akademisyenler işgali uluslararası hukuka uygun kabul ederken kimileri de hukuk dışı kabul etmektedir ki ilk görüşe sahip olanların sayısı oldukça azdır.

ABD'nin Irak müdahalesini meşru kabul eden akademisyenlerden biri olan Abraham D. Sofaer, meşru müdafaa hakkının, gerçekleşeceği kesin olan bir saldırıya

¹⁸⁹ Göztepe, "Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirmesi ya da 'Haklı Savaş'ın Haksızlığı Üzerine", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, s. 80-81

¹⁹⁰ Raymond Hinnebusch, "The Us Invasion Of Iraq: Explanations And Implications", **Critical Middle Eastern Studies**, Sonbahar 2007, Cilt: 16, Sayı: 3, s. 209.

karşı kullanılmasıyla sınırlı olmadığını savunmaktadır. Ona göre hemen olmasa da olması muhtemel bir tehdit de meşru müdafaa kapsamında düşünülmelidir. Irak müdahalesi öncelikli meşru müdafaa hakkının ilk somut örneğidir. Sofaer, Irak'ın biyolojik ve kimyasal silahlar geliştirdiğini, bu silahları bulmanın zor olduğunu ve eğer kullanılırlarsa çok büyük can kaybına sebep olacaklarını vurgulamakta, Irak'ın tarihte teröristlere destek verdiğini hatırlatmakta, Irak'ın fiziksel ve ekonomik olarak potansiyel bir tehlike olduğunu söylemektedir. Sofaer, kuvvet kullanımına başvurulmadan önce on yıl boyunca Irak'a ekonomik ambargolar ve cezalar uygulandığını ve 1441 sayılı kararla Irak'a kuvvet kullanımına başvurulmadan önce son bir şans verildiğini ve bu şekilde ABD'nin gereklilik koşullarını yerine getirdiğini ama Irak'ın tüm bu çabalara olumsuz yanıt verdiğini dile getirmektedir. Kısacası Sofaer, Bush'un mantıklı bir kararla Irak'a müdahale ederek hemen değil ama gelecekte gerçekleşmesi çok muhtemel saldırıları önlediğini savunmaktadır.¹⁹¹

William H. Taft IV ve Todd F. Buchwald da Birleşik Devletlerin Irak'ın geçmişteki eylemleri ve oluşturduğu tehditler düşünüldüğünde öncelikli meşru müdafaa hakkını kullanmakta haklı olduklarını savunmakta ve kuvvet kullanımı eylemlerinin GK kararlarına uygun olduğunu düşünmektedirler. Yazarlar karşı taraf tarafından başlatılan ve devam eden bu sorunun çözümünde ön- alıcı meşru müdafaa hakkına başvurma Konsey kararlarıyla da uyumlu olduğunu düşünmektedirler.¹⁹²

Ancak ABD'nin Irak işgali “öncelikli” (pre-emptive) meşru müdafaaan çok “tahmini/önleyici” (anticipatory/preventive) bir meşru müdafaa eylemidir. Tahmini/önleyici meşru müdafaa eylemi şu an tehdit oluşturmayan ama ilerde tehdit oluşturma “ihtimali” olan bir devlete karşı gerçekleştirilmektedir. Tahmine dayalı meşru müdafaaanın hukuki kabul edilmesi, saldırganın, kurbanının gelecekte kendisine yönelik tehdit oluşturacağı iddialarına dayanarak bir devlete karşı şiddete

¹⁹¹ Sofaer Abraham D., “On the Necessity of Pre-emption”, *European Journal of International Law*, 2003, Cilt: 14, Sayı: 2, s. 221-223.

¹⁹² William H. Taft IV And Todd F. Buchwald, “Preemption, Iraq, and International Law”, *The American Journal of International Law*, Temmuz 2003, Cilt: 97, Sayı: 3, s. 563.

başvurmasını mümkün kılacaktır.¹⁹³ Bu şekilde, tahmine dayalı bir meşru müdafaa eylemi, uluslararası toplumun desteğini almamaktadır.¹⁹⁴

Başka bir görüşe göre ise ABD'nin Irak işgali GK'nin 29 Kasım 1990 tarihli 678 sayılı ve 3 Nisan 1991 tarihli 687 sayılı kararlarına dayanmaktadır ve bu nedenle de uluslararası hukuka aykırı kabul edilmemelidir. Irak 678, 687 ve son olarak alınan 1441 sayılı kararlara uymayı reddetmiş, bu şekilde de kuvvet kullanımının yolunu ABD ve müttefiklerine açmıştır.

Irak'a savaş açma konusundaki hukuki tartışma pozitif hukukun yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Koalisyon üyeleri BMGK kararlarında Irak'a karşı kuvvet kullanımını haklı gösterecek yeterince yetki bulunduğunu söylemişlerdir. İngiltere ve Avustralya savaş için hukuki bir zemin yaratmaya çalışmışlar ve bu zemini de 678 (29 Kasım 1990), 687 (3 Nisan 1991), ve 1441 (8 Kasım 2002) sayılı kararlar üzerinde temellendirmeye çalışmışlardır. 1441 sayılı karar, Irak'ı 687 sayılı kararı uygulamamakla suçlamış ve Irak'ın bu kararı uygulamaması halinde ciddi önlemlerle karşılaşacağını altını çizmiştir. Böylece İngiliz ve Avustralya hükümetleri Irak'la yapılan savaşın hukuki olduğunu; çünkü bu kararın GK'nin yetkilendirmesiyle alındığını öne sürmüşlerdir. Aksine, Amerikan Hükümeti savaşı haklı çıkartmak için iki hukuki argüman geliştirmiştir. İlk olarak, Avustralya ve İngiliz Hükümetlerine katılarak, 678 sayılı kararın kuvvet kullanımı yetkisi verdiği savunulmuştur. İkincisi, Bush yönetimi Irak'ın teröre karşı yapılan savaşın devamı olduğunu söylemiş ve Afganistan'da Sonsuz Özgürlük Operasyonu'nda başarıyla kullanılan ve Ulusal Güvenlik Stratejisinde yer alan öcelikli savunma doktrini kapsamında meşru müdafaa hakkına başvurulabileceğinden bahsetmiştir.¹⁹⁵

¹⁹³ Ronald Kramer, Raymond Michalowski ve Dawn Rothe, "The Supreme International Crime": How the U.S. War in Iraq Threatens the Rule of Law", **Social Justice**, 2005, Cilt: 32, Sayı: 2, s. 59.

¹⁹⁴ Sienho Yee, "The Potential Impact of the Possible US Responses to the 9-11 Atrocities on the Law regarding the Use of Force and Self-defence", **Chinese Journal of International Law**, 2002, Cilt: 1, s. 292.

¹⁹⁵ Alex J. Bellamy, "Ethics and Intervention: The 'Humanitarian Exception' and the Problem of Abuse in the Case of Iraq, 2004, **Journal of Peace Research**, Cilt: 41, Sayı: 2, s. 134.

Ruth Wedgwood'a göre Saddam'a karşı 2003'ün Mart ayında gerçekleştirilen kuvvet kullanımı GK'nin 678 ve 687 sayılı kararlarının gerekliliklerini garanti altına almıştır. Bu kararlar Körfez Savaşı sonrasındaki ateşkes koşullarını belirlemiş ve açık bir şekilde bölgesel barışı ve güvenliği yeniden tesis etmek için kuvvet kullanımı yetkisini vermişlerdir.¹⁹⁶ Aynı şekilde John Yoo da, 678 sayılı kararın ABD'ye kuvvet kullanma yetkisi verdiğini belirtmekte ve Irak'ın ateşkes kurallarına uymadığını, düşmanca tavırlar sergilediğini, yıllarca diplomatik ve askeri olmayan girişimlere cevap vermediğini söylemektedir. Bu nedenle Irak'a karşı kuvvet kullanımında bulunulması ateşkes koşullarını yerine getirilmesi ve bölgede uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması açısından gerekliydi.¹⁹⁷

Richard N. Gardner ise konuyla ilgili görüşlerini belirtirken Bush Doktrini'ne de değinmektedir. Ona göre Bush Doktrini Birleşik Devletlerin çıkarlarını korumak için hem gereksiz hem de bu çıkarlara zarar vericidir. ABD yönetimi bu yeni doktrini, Irak'ın ve kitle imha silahlarına sahip olan teröristlerin oluşturdukları potansiyel tehdidi vurgulayarak haklı göstermeye çalışmaktadır. Ancak bu sebepler ikna edici değildir. Birleşik Devletlerin Irak'a karşı kuvvet kullanımını haklı çıkarmasının en uygun yolu daha önce alınan BM Güvenlik Konseyi kararlarına dayanmaktır. Irak defalarca Kuveyt Savaşı'nda ateşkes koşullarını belirleyen 687 sayılı kararda belirtilen silahsızlanma şartlarına uymadığı için GK tarafından barışa tehdit olarak addedilmiştir. Saddam Hüseyin'in defalarca ateşkes kararlarına uymadığı GK tarafından tespit edilmiş olduğundan, ABD ve diğer BM üyeleri sadece Kuveyt'i özgürleştirmek değil, bölgede barışı ve güvenliği yeniden tesis etmek için yetki veren 678 sayılı GK kararına dayanarak hareket etmekte serbesttirler.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Ruth Wedgwood, "The Fall of Saddam Hussein: Security Council Mandates and Preemptive Self-Defence", **The American Journal of International Law**, Temmuz 2003, Cilt. 97, Sayı. 3, s. 578

¹⁹⁷ John Yoo, "International Law and the War in Iraq", **The American Journal of International Law**, Temmuz 2003, Cilt: 97, Sayı: 3, s. 567.

¹⁹⁸ Richard N. Gardner, "Neither Bush nor the "Jurisprudes"" ,**The American Journal of International Law**, Temmuz 2003, Cilt: 97, Sayı: 3, ss. 588-589.

Bush yönetimi başta El Kaide olmak üzere uluslararası terörizme karşı verdiği mücadeleyi de Irak işgalinin gerekçelerden biri olarak göstermiştir.¹⁹⁹ El-Kaide ile Irak arasında bir bağ olduğu iddia edilmiştir. Oysa Irak'la bu örgüt arasında bir ilişki olduğu ispat eden hiçbir kanıt yoktur. ABD eski terör danışmanı Richard Clarke, ABC televizyonuna verdiği demeçlerde, Bush'u, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve Yardımcısı Paul Wolfowitz'i 11 Eylül'den hemen sonra Irak'ı vurmak istemekle suçlamıştır. Richard Clarke, ABC televizyonundaki sohbetinde, 11 Eylül sonrasında saldırılardan El Kaide örgütünün sorumlu olduğunu anladıklarını, ancak ertesi gün, Başkanla olan görüşmelerinde Başkanın onları dinlemeyerek onlardan Irak'a karşı kanıtlar ortaya çıkarmalarını istediğini söylemiştir. Ona göre bu yönetim, daha başa gelmeden Irak'a karşı bir şeyler yapmaya karar vermişti. Clarke durumu şu sözlerle anlatmıştır: "Başkan beni ve birkaç kişiyi bir odaya aldı, odanın kapısını kapattı ve şöyle dedi, 'bunu (saldırıları) Irak'ın yapıp yapmadığını bulmanı istiyorum'. Bütün konuşmamız bende hiç şüphesiz Gerorge Bush'un benden bunu Irak'ın yaptığını söyleyen bir raporla geri gelmemi istediği izlenimini bıraktı."²⁰⁰

Clarke konuşmasında Savunma Bakanı Rumsfeld'in El Kaide ve Afganistan'a saldırı fikrinden hiç hoşlanmadığını ve Afganistan'da iyi hedefler olmadığını, Irak'ı vurmalarının daha iyi olacağını belirttiğini de söylemiştir. Richard Clarke ayrıca, El Kaide'yi ciddiye almayarak Bush'un çok büyük bir hata yaptığını vurgulamıştır.²⁰¹

1945 yılında BM'nin kuruluşundan bu yana ABD ve diğer ülkelere yönelik güvenlik tehditlerinin doğasının büyük oranda değiştiği konusunda şüphe yoktur.²⁰²

¹⁹⁹ Mert Bilgin, "ABD'nin Irak'taki Stratejik Açılımları: Petrol, Rejim, Güvenlik ve Ötesi", **Avrasya Dosyası**, 2006, Cilt: 12, Sayı: 2, s. 172.

²⁰⁰ CBS News, "Clarke's Take On Terror, What Bush's Ex-Adviser Says About Efforts to Stop War On Terror", <http://www.cbsnews.com/stories/2004/03/19/60minutes/main607356.shtml>, Erişim Tarihi: 13.08.2009.

²⁰¹ CBS News, "Clarke's Take On Terror, What Bush's Ex-Adviser Says About Efforts to Stop War On Terror", <http://www.cbsnews.com/stories/2004/03/19/60minutes/main607356.shtml>, Erişim Tarihi: 13.08.2009.

²⁰² Miriam Sapiro, "The Shifting Sands of Preemptive Self-Defense", **The American Journal of International Law**, Temmuz 2003, Cilt: 97, Sayı: 3, s. 599.

Bu nedenle özellikle ABD'nin, 11 Eylül sonrasında kitle imha silahlarına sahip olan devletler hakkında endişe duyması haklı görülebilir. Fakat kitle imha silahlarına sahip olma ya da silahsızlanma koşulunu ihlal etme gibi eylemler silahlı saldırı kapsamına alınamaz.²⁰³ Uluslararası örfi hukuka göre devletlerin yalnızca nükleer ve benzeri silahlara sahip olmaları hukuka aykırılık teşkil etmemektedir. Bu nedenle bu tür silahların kullanılması ya da kullanma tehdidinde bulunmaları “silahlı saldırı” olarak değerlendirilemez. Kitle imha silahlarının üretildiğinin tespit edilmesi halinde yapılması gereken BM Kurucu Antlaşması'nın ilgili düzenlemelerinin uygulanmasıdır.

Bu kapsamda öncelikle BMGK'nin 39. madde bağlamında tehdidin, barışı ortadan kaldıran bir durumun veya saldırının tespit edilmesi durumunda uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesis edilmesi için tavsiyede bulunması ve 41. ve 42. maddeler gereğince alınacak önlemlere karar vermesi düşünülebilir. BMGK silahlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen önlemleri (ekonomik ilişkilerin kesintiye uğratılması, kara, deniz ve hava ulaşımının kısmen veya tamamen kesilmesi, diplomatik ilişkilerin durdurulması vb.) tespit ederek, üyeleri bu eylemleri uygulamaya çağırabilir. Bu girişimlerin sonuçsuz kalması durumunda ise BMGK, şekil ve yöntemlerini kendisinin belirleyeceği silahlı kuvvet kullanımına varmayan önlemleri alması ve bu önlemlerin de sonuçsuz kalmaları durumunda silahlı kuvvet kullanımına başvurabilir.²⁰⁴

ABD ve İngiltere'nin Irak işgalini 678, 687 ve 1441 sayılı kararlara dayandırmaları da tartışılmaya açıktır. 678 sayılı kararla GK Irak'ın Kuveyt işgalini kınamış ve Irak'ın hemen Kuveyt'ten çekilmesini istemiş ve Irak'a Kuveyt'ten çekilene kadar ekonomik yaptırımlar uygulanacağını ifade etmiştir. Kararın amacı Kuveyt'in özgürlüğünü yeniden kazanmasını sağlamaktır. Irak'ın bu istekleri yerine getirmemesi sonucunda, Bölüm 7 altında üye devletlere, bölgede barış ve güvenliği yeniden tesis etmeleri için gerekli tüm vasıtaları kullanmaları konusunda GK izni

²⁰³ Fatma Taşdemir, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara: USAK Yayınları, 2006, s. 249.

²⁰⁴ Reçber, Irak'a yönelik askeri müdahalenin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 56.

çıkıştır. Fakat bu kararın genişletilerek Irak’a karşı kuvvet kullanımı için herhangi bir devlete takdir yetkisi verdiği yorumu yanlıştır.

687 sayılı karardaki yükümlölükler BM Antlaşması’nın 7. Bölümüne bağılı olarak ve tamamen GK tarafından düzenlenmişlerdir ve BMGK tarafından denetleneceklerdir. Kendi isteğine göre hareket eden bir devletin bu kararların uygulanıp uygulanmadığını denetleme yetkisi yoktur. 687 sayılı karar bazen “tüm ateşkeslerin anası” olarak değerlendirilmiştir. Çünkü bu karar sadece GK’nin bir kararı değıl, Irak’la BM arasında yapılan bir antlaşmadır. Eğer Irak Antlaşmanın gerekliliklerine yerine getirmez ise ne yapılacağına karar verme yetkisi sadece GK’ye aittir. Bu nedenle İngiltere’nin ve ABD’nin hukuka uygun bir tavır sergiledikleri konusunda ne 678 ne de 687 sayılı karara dayanmaları ikna edicidir.²⁰⁵

1441 sayılı kararın görüşmeleri haftalar almıştır ve görüşmelerin sonucunda açık bir güç kullanımı yetkisi tanınmamıştır.²⁰⁶ Ancak GK tarafından 8 Kasım 2002 tarihinde alınan kararda, Irak’ın silahsızlanma konusundaki hususlara uymadığı takdirde bir takım yaptırımlarla karşılaşabileceğı belirtilmiştir. Fakat yaptırımların içerik ve nitelikleri kararda açık bir şekilde ifade edilmemiştir. Bu kararla Irak’ın 1990 yılından itibaren alınan BM kararlarına uymayarak kitle imha silahları ve uzun menzilli silahlar üretmeye devam etmesi ve bu silahları nerede bulundurduğuna dair tam ve nihai bir raporu Konseye sunmamış olması kınanmıştır. Ayrıca Irak, ilgili kuruluşların gözlem ve denetim yapmalarına da engel olmuştur. Bu nedenle 1441 sayılı kararın alınmasından sonraki 30 gün içerisinde Irak’tan BM’ye silah üretim programları hakkında kapsamlı bir rapor vermesi aksi takdirde bunun BM kararlarının yenide ihlali olarak değerlendirileceğı belirtilmiştir.

1441 sayılı kararda geçen Irak’ın üzerine düşen yükümlölükleri yerine getirmemesi halinde “ciddi yaptırımlarla” karşılaşacağı ifadesi, ABD tarafından Irak’a karşı kuvvet kullanımını açma yolunda bir yetki dayanağı olarak kullanılmıştır. ABD, Irak’ın kararlara uymaması halinde BM’yi temsilen Irak’a savaş açabileceğı ve bunun için de ek bir karara gerek olmadığı şeklinde yorumlamış ve bu

²⁰⁵ Frank, Thomas M., “What Happens Now? The United Nations After Iraq”, *The American Journal of International Law*, Temmuz, 2003, Cilt: 97, Sayı: 3, s. 612-614.

²⁰⁶ Nigel D. White & Eric P. J. Myjer, “The Use of Force Against Iraq” *Journal of Conflict and Security Law*, Mart 2003, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 1.

görüşleri İngiltere tarafından da desteklenmiştir.²⁰⁷ Nigel D. White ve Eric P. J. Myjer'a göre, eğer Konsey kuvvet kullanımı yetkisini vermek isterse, bunu açık bir dil kullanarak yapmaktadır. Ancak 1991'den beri Irak olayında böyle bir şey yapılmamıştır.²⁰⁸

Bellamy, pek çok uluslararası hukukçunun ve devlet adamının savaşın GK'nin verdiği yetkiyle yapılması dolayısıyla uluslararası hukuk kurallarına uygun olduğu iddiasını pek çok sebepten ötürü desteklemediğini söylemektedir. İlk olarak, 687 sayılı kararda 678 sayılı kararın Irak'ın GK kararlarına uymaması durumunda yeniden yürürlüğe gireceğini işaret eden hiçbir şey yoktur. İkincisi, 687 sayılı karar Irak'ın kararları kabul etmesini talep etmektedir ki Irak bunu yapmıştır. Üçüncüsü, Konsey 687 sayılı kararın uygulanması için güç kullanımı yetkisini hiçbir zaman vermemiştir. Dördüncüsü, 2002 Eylül ve Ekim'inde ABD ve İngiltere'nin, Irak'ın kararlara uymaması durumunda kuvvet kullanımı yetkisi veren bir karar teklifinde bulundukları; ancak diğer Konsey üyelerini bu kararı desteklemek için ikna edemedikleri bilinmektedir. GK'nin kuvvet kullanımına yetki verdiğini gösteren mantıklı bir argümanın yokluğunda, ABD yönetimi savaşı haklı gösterebilmek için öncelikli savaş doktrinine başvurmuştur.²⁰⁹

UNMOVIC'in başkanı Hans Blix 27 Ocak 2003 tarihinde yayınladığı raporunda, Irak'ın UNMOVIC'le tam bir işbirliği içerisinde olduğunu, Irak'ın araştırılması istenen her türlü bölgeye erişim sağlanmasını kolaylaştırdığını, Bağdat'taki ve Musul'daki ofislerinin altyapılarının oluşturulmasında kendilerine büyük yardımlarda bulunulduğunu, uçak ve helikopterleriyle ilgili düzenlemelerin ve hizmetlerin iyi olduğunu söylemiş; çevrenin çalışmaya gayet müsait olduğunu belirtmiştir.²¹⁰

²⁰⁷ Sercan Reçber, "Irak'a yönelik askeri müdahalenin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, s. 67.

²⁰⁸ White, Myjer, "The Use of Force Against Iraq" **Journal of Conflict and Security Law**, s. 5.

²⁰⁹ Alex J. Bellamy, "Ethics and Intervention: The 'Humanitarian Exception' and the Problem of Abuse in The Case of Iraq, **Journal of Peace Research**, s. 134-135.

²¹⁰ "Hans Blix'in Güvenlik Konseyi'ne yazdığı 27 Haziran 2003 Tarihli Mektup", bkz: <http://www.un.org/Depts/unmovic/Bx27.htm>, Erişim Tarihi: 31.07.2009.

Blix, 14 Şubat 2003 tarihinde önceki raporuna eklemelerde bulunmuştur. Bu eklemelerde de Irak'ın silahsızlanma sürecinde işbirliği içerisinde olduğunu tekrarlamış, özel mülkler dahil araştırılmak istenen her türlü belgeye kolaylıkla erişim sağlandığını belirtmiştir. Ayrıca raporda UNMOVIC'in az miktarda boş kimyasal cephane dışında silah bulamadığını belirtmiştir. Blix, hükümet istihbarat örgütlerinin Irak'ın yasaklanmış silahlara sahip olduğu ve programlar yürüttüğünden emin olduklarının bildiklerini söylemiş ve şunu eklemiştir: "Hükümetler araştırmacılar için kullanılabilir olmayan bilgi kaynaklarına sahip olabilirler. Araştırmacılar raporlarını sadece kamu oyuna sunabilecekleri kanıtlara dayandırmalıdır. Kanıtsız güvenilirlik sağlanamaz."²¹¹

Amerika'nın Irak'ı işgal etmek için öne sürdüğü, Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu ve terör eylemleriyle ilişkisi olduğu iddiaları uluslararası toplum tarafından genel olarak kabul görmemiştir. Ancak Bush'un Irak'a demokrasi getireceği söylemi Saddam'ın devrilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır.²¹²

Başkan Bush, Orta Doğunun tiranlığın, umutsuzluğun ve hiddetin yer aldığı bir bölge oldukça, Amerika'nın ve diğer ülkelerin güvenliğini tehdit eden insanlar yetiştireceği yorumlarda bulunmuş ve Orta Doğu'ya barış getirerek teröristlerin, "haydut" rejimlerin ve kitle imha silahlarının yarattığı tehlikelerin ortadan kalkacağını iddia etmiştir.²¹³

Ancak Amerika iddia ettiği gibi bölgeye barış ve demokrasi getirmeyi başaramamıştır. Iraklı tutuklulara Amerikan askerleri tarafından yapılanlar, ABD'nin demokrasinin ve özgürlüğün temsilcisi olma söylemini pek de desteklememiştir. Iraklı tutukluların İslam kültürüne göre son derece aşağılayıcı bir biçimde işkenceye maruz kalmaları, Amerika'nın Orta Doğu'daki imajını tamiri imkânsız bir biçimde zedelemiştir. Sonuç olarak ABD'nin terörle mücadele adı altında gerçekleştirdiği

²¹¹ "Hans Blix'in Güvenlik Konseyi'ne yazdığı 14 Şubat 2003 Tarihli Mektup", bkz: <http://www.un.org/Depts/unmovic/blix14Febasdel.htm>, Erişim Tarihi: 31.07.2009.

²¹² Christopher Hobson, "A forward strategy of freedom in the Middle East: US Democracy Promotion and the 'War on Terror'", **Australian Journal of International Affairs**, Mart 2005, Cilt: 59, Sayı: 1, s. 40.

²¹³ Hobson, "A forward strategy of freedom in the Middle East: US Democracy Promotion and the 'War on Terror'", **Australian Journal of International Affairs**, s. 41.

eylemler sonucunda, ABD özgürlük ve demokrasinin gerekliliği konusunda konuşma hakkına sahip değildir.²¹⁴

ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgali meşru kabul edilse bile, Irak'ta işgal sırasında ve sonrasında yaşananların uluslararası hukukla bağdaştığını düşünmek mümkün değildir. 2003 Mart'ında ABD güçleri Irak'a girdiğinde, uzun yıllardır Irak'a uygulanan ambargonun altında ezilen pek çok Iraklı, yaşam şartlarının iyileşeceğini ümit etmiştir. Fakat beklenen iyileşme sağlanamamıştır. Pek çok Iraklı BM ambargosunun uygulandığı ve Saddam Hüseyin'in baskısı altında yaşadıkları yılları, ABD'nin Irak topraklarında olduğu günlere tercih etmektedirler.²¹⁵ İşgal süresince Bush ve Blair yönetimleri halkın güvenliğini ve sivil haklarını korumada başarısız olmuş, Irak ekonomisini değiştirmiş, Irak direnişine karşı askeri sivil ayrımı yapmadan cevap vermiştir ve Iraklı tutuklulara işkence etmiştir.²¹⁶

İşgal esnasında ve sonrasında ABD'nin aşırı güç kullanması sebebiyle pek çok sivil ölmüş ve yaralanmıştır. Örneğin, ABD askerlerinin gösteriler sırasında açtıkları ateş sonucunda 15 Nisan 2003'te Musul'da yedi kişi, 29 Nisan'da Felluce'de en az yedi kişi ve 18 Haziran'da Bağdat Cumhuriyet sarayı önünde en az yedi kişi ölmüştür. Kasım 2003'te ABD ordusu kişisel zarar, ölüm ya da mülke zararlar ilgili iddiaları tazmin etmek için kurbanlara veya yakınlarına bir buçuk milyon ABD doları ödeyeceğini duyurmuştur. Ancak bu dönemde hiçbir ABD askeri Iraklı bir sivil kanunsuzca öldürdüğü için yargılanmamıştır.²¹⁷

Uluslararası Af Örgütü, koalisyon güçlerinin sivilleri öldürmesiyle ilgili tüm olayların kapsamlı, tarafsız ve bağımsız biri şekilde soruşturulması ve suçluların

²¹⁴ Hobson, "A Forward Strategy of Freedom in the Middle East: US Democracy Promotion and the 'War on Terror'", **Australian Journal of International Affairs**, s. 48.

²¹⁵ Anthony Arnove, "Iraq Under U.S. Occupation: 'It Was Never As Bad As This'", <http://www.zmag.org/znet/viewArticle/5004>, Erişim Tarihi: 04.08.2009.

²¹⁶ Ronald Kramer, Raymond Michalowski ve Dawn Rothe, "The Supreme International Crime": How the U.S. War in Iraq Threatens the Rule of Law", **Social Justice**, 2005, Cilt: 32, Sayı: 2, s. 67.

²¹⁷ Uluslararası Af Örgütü, Türkiye, "Irak: Bir Yıl Sonra İnsan Hakları Hala Korkunç Durumda", http://www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?view=article&catid=70&id=260&option=com_content, Erişim Tarihi: 04.08.2009.

yargılanması için çağrıda bulunmuştur. Ancak bu girişimler büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²¹⁸

İşgal sırasında ve sonrasında Amerikalı ve İngiliz askerlerce gerçekleştirilen işkencelerin görüntülerinin yayınlanması üzerine ABD tüm dünyanın tepkisini çekmiştir.

Ebu Gureyb Hapishanesi Iraklı esirlere yapılan işkencelerle gündeme gelmiştir. ABD Başkanı George Bush ve İngiltere Başbakanı Tony Blair işkence olaylarını münferit olaylar olarak değerlendirmişlerdir. Ancak kısa süre sonra olayların münferit olmadığı ve üst kademelerin de bilgisi dâhilinde gerçekleştiği anlaşılmıştır. Üst üste yığılmış çıplak Iraklı esirlerin üzerinde gülümseyerek poz veren Amerikalı asker Sabrina Harman, işkence emrini doğrudan askeri istihbarattan aldıklarını açıklamıştır. Harman, görevinin, cezaevini esirler için cehenneme çevirmek olduğunu belirtmiş, sorgulamadan önce Iraklı esirlerin moralinin bozulmasının kendisinin sorumluluğunda olduğunu söylemiştir.²¹⁹ Aynı şekilde Irak'taki Ebu Gureyb Cezaevi'nde yaşanan skandalın sanıklarından biri olan ABD'li asker Charles Graner de, sadece üstlerinden ve askeri istihbarat birimlerinden aldığı emirleri uyguladığını söylemiştir. Birçok gözlemci de, yargılanan askerlerin günah keçisi olduğunu, asıl sorumluluğun Pentagon ve Bush yönetiminin üst kademelerine uzandığını savunmuştur.²²⁰

BM “İşkencenin Önlenmesi Komitesi” tarafından, ABD'ye, Afganistan ve Irak'ta tutuklulara işkence yapılması sorununu tamamen çözümlemesi uyarısında bulunulmuştur. Komite tarafından Amerikalılarca tutuklulara işkence yapılması

²¹⁸ Uluslararası Af Örgütü, Türkiye, “Irak: Bir Yıl Sonra İnsan Hakları Hala Korkunç Durumda”, http://www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?view=article&catid=70&id=260&option=com_content, Erişim Tarihi: 04.08.2009.

²¹⁹ NTVMSNBC, Dünya, “İşkence Emri Askeri İstihbarattan”, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/269172.asp>, Erişim Tarihi: 04.08.2009.

²²⁰ BBC, “Ebu Gureyb'de Yedinci Mahkumiyet”, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/02/050205_ebu_gureyb.shtml, Erişim Tarihi: 04.08.09.

sorununun tamamen çözümlenmesi, işkence iddialarının gereği gibi soruşturulması, suçlu bulunan personelin gerekli cezaya çarptırılması gerektiği belirtilmiştir.²²¹

1443 (25 Kasım 2002) ve 1447 (4 Aralık 2002) sayılı BMGK kararlarında, Irak'ın egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün bütün BM üyesi devletler tarafından tanındığı açıkça söylenmiştir. Bu kararlar Irak'a yapılan insani yardımların gerektiği gibi ve adil biçimde dağıtılıp dağıtılmadığının denetlenmesini sağlamak ve BM Genel Sekreteri'nin bu yöndeki rapor verme yetki ve görevini bir kez daha dile getirmek amaçlarıyla alınmıştır.

28 Mart 2003 tarihinde alınan 1472 sayılı karar, ABD ve müttefiklerinin Irak'ı işgale başlamalarından sonra verilen ilk BMGK kararıdır. Bu kararda herkesin uluslararası hukuk kurallarına, özellikle de Irak halkının Irak'ta ve Irak dışındaki ihtiyaçlarıyla ilgili olan Cenevre Sözleşmesi ve La Haye (Hague) Düzenlemelerine uymasının gerekliliğinden bahsedilmiş, uluslararası toplum, Irak insanlarına yardıma ve Kızıl Haç Örgütü'nün ve diğer örgütlerin yaptıkları yardımları desteklemeye çağırılmıştır.²²² Kararda ayrıca Irak'ın egemenlik hakkının ve toprak bütünlüğünün varlığı vurgulanmıştır.

ABD Başkanı George W. Bush'un Irak savaşının bittiğini resmen ilan etmesinin hemen ardından BM Güvenlik Konseyi, Irak'la ilgili önemli noktaları içeren geniş kapsamlı bir karar almıştır. 22 Mayıs 2003 tarihinde alınan 1483 sayılı²²³ bu kararda, üye devletlerin ve ilgili kuruluşların Irak kurumlarının yeniden yapılandırılmasında, ülkenin yeniden inşa edilmesinde ve Irak'ta güvenlik ve istikrarın sağlanmasında yardımcı olunmasının gerekliliğinden bahsedilmiş, Irak ekonomik altyapısının yeniden tesisi için gerekli olan kaynakların, yiyecek, tıbbi malzeme gibi ihtiyaçların karşılanması istenmiş, Irak halkının kendi politik kaderini

²²¹ Zaman, Dış Haberler, "BM'den ABD'ye İşkencenin Kökünü Kazı Uyarısı", [http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=286522&keyfield=4972616B27746120C4B0C59F6B656E63656E696E20,\(04.09.2009\)](http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=286522&keyfield=4972616B27746120C4B0C59F6B656E63656E696E20,(04.09.2009))

²²² "1472 (2003) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı", <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/302/09/PDF/N0330209.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 05.08.2009.

²²³ "1483 (2003) sayılı Güvenlik Konseyi Kararı", bkz: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/53/PDF/N0336853.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 05.08.2009

tayin etme hakkı saklı tutulmuştur. Karar ayrıca herkesi tekrar özellikle 1949 Cenevre ve 1907 Hague Düzenlemeleriyle ilgili olan uluslararası hukuk kurallarıyla ilgili yükümlülüklerine bağlı kalmaya çağırılmış ve tüm üyeleri Irak kurumlarının yeniden kurulmasında ve Irak Ulusal Müzesi'nden ve Ulusal Kütüphane'den kanunsuzca alınan arkeolojik, tarihi vb. Irak kültürel mirasının, Irak'a teslim edilmesi için gerekli adımları atmaya çağırmıştır.

1483 sayılı kararın en önemli noktası ise ABD ve müttefiklerinin bu kararda işgalci güç (occupying powers) olarak nitelendirilmiş, otorite olarak tanınmış ve şu anda ya da gelecekte Irak'ta bulunan ya da bulunacak olan diğer devlet güçlerinin bu Otorite'ye bağlı olarak hareket edeceğinin kabul edilmiş olmasıdır.²²⁴ 1483 sayılı karar, bir yandan BM hukuk düzeninin ilkelerinin korunmasını ve devletlerin alınan kararlar doğrultusunda davranmasını istemiş, öte yandan da BM hukuk düzeniyle bağdaşmasa da ABD ve müttefiklerinin Irak'ta yarattığı fiili durumu tanımış ve buna uygun çözümler üretmeye çalışan bir strateji izlemiştir.²²⁵

Irak savaşına uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağının bir istisnası olarak meşru müdafaa açısından baktığımızda, meşru müdafaa şartlarının oluşmadığı görülmektedir. Irak, ABD ve koalisyon güçlerine karşı herhangi bir saldırıda bulunmamışken ve ABD ve İngiltere'nin iddia ettikleri gibi Irak'ın elinde ağır kimyasal ve biyolojik kitle imha silahları bulunduğu yönünde uluslararası kamuoyu yeteri kadar deliller gösterilerek tatmin edilememişken, Irak'a karşı kuvvet kullanılmıştır. Kaldı ki, uluslararası hukukta muhtemel bir saldırıya karşı meşru müdafaa hakkının kullanıldığı iddiasıyla kuvvet kullanılması kabul görmemektedir.

²²⁴ Kararın ilgili bölümünün aslı şu şekildedir: “*Noting* the letter of 8 May 2003 from the Permanent Representatives of the United States of America and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the President of the Security Council (S/2003/538) and recognizing the specific authorities, responsibilities, and obligations under applicable international law of these states as occupying powers under unified command (theAuthority).
Bkz: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/53/PDF/N0336853.pdf?>, Erişim Tarihi: 05.08.2009.

²²⁵ Göztepe, “Amerika’nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye’nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirmesi ya da ‘Haklı Savaş’ın Haksızlığı Üzerine”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, s. 88.

Olayda meşru müdafaa şartlarının bulunmadığı açıktır.²²⁶ Irak savaşı ABD yönetiminin ilk defa “öncelikli” (pre-emptive) savaş doktrinine dayanarak hareket ettiğini göstermektedir.²²⁷

Turgut Tarhanlı’ya göre de Irak’a karşı yapılan askeri harekât, uluslararası hukukun meşru kabul ettiği çerçevede bir kuvvet kullanma örneği oluşturmamaktadır. Irak’ın, iddia edildiği gibi, ABD’ye karşı, özellikle kitle imha silahları kullanılarak bir silahlı saldırı tehdidi yarattığını ortaya koyan kanıtlar bulunamamıştır. Ayrıca, ABD ve Britanya’nın Irak’a karşı askeri harekâta başlaması sebebiyle, Irak’ta gerçekten bu nitelikte silahların bulunup bulunmadığını araştırmakla görevlendirilmiş Birleşmiş Milletler heyetleri faaliyetlerine son vermek durumunda kalmışlardır. Bu da konunun bağımsız ve nesnel bir değerlendirmeye tâbi tutulmasını olanaksızlaştırmıştır.²²⁸

11 Eylül 2001 sonrasında, ABD’nin “terörizme karşı küresel savaş” ilân ederek giriştiği Afganistan ve Irak işgalleri ve bu işgallerin haklılaştırılması için ABD’nin güvenliğini öne çıkarıp, uluslararası hukuku gerekirse yok sayabileceğini ortaya koyması, uluslararası kamuoyunda haklı endişelerin doğmasına sebep olmuştur. ABD’nin, hukukun üstünlüğünü “ulusal” ve “uluslararası” güvenlik endişelerine feda etmeye hazır müttefikler de bularak, tüm dünyayı, tarafları belirsiz bir “savaş alanı”na dönüştürmesi, böylece yüzyılların kazanımı olan ve daha derinlemesine demokratik bir dünya düzeni yönünde geliştirilmesi gereken uluslararası hukuk kurumlarını, daha da önemlisi bu kurumların gerisinde yatan ilke ve değerleri tahrip etmesidir.²²⁹

²²⁶ Ayhan Döner, “Kuvvet Kullanma Yasağı ve İnsani Müdahale Açısından II. Körfez Krizi”, E-Akademi, Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Temmuz 2003, Sayı: 17, <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu='Kuvvet Kullanma Yasağı ve İnsani Müdahale Açısından II. Körfez Krizi'&kimlik=-397695427&url=makaleler/adoner-1.htm>, Erişim Tarihi: 15.08.2009

²²⁷ Sapiro, “The Shifting Sands of Preemptive Self-Defense”, **The American Journal of International Law**, s. 599.

²²⁸ Turgut Tarhanlı, “Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk”, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt:20, s.20, <<http://www.anayasa.gov.tr/anyarg20/ttarhanli.pdf>>, Erişim Tarihi: 12.08.2009.

²²⁹ Levent Köker, “Yeni Savaşlar Çağında Hukukun Üstünlüğü Ve Uluslararası Politika”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 54 Sayı: 4, s. 53.

2.6. 11 Eylül Saldırıları Sonrası Afganistan ve Irak Müdahalelerinin Uluslararası Hukuka Etkisi

Kuvvet kullanımının yasaklanmasıyla ilgili olan kurallar, istisnalar dâhil, tüm zamanların en büyük insani felaketi olan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan uluslararası hukuksal düzenin merkezindedir. Bu hukuksal düzende barış, korunacak en önemli değerdir ve BM Antlaşması Madde 2(4)'teki kuvvet kullanmayla ilgili yasağın sadece bir istisnası vardır; o da Madde 51'de belirtilen meşru müdafaa hakkıdır. Uluslararası ilişkilerde kuvvete başvurma, Güvenlik Konseyi'nin sahip olduğu bir ayrıcalıktır. 1945 sonrası dönemde milletlerin “kolektif güvenlik yoluyla barışı” sağlaması en büyük öncelik olmuştur²³⁰.

Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma, 1945 yılında BM Antlaşması'nın kabul edilmesinden bu yana uluslararası hukukun alanına girmiştir. Kuvvet kullanma siyasileşmiş bir alan olmaya devam etmektedir ki ABD kuvvet kullanımı konusunda ilk sırada gelmektedir. Bu yüzden ABD üstünlüğü nedeniyle kuvvet kullanmayı düzenleyen hukukun değişime açık olduğu aşikârdır.²³¹

Her Amerikan yönetimi, kendi “askeri öğretisini” ortaya koymuştur.²³² 11 Eylül 2001 terörist saldırısı sonrasında Bush yönetimi, önceki askeri öğretilerdeki yer alan “sıfır ölüm” öğretisini (bir çatışmada hiçbir Amerikalının kaybedilmemesi) tekrar gözden geçirmiştir. Afganistan'a ve sözde “haydut devlet”lere, özellikle de Irak'a karşı, eğer Amerikan güvenlik nedenleri öyle gerektirirse, kuvvet kullanmanın hiçbir sınırının olmayacağını gösteren bir Bush öğretisi ortaya çıkmıştır.²³³

²³⁰ Marcelo G. Kohen, “ABD'nin Soğuk Savaşın Bitişinden Sonra Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, Ed. Michael Byers, George Nolte, Çev. Ed. Erdem Denk, Ankara: Siyasal Basın Yayım Dağıtım, 2007, s. 221.

²³¹ Michael Byers, “Köklü Değişikliğin Güçlükleri”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, Ed. Michael Byers, George Nolte, Çev. Ed. Erdem Denk, Ankara: Siyasal Basın Yayım Dağıtım, 2007, s. 9.

²³² Kohen, “ABD'nin Soğuk Savaşın Bitişinden Sonra Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, s.222.

²³³ Kohen, “ABD'nin Soğuk Savaşın Bitişinden Sonra Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, s. 225.

Bush öğretisi kuvvet kullanma ile ilgili uluslararası hukuk kurallarını yeniden formüle etme, yorumlama çabasına girmiştir. Kohen'e göre Bush öğretisi şu özellikleri ortaya koymaktadır:

- “1. Kuvvet kullanma dış politikanın bir aracı olarak kabul edilir.
2. Ağır ihlal durumlarında uluslararası hukuka riayete zorlama, per se (kendi başına), kuvvet kullanmak için bir neden değildir.
3. ABD tarafından kuvvet kullanılması, mutlaka uluslararası hukuka riayet şartına bağlı değildir.
4. Kuvvete başvurmadan önce askeri olmayan araçları tüketmek, arzu edilir olsa da, bir önkoşul değildir.
5. Çıkar ve başarı, kuvvete başvururken dikkate alınan temel unsurlardır.
6. Tek taraflı (yani BM onayı ya da diğer ülkelerden destek olmaksızın) kuvvet kullanma olasılığı dışlanmış değildir.”²³⁴

11 Eylül saldırılarının hemen ardından ABD savaştan bahsetmeye başlamıştır. Eylemin büyüklüğü, ölü sayısı, eylemlerin büyüklüğü ve yapılış tarzı, bu saldırıların terörist saldırı olarak nitelendirilmelerine sebep olmuştur. ABD 11 Eylül 2001'de gerçekleşen saldırıları planlayan ve yapanlarla bu örgüt ya da kişileri barındıranları aynı kefeye koymuştur. ABD bu şekilde meşru müdafaaya zemin hazırlamıştır.

Amerikan Hükümeti savaş kavramının değişen niteliğine vurgu yaparak öncelikli (pre-emptive) meşru müdafa ve askeri mahkemeler gibi artık farklı etik, hukuki ve askeri standartların belirlenmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir. Bu nedenle 11 Eylül sonrası uygulamaları ve ABD'nin kuvvet kullanımı eylemleri dışında, savaşın dönüşümü ve ABD'nin teröre karşı başlattığı savaşın haklılığı konusunda tartışmalar vardır.²³⁵

11 Eylül Saldırıları sonrasında uluslararası hukukta meşru müdafa hakkının yorumlanması açısından farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Öncelikle

²³⁴ Kohen, “ABD'nin Soğuk Savaşın Bitişinden Sonra Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, s. 226

²³⁵ Neta C. Crawford, “Just War Theory and the U.S. Counterterror War”, **Perspectives on Politics**, Mart 2003, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 5

Afganistan müdahalesine bakıldığında, terörist eylemlerin silahlı saldırı olarak kabul edilip edilemeyeceği ve bir devletin bağlantısı bulunduğu iddia edilen terörist grubun eylemlerinden sorumlu tutulup tutulmayacağı konuları uzun yıllar tartışılmıştır. Irak Savaşı'yla ise gündemi “Bush Doktrini” ve Önleyici Savaş Kavramı” uzunca bir süre meşgul etmiştir.

Daha önce çalışmada bahsedildiği üzere silahlı saldırı kavramı sadece bir devletin kuvvet kullanmasını değil, belli ölçütlere bağlı olarak devlet dışı aktörlerin gerçekleştirdiği terörist eylemleri de kapsamaktadır. 11 Eylül eylemlerini ise saldırıların boyutu, verdikleri zarar ve neden oldukları can kaybı düşünüldüğünde silahlı saldırı olarak nitelendirmek mümkündür. Zaten verilen GK kararlarına bakıldığında da eylemlerin silahlı saldırı olarak değerlendirildiği görülmektedir.

11 Eylül saldırılarının silahlı saldırı olarak nitelendirilmesinde, El-Kaide Örgütü'nün daha önce 1993'te Dünya Ticaret Merkezi'nde, 1998'de Nairobi ve Kenya'da, 2000'de Yemen'de gerçekleştirdiği saldırıların sonucunda saldırılarına devam edeceği düşüncesi etkili olmuştur.²³⁶ 11 Eylül saldırılarını takiben; ABD ve birkaç Avrupa ülkesinde gerçekleştirilmek üzere daha fazla saldırının planlanmakta olduğunu itiraf eden kişiler yakalanmış; “Sonsuz Özgürlük Harekâtı” başladıktan sonra da Afganistan'da, El Kaide Örgütü tarafından ABD'ye yönelik yeni saldırıların tasarlandığını teyit eden belgeler ele geçirilmiştir.²³⁷

11 Eylül saldırılarının El-Kaide örgütü tarafından gerçekleştirildiği iddiasıyla beraber, saldırılardan Taliban Hükümeti'nin sorumlu tutulup tutulamayacağı tartışması doğmuş ve buna bağlı olarak da Afganistan işgalinin uluslararası hukuk kurallarına göre meşruluğu sorgulanmıştır.

3314 Sayılı Karar (XXIX) ile ortaya konulan Saldırının Tanımı'nda teröristlerin barındırılması konusu yer almamaktadır. Nikaragua Davası'ndan sadece teröristleri barındırmanın saldırganlık eylemi sayılamayacağı sonucunu çıkartmak mümkündür. Divan ise bu konuya değinmemiştir. Soğuk savaş döneminde bazen devletler terörist yöntemlere sahip bazı isyancı gruplara silah veya lojistik destek

²³⁶ Peter Rowe, “Responses to Terror: The New “War””, *Melbourne Journal of International Law*, 2002, Cilt: 3, s. 317.

²³⁷ Songür, “Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları”, s. 50.

sağlamışlardır. ABD'nin Merkezi Haber alma Teşkilatı (CIA) Usame Bin Ladin grubunu, Afganistan'daki Sovyet Rejimine karşı silahlandırmış, eğitmiş ve desteklemiş olması oldukça çelişkilidir.²³⁸

ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri özel aktörlerin eylemlerinden devletlerin sorumlu tutulması durumunu kolaylaştırmıştır. ABD Taliban hükümetinin El Kaide Örgütü üzerinde " etkin denetim" ya da "bütünsel denetim" sağlayıp sağlamadığına bakmaksızın, El Kaide Örgütüne destek verdiği, örgütü ülkesinde barındırdığı ve Ladin'i teslim etmediği gerekçeleriyle, örgütün düzenlediği saldırılardan Taliban hükümetini sorumlu tutmuştur. ABD'nin bu tutumu, açıkça ya da dolaylı olarak BMGK tarafından onaylanmıştır.

Eğer B devleti A devletinin bir eylemine karşı çıkıyorsa, bunun sebebi hukuksal veya politik olabilir. Ancak, B devletinin, A devletinin diğer tüm devletleri etkileyen bir eylemine karşı çıkmaması, A devletinin eylemine temel oluşturan hukuksal ve hukuksal olmayan gerekçeleri kabullendiği veya en azından bu gerekçelerin varlığına karşı çıkmadığı anlamına gelmektedir.²³⁹

Bu çerçevede, kusurlu bir fiili bir devlete izafe etmek için öngörülen geleneksel "etkin denetim" testinin, küresel suçlular ve bunları barındıran devletler tarafından ortaya çıkarılan tehditleri ele almakta yeterli olmayacağı ileri sürülmüş ve yeni beliren tehditlere yeterli ve etkin bir yanıt verebilmek için yeni kurallara ihtiyaç duyulduğu savunulmuştur.²⁴⁰

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD, terörizmi destekleyen ve teröristleri barındıranların en az terörist eylemleri gerçekleştirenler kadar suçlu oldukları savını ortaya atmış ve bu savına bağlı olarak eylemlerini gerçekleştirmiştir. Bir devletin terörizme destek vermesi, terör olaylarını örgütlemesi ve teşvik etmesi uluslararası hukuka aykırıdır. Ancak, ABD'nin uyguladığı yeni yaklaşımına göre bir devlet terörist eyleme destek vermese, örgütlemese ve teşvik etmese bile, sadece terörist

²³⁸ Kohen, "ABD'nin Soğuk Savaşın Bitişinden Sonra Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi", **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, s. 230-231.

²³⁹ Steven R. Ratner, "Jus ad Bellum and Jus in Bello after September 11", **The American Journal of International Law**, Ekim 2002, Cilt: 96, Sayı: 4, s. 910.

²⁴⁰ Songür, "Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları", s. 51.

eylemlere müsamaha göstermesi nedeniyle silahlı bir saldırı gerçekleştirmiş sayılmaktadır. ABD'nin meşru müdafaa durumu, silahlı saldırı konusunda BM Antlaşması'na ve gereklilik hususunda örfi hukuka uygun kabul edilsin ya da edilmesin, ABD'nin barındırma teorisi (harboring theory), Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK) ve ICTY kararlarına göre meşru sayılamaz. Başkan Bush tarafından belirtilen durum, terörist eylemlerin sorumluluğunu olduğu gibi hükümete yüklemektedir. Kaldı ki El-Kaide ile Taliban arasında olduğu iddia edilen bağ hiçbir zaman kamuoyuna delillerle açıklanmamıştır.²⁴¹ Kohen bu konuda şunları söylemektedir:

“Saldırı tanımını, teröristleri barındırmayı da dahil edecek şekilde genişletmek, farklı uluslararası haksız davranışları birbirine karıştırmakta ve tek taraflı kuvvet kullanımlarına kapı aralamakta ve böylece bu uygulamayı artırmaktadır. Suçlanabilir ve hukuka aykırı da olsa teröristleri barındırmak uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma durumlarının en ciddisini oluşturan saldırı ile ilişkilendirilemez. Ceza hukuku alanında düşünüldüğünde bu durum, katil ile ona sığınmak temin edeni aynı kategoriye koymakla eşdeğer olur. Buna karşılık ülke dışında faaliyet gösteren terörist grupları barındırmak, BM antlaşması VII. Bölüm kapsamında Güvenlik Konseyi kararı ile uygulanan zorlayıcı bir eylemi haklılaştırabilen, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik açık bir tehdit oluşturmaktadır.”²⁴²

Terörizme karşı uluslararası bir rejim yaratma konusundaki temel problem “küresel düzeyde üzerinde uzlaşılmış bir terör tanımının olmamasıdır.”²⁴³ BM bünyesinde yürütülen çalışmalarda veya gerçekleştirilen çok taraflı uluslararası anlaşmalarda da tek ve kapsamlı bir tanımın yapılması söz konusu olmamıştır.²⁴⁴ Bir hükümetin terörist olarak değerlendirdiği kişileri, diğeri özgürlük savaşçısı olarak nitelendirebilmektedir. Terörist olarak addedilen bir kimsenin teröristlikten özgürlük

²⁴¹ Ratner, "Jus Ad Bellum and Jus in Bello after September 11", *American Journal of International Law*, s. 908.

²⁴² Kohen, “ABD'nin Soğuk Savaşın Bitişinden Sonra Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi”, ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri, s. 232-233.

²⁴³ İbrahim Kaya, *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: USAK Yayınları, 2005, s. 4

²⁴⁴ Topal, “Uluslararası Hukukta Terörizmin Tanımlanması Sorunu”, <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu='Kuvvet Kullanma Yasağı ve İnsani Müdahale Açısından II. Körfez Krizi'&kimlik=-397695427&url=makaleler/adoner-1.htm>, Erişim Tarihi: 15.08.09.

savaşçılığına ve hatta devlet başkanlığına gelmesi mümkündür²⁴⁵. Örneğin, 11 Eylül sonrasında ABD daha önce desteklediği Afgan ve Irak yönetimlerini terörist olarak nitelendirmiştir.²⁴⁶ Soğuk Savaş'tan sonra, günümüz hukuk literatüründe, ABD'li ve İsraili yazarlar, terörizmin geniş ve kapsayıcı biçimde tanımlanması eğilimini sürdürmektedirler.²⁴⁷

Emmanuel Todd'a göre, “terörizmin evrensel güç statüsünü elde etmesiyle, dünya çapında egemen olan savaş hali kurumsallaşmaktadır.”²⁴⁸ Terörizmle savaşta en önemli sorun savaşın bir sonu olmamasıdır. Usame Bin Ladin öldürülse de, onun altyapısını oluşturduğu örgütsel anlayış devam edecektir. Her zaman başka bir terörist eylem olacaktır ve terörizmle savaş sürüp gidecektir. Suter, terörizmle savaş Soğuk Savaş dönemine benzetmektedir. Soğuk Savaşın komünizme karşı olduğunu, Sovyetler Birliği yıkılmış olsa da Çin gibi komünizmin hüküm sürdüğü devletlerde ideolojinin yaşamaya devam ettiğini söylemektedir.²⁴⁹

11 Eylül'e kadar kuvvet kullanımı sadece devletlere karşı yapılmıştır. Bu dönemde saldırgan devlet hedefi ve kuvvet kullanımının amacı saldırgan devleti durdurmaktır. Kuvvet kullanma eylemi, saldırganı durduruncaya kadar sürerdi. 11 Eylül sonrasında kuvvet kullanımının hedefi, amacı ve süresi konularındaki kesinlik kaybolmuştur. Özellikle hedefin belirlenmesi konusunda iki önemli sıkıntı vardır. İlk olarak, klasik meşru müdafaada hedef, saldırıyı gerçekleştiren devletken, 11 Eylül saldırılarından sonra terör olmuştur. Meşru müdafaa hakkının kullanımını hukukileştirmek amacıyla teröristlere hoşgörü göstermek silahlı saldırıda bulunmakla eşdeğer tutulmaktadır. Bir devletin egemenliğine karşı terörizmi hoş gördüğü iddiasıyla saldırıda bulunulabilmektedir. İkinci sorun devletlerin sayısıdır.

²⁴⁵ Keith Suter, “Terrorism And International Law”, *Contemporary Review*, Ekim 2005, Cilt: 287, s. 216.

²⁴⁶ Beril Dedeoğlu, “Fighting Terrorism And Intervention: Paradoxes And Misunderstandings”, *Perceptions*, Kış 2005, s. 152.

²⁴⁷ Emre Öktem, “Uluslararası Hukukta Terörizm Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, Nisan 2004, Sayı: 5, s. 144.

²⁴⁸ Emmanuel Todd, *İmparatorluktan Sonra Amerikan Sisteminin Çöküşü*, Dost Kitabevi, Ankara, 2004, Çev. Gülser Çetin, s. 13.

²⁴⁹ Keith Suter, “Terrorism And International Law”, *Contemporary Review*, s. 221.

11 Eylül'ü düzenleyen örgütün hücreleri altmıştan fazla ülkeye yayılmıştır. Tüm bu ülkelerin hedef olarak gösterilmesi mümkün değildir. Aksi takdirde üçüncü bir dünya savaşı çıkacaktır.²⁵⁰

Terörizmle mücadelede yaşanan hedef sorunu dışında amaç konusunda da sıkıntılar yaşanabilecektir. Bir devlet başka bir devletin hükümetinin devrilmesi amacıyla veya kendi politik amaçları gereği terörizmi bahane ederek başka bir devlete karşı kuvvet kullanabilecektir.

Aynı şekilde meşru müdafaa hakkının kullanımında gerekli olan aciliyet koşulunun uygulanmasında da sıkıntılar doğabilecektir. Önceden saldırgan bir devlete karşı saldırının hemen ardından kuvvet kullanımında bulunulurken, terör eylemlerinin devam edeceği endişesi bahane edilerek bir devlete karşı yıllarca sürecektir kuvvet kullanma eyleminde bulunulabilir.

Diğer ve belki de en önemli sorun da şudur ki, bir devletin terörizmi desteklediğine ve bu devlete karşı kuvvet kullanımında bulunulmasının gerekliliğine karar verilebilmesi için objektif bir ölçüt bulunmamaktadır. Bu durumda ABD örneğinde görüldüğü gibi devletler ellerinde bulunduğunu iddia ettikleri kanıtlarla tek taraflı kararlar alarak kuvvet kullanma girişiminde bulunmaktadırlar. Cassese'ye göre, Uluslararası Toplum yöneten hukuk kurallarına göre, terörist örgütlerin eylemlerini durdurmak ve üyelerini tutuklamak yerine, bu örgütleri barındırdığı, koruduğu, hoş gördüğü ve teşvik ettiği ortaya çıkan deliller temelinde belirlenen devletlere karşı kuvvet kullanılıp kullanılmayacağına ve kullanılacaksa hangi koşullarda kuvvet kullanılacağına sadece GK karar vermelidir.²⁵¹

ABD'nin 2001 saldırılarından çok daha öncesinde Irak'taki, Sudan'daki ve Afganistan'daki hedeflere yönelttiği özellikle havadan saldırıların ciddi bir hukuki dayanaktan yoksun olduğunu söylemek anti Amerikanizm olmayacağı gibi, Irak'taki

²⁵⁰ Antonio Cassese, "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *European Journal of International Law*, 2001, Cilt: 12, Sayı: 5, s. 997.

²⁵¹ Cassese, "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *European Journal of International Law*, s. 1000.

İngiliz ve Amerikan bombardımanları oldukça farklı şeyler söyleyen GK kararlarına başvurarak çarpık bir insancıl müdahale adına da meşrulaştırılamaz.²⁵²

ABD eylemlerinde direk olmasa da dolaylı olarak GK'nin desteğini almıştır. Ancak kimi zaman ABD GK'nin dolaylı desteğine dahi ihtiyaç duymadan tek başına hareket etme yoluna gitmiştir. ABD, Güvenlik Konseyi'nin hiçbir yetkilendirme, sınırlandırma, denetleme ya da idaresi olmadan, kuvvet kullanmayla ilgili bütün karar verme yetkisine kendisi sahip olmak istemektedir.²⁵³

Bellamy'e göre, kuvvet kullanımını sınırlı ifadelerle haklı çıkarmak yeterli olmamaktadır. Bunun yerine savaş tüm insanlık için anlaşılabilir şekilde haklı çıkarılmalıdır. Meşru müdafaa gibi terimler önleyici müdafaa hakkı iddiasında bulunan Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde olduğu gibi, güçlü olanın kısa vadeli çıkarlarına hizmet edecek şekilde yorumlanmamalıdır.²⁵⁴

ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinde pre-emptive war (öncelikli savaş) kavramıyla preventive war (önleyici savaş) kavramı birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Preventive war yüzeysel olarak bakıldığında hukuka uygun gözükebilmektedir. Ancak bu kavram aslında önleyici savaş hakkını elinde tutmak isteyen aktörün kendi çıkar hesaplarıyla ilgilidir. Eğer Ulusal Güvenlik Stratejisi uluslararası toplum tarafından kabul görürse, her devlet kendini savunduğunu iddia ederek diğer bir devlete saldırabilecektir.²⁵⁵

Bush Yönetimi özellikle ön alıcı meşru müdafaanın gerekliliği ile ilgili olan terörle savaş argümanlarını, savaşın niteliğinin değişmesi üzerinde temellendirmiştir²⁵⁶. ABD yönetiminin dediği gibi savaşın niteliği değişmiştir. Ancak haklı savaş kavramının temel taşları sabit kalmıştır. Bir savaşın haklı bir sebebi varsa ancak o zaman o savaş haklı sayılabilir. Bu sebep de ya meşru müdafaa ya da barışın

²⁵² Pierre-Marie Dupuy, Matthias Herdegen, Gregory H. Fox, "Yorumlar", **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, s.205.

²⁵³ Kohen, "ABD'nin Soğuk Savaşın Bitişinden Sonra Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi", **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, s.253.

²⁵⁴ Alex J. Bellamy, "Is the War on Terror Just?", **International Relations**, 2005, Cilt: 19, s. 281.

²⁵⁵ Jutta Brunnée and Stephen J. Toope, "Slouching Towards New 'Just' Wars: The Hegemon after September 11th", **International Relations**, 2004, Cilt: 18, s. 410.

²⁵⁶ Crawford, "Just War Theory and the U.S. Counterterror War", **Perspectives on Politics**, s. 8.

korunmasıdır. Savaş son çare olmalıdır ve ancak başarı olasılığı varsa yapılmalıdır. Savaş sonunda ortaya çıkan iyi sonuçlar kötü olanların çok üzerinde olmalıdır. Savaş ayrıca adil bir şekilde yapılmalıdır. Gereksiz şiddetten kaçınılmalı ve siviller kasten hedef alınmamalıdır.²⁵⁷

20 Mart 2003'te ABD ve müttefikleri (özellikle İngiltere ve Avustralya) Irak yönetimini devirmek amacıyla Irak'ı Özgürleştirme operasyonu adı altında Bağdat'ı bombalamışlardır. Yaklaşık üç hafta sonra ABD Bağdat'a girmiş ve şehrin kontrolünü eline almıştır. Bush, Irak Savaşı'nın 11 Eylül 2001'de teröre karşı başlatılan savaşta bir zafer olduğunu ve bu savaşın bundan sonra da devam edeceğini söylemiştir. Bu zaferle Birleşik Devletlere ve müttefiklerine Irak tarafından yöneltilen tehdit bertaraf edilmiştir. Koalisyon liderlerine göre yapılan insani yardımla Iraklıların hayat standartları iyileştirilmiş ve Iraklıların kendi kaderlerine barış içinde ve demokratik bir şekilde karar verebilecekleri bir çevre yaratılmıştır. Ancak bu söylenenlerin aksine, Irak savaşı esnasında ve sonrasında Batı kaynaklarının açıkladıklarının çok üstünde sivil ölümü gerçekleşmiştir.²⁵⁸ Görünen odur ki ABD ne Afganistan ne de Irak işgalinde haklı savaş doktrinine uygun davranmış, sergilediği militarist tavrıla haklı savaş kavramına da zarar vermiştir. ABD, bütün dünyaya meydan okuyarak Irak'ı işgal ettiğinde, Irak savaşının sonucu değil de sıradaki ülkenin hangisi olacağı tartışılmıştır.²⁵⁹ Pek çok hükümetin “bastırma politikası” izlediği gözlemlenmektedir. ABD de bugünün baskın gücü olarak yoluna savaş tehdidiyle devam etmeye kararlı gözükmektedir.²⁶⁰

Ronald Kramer, Raymond Michalowski ve Dawn Rothe, Birleşik Devletler ve müttefikleri tarafından gerçekleştirilen 2003 Irak işgalinin uluslararası hukukun hiçe sayılması olarak nitelendirmekte, Irak'ı işgal ederek uluslararası hukuku ihlal eden devlet görevlilerinin savaş suçlusu olarak değerlendirilmelerinin gerektiğini

²⁵⁷ Crawford, “Just War Theory and the U.S. Counterterror War”, **Perspectives on Politics**, s. 7.

²⁵⁸ Bellamy, “Ethics and Intervention: The 'Humanitarian Exception' and the Problem of Abuse in the Case of Iraq”, **Journal of Peace Research**, ss. 131-132.

²⁵⁹ Haluk Gerger, **ABD Ortadoğu Türkiye**, İstanbul: Ceylan Yayınları, Haziran 2006, s. 506.

²⁶⁰ Ramesh Thakur, “Iraq, UN and Changing Bases of World Order”, **Economic and Political Weekly**, Haziran. 7-13 2003, Cilt: 38, Sayı: 23, s. 2261.

söylemektedirler. Ayrıca Irak'a karşı yapılan kanunsuz savaşın BM Antlaşması sistemine yönelik bir tehdit oluşturduğunu vurgulamaktadırlar.²⁶¹

Irak'a karşı öncelikli meşru müdafaa adı altında kolektif açık güç kullanımı konusunda GK sessiz kalmış; ne desteklediğini ifade etmiş, ne de onaylamadığını belirtmiştir.²⁶² Bu tavır da ABD'ye eylemlerinde serbestlik tanımış ve uluslararası toplumun tepkisini çekmiştir.

Michael Byers, ABD'nin Irak'a karşı kuvvet kullanmasının üç alanda değişime yol açmış olabileceğinden bahsetmektedir:

- “1. Güvenlik Konseyi kararlarının ve antlaşmalarının yorumlanması
- 2. Örfi uluslararası hukuk kurallarının yapılması ve değiştirilmesi ile ilgili kurallar,
- 3. Örfi hukukla antlaşmalar arasındaki etkileşimle ilgili kurallar.”²⁶³

Byers'a göre eğer bu değişimler gerçekleşiyorsa, bunun önemli sonuçları olacaktır. Örneğin, bundan sonra devletler herhangi bir Güvenlik Konseyi kararını desteklerken, kararın kuvvet kullanımını haklı çıkarak şekilde yorumlanması endişesiyle daha dikkatli davranacaklardır ve kalıcı üyeler daha çok veto yetkisi kullanacaklardır. Bu da Konsey'in rolünün azalmasına ve daha sık tek taraflı kuvvet kullanımına neden olacaktır. Tek taraflı kuvvet kullanımına yönelim, gittikçe esnek bir karakter kazanan örfi uluslararası hukukla daha da hız kazanacaktır. Bütün bu değişimler hep birlikte, tüm uluslararası hukuki sistemin zayıflamasına yol açacaktır.²⁶⁴

²⁶¹ Ronald Kramer, Raymond Michalowski ve Dawn Rothe, "The Supreme International Crime": How the U.S. War in Iraq Threatens the Rule of Law", **Social Justice**, s. 52-53.

²⁶² W. Michael Reisman and Andrea Armstrong, "The Past and Future of the Claim of Preemptive Self-Defense", **The American Journal of International Law**, Temmuz 2006, Cilt. 100, Sayı: 3, s. 537

²⁶³ Michael Byers, "The Shifting Foundations of International Law: A Decade of Forceful Measures Against Iraq", **European Journal of International Law**, Cilt: 13, Sayı: 1, ss. 39-40.

²⁶⁴ Byers, "The Shifting Foundations of International Law: A Decade of Forceful Measures Against Iraq", **European Journal of International Law**, s. 40.

En çok kuvvet kullanımına başvuran devlet olarak ABD'nin kimi zaman meşru müdafaa kimi zaman insani müdahale kimi zamansa BM kararlarına dayanarak gerçekleştirdiği eylemleri uluslararası hukuk kurallarının veya BMGK'nin yeterliliklerinin sorgulanmasına sebep olmuştur.

“Bush yönetimi Irak’ı işgal kararını alırken yalnızca bir Ortadoğu ülkesine değil, tüm uluslararası sisteme meydan okumuştur. Sistemi tek başına ve yeni parametreler etrafında tarif etme gücüne sahip olduğunu göstermek istemiştir.²⁶⁵ Fakat hala içinde olduğumuz uluslararası sistemde devletlerin savaşa başvurma girişimlerini sınırlayacak ve savaşa başvurmadan önce savaşın gerekli ve adil olup olmadığını sorgulatacak kurallar vardır. Irak Savaşı bu kuralların uygulanmasındaki başarısız örneklerden biridir. Bununla birlikte, savaşa başvurmayı sınırlama ihtiyacı ve kuvvet kullanımının güçlü bir şekilde haklı olduğunun kanıtlanması konusundaki istek tüm zamanlardaki kadar büyüktür.²⁶⁶

Amerikalılar dünyaya her zaman "Bize güvenin, ne yaptığımızı biliyoruz" diyemeyeceklerdir. ABD güvenilirliğini, Irak ve Afganistan’ı işgal etmek için öne sürdüğü aslı olmayan gerekçeler yüzünden büyük ölçüde kaybetmiştir.²⁶⁷

Pek çok Avrupalı, Amerikan hegemonyasına değil, denetim ve dengeye dayalı bir dünya düzeni istediklerini sıkça ifade etmektedir. Meşruiyet, dünya güçlerinin uyumlu birlikteliğiyle mümkündür. Hiçbir güç diğerlerinin rızası olmadan hareket edemez.²⁶⁸

Eğer ABD eylemlerini meşrulaştırmak istiyorsa ki istemelidir, meşruiyeti eski yöntemlerle sağlamalı, sadece kendi ulusal çıkarlarını değil, liberal demokratik dünyanın ortak çıkarlarını da kollamalıdır.²⁶⁹

²⁶⁵ Cüneyd Altıparmak, “Irak İşgalinin Hukuksuzluğunun Perde Arkası, http://www.timeturk.com/Irak-isgalinin-hukuksuzluginun-perde-arkasi_58689-haberi.html, Erişim Tarihi: 17.09.2009.

²⁶⁶ Brunnée ve Toope, “Slouching Towards New ‘Just’ Wars: The Hegemon after September 11th”, **International Relations**, s. 418.

²⁶⁷ Eddie J. Girdner, "Pre-emptive war : The Case of Iraq" , **Perceptions Journal of International Affairs**, Kış 2004-2005, Cilt: IX, Sayı: 4, s.30.

²⁶⁸ Robert Kagan, “Looking for Legitimacy in All the Wrong Places”, **Foreign Policy**, Temmuz-Ağustos 2003, Sayı: 137, ss. 70-71.

²⁶⁹ Kagan, “Looking for Legitimacy in All the Wrong Places”, **Foreign Policy**, s. 71.

SONUÇ

11 Eylül 2001’de ABD’ye karşı gerçekleşen terörist saldırılar sonrasında ABD’nin saldırılara gösterdiği ilk tepkilerden, dünyanın hiçbir zaman 11 Eylül öncesinde olduğu gibi olmayacağı anlaşılmıştır. Saldırıların hemen sonrasında ABD bir düşman arayışına girmiş ve bu düşmanı da terörizm ve haydut olarak adlandırdığı devletler olarak belirlemiştir.

ABD 11 Eylül sonrasında teröre karşı ilk savaşını Afganistan’a karşı yapmıştır. ABD Başkanı Bush, bu savaşın gerekçesi olarak da Taliban’la El-Kaide arasındaki bağı göstermiş, Taliban rejiminin teröristleri desteklediğini iddia etmiş ve 11 Eylül saldırılarından Afganistan hükümetini sorumlu tuttuğunu belirtmiştir. ABD bu şekilde gerçekleştirdiği eylemlere meşruiyet kazandırmaya çalışmıştır.

Kalıcı Özgürlük Harekâtı’nın haklı bir meşru müdafaa eylemi olarak kabul edilebilmesi için mevcut olayda silahlı saldırı, gereklilik, aciliyet ve orantılılık koşullarının gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu durumda ABD’nin, silahlı bir saldırıya maruz kaldığını ve Taliban yönetiminin de bu saldırılardan sorumlu olduğunu kanıtlaması gerekmekte idi.

Ancak ABD Afganistan müdahalesi için GK’nin onayını alma gereği duymamıştır. GK’den çıkan 1373 ve 1368 sayılı kararlar, 11 Eylül saldırılarını “silahlı saldırı” olarak kabul etmiş ve tüm devletleri terörle mücadele konusunda yardıma çağırmışsa da, ABD’ye kuvvet kullanma yetkisi vermemişlerdir. Yine de ABD, işgal sonrasında BM’nin herhangi bir yaptırımıyla karşı karşıya gelmemiştir. ABD, 11 Eylül saldırılarının şiddeti ve sebep olduğu yıkımın etkisinden olsa gerek uluslararası toplum tarafından da Afganistan işgali sebebiyle tepki görmemiştir. Pek çok devlet, ABD’nin yaklaşımını meşru müdafaa çerçevesinde değerlendirmiş ve terörle mücadelede ABD’nin yanında olduğunu belirtmiştir.

Taliban Hükümeti ile El-Kaide arasında var olduğu iddia edilen bağ da hiçbir zaman somut delillerle ispatlanamamıştır. Bu nedenle Taliban’ın, dahası egemen bir devlet olan Afganistan’ın, 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutulması ve cezalandırılmasının uluslararası hukukla bağdaştırılması mümkün değildir.

ABD’nin savaşının terörle olduğu düşünülürse, Afganistan’daki ABD hedeflerinin de 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirdiği iddia edilen teröristler olması ve

yapılan tahribatın bu teröristlere ait eğitim kamplarıyla ve diğer tesislerle sınırlı kalması gerekirdi. Ancak hedef alınan Taliban yönetimi olmuş ve eylem politik bir eyleme dönüşmüştür.

Meşru müdafanın hukuksal sınırlarına gelirse, Bush, Afganistan müdahalesi süresince Afgan halkının yanında olduklarını söylediye de, işgal süresince sivil asker ayrımı yapılmamış ve pek çok masum insan hayatını kaybetmiştir. Çalışmada bahsi geçen bilgiye göre işgal sırasında uranyum da kullanılmıştır. Dolayısıyla Afganistan işgalinin orantılılık ilkesiyle bağdaştığını söylemek zordur.

Gereklilik şartı da daha önce bahsedildiği gibi silahlı saldırıya uğrayan bir devletin kendisini silahla savunmaktan başka çaresinin olmaması durumu olarak açıklanabilmektedir. Amaç saldırganın en kısa zamanda teslim olmasını ve saldırıyı durdurmasını sağlamaktır. Gereklilik şartına göre, ABD'nin sorunu barışçıl yollarla çözmeye çalışması gerekirken, ABD yetkilileri işgal öncesinde uzlaşmaz bir tavır takınmış, Taliban yönetiminin Ladin'in resmen iadesinin talep edilmesi ve yeterli kanıt sunulması durumunda Ladin'i İslami kurallara göre yargılanmak üzere tarafsız bir ülkeye iade edilebileceğini ve bu amaçla görüşmelere başlamak istediğini açıklamasına rağmen, Taliban yönetiminin isteklerini reddetmiş ve pazarlığa oturmaktan kaçınmışlardır.

ABD aynı şekilde aciliyet şartını da yerine getirmeyerek Afganistan'a 11 Eylül saldırılarının hemen sonrasında değil, saldırılardan bir ay sonra müdahale etmiştir. Saldırı ile operasyonların başladığı zaman arasındaki süre olması gerekenden çok uzundur. Tüm bu değerlendirilmeler düşünüldüğünde ABD'nin Afganistan işgalinin meşru müdafaa eylemi olduğunu ve uluslararası hukuk kurallarına aykırı olmadığını söylemek güçtür.

ABD'nin 11 Eylül sonrasında ikinci hedefi Irak olmuştur. ABD aslında Irak'ı işgal edeceğini "Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi"nde dolaylı olarak belirtmiştir. Yeni stratejide, Irak'ın kitle imha silahlarına ve biyolojik silahlara sahip olduğu ve dünya barışına karşı tehdit oluşturduğu ifade edilmiş, ABD'nin tehdit unsurlarını ortadan kaldırmak, dünya barışını korumak ve kendisiyle birlikte dost ülkelere yönelik terörist saldırıları önlemek için öncelikli tedbirlere

başvurulabileceği, BM hukuk düzenine ve BM Anlaşması'nın ilgili hükümlerine hiçbir biçimde değinilmeden açıklanmıştır.

ABD'nin Irak işgali, “öncelikli” (pre-emptive), yani saldırının kesin olduğu durumda yapılan bir meşru müdafaa eylemi değil, “önleyici” (preventive) yani varsayımlara dayanan bir meşru müdafaa eylemidir. ABD, Irak'ta kitle imha silahlarının varlığı ihtimaline dayanarak kuvvete başvurmuş ancak iddialarını ispatlayamamıştır. ABD ayrıca El-Kaide ile Irak arasında bir bağ olduğunu iddia etmiş ancak bu iddiasını da ispatlamak konusunda başarısız olmuştur.

Irak işgalini 678, 687 ve 1441 sayılı kararlara dayandığını öne sürmek de mümkün değildir. 678 sayılı kararla GK Irak'ın Kuveyt işgalini kınamış ve Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesini talep etmiştir. Kararın amacı Kuveyt'in özgürlüğünü yeniden kazanmasını sağlamaktır. Irak bu istekleri yerine getirmeyince, Antlaşmanın 7. Bölümüne dayanarak üye devletlere, bölgede barış ve güvenliği yeniden tesis etmeleri için gerekli kuvvet kullanımı yetkisi verilmiştir. Fakat bu kararın genişletilerek Irak'a karşı kuvvet kullanımı için herhangi bir devlete takdir yetkisi verdiği yorumu yanlıştır. 687 sayılı karardaki yükümlülükler BM Antlaşması'nın 7. Bölümüne bağlı olarak ve tamamen GK tarafından düzenlenmişlerdir ve BMGK tarafından denetleneceklerdi. ABD'nin veya İngiltere'nin bu kararların uygulanıp uygulanmadığını denetleme yetkisi yoktu. 1441 sayılı kararda geçen Irak'ın üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmemesi halinde “ciddi yaptırımlarla” karşılaşacağı ifadesi, ABD tarafından Irak'a karşı kuvvet kullanımını açma yolunda bir yetki dayanağı olarak kullanılmıştır. Fakat yaptırımların içerik ve nitelikleri kararda açık bir şekilde ifade edilmemiştir. ABD, Irak'ın kararlara uymaması halinde BM'yi temsilen Irak'a savaş açabileceği ve bunun için de ek bir karara gerek olmadığı şeklinde yorumlamış ve bu görüşleri İngiltere tarafından da desteklenmiştir.

687 sayılı kararda, 678 sayılı kararın, Irak'ın GK kararlarına uymaması durumunda yeniden yürürlüğe gireceğini işaret eden hiçbir şey yoktur. İkincisi, 687 sayılı karar Irak'ın kararları kabul etmesini talep etmektedir ki Irak bunu yapmıştır. Üçüncüsü, Konsey 687 sayılı kararın uygulanması için güç kullanımı yetkisini hiçbir zaman vermemiştir. Dördüncüsü, 2002 Eylül ve Ekim'inde ABD ve İngiltere'nin, Irak'ın kararlara uymaması durumunda kuvvet kullanımı yetkisi veren bir karar

teklifinde bulundukları; ancak diğer Konsey üyelerini bu kararı desteklemek için ikna edemedikleri bilinmektedir.

Irak müdahalesi meşru olmaktan uzaktır. Ancak meşru olduğu kabul edilse bile meşru müdafanın orantılılık, aciliyet ve gereklilik şartlarını taşımamaktadır. Iraklı tutuklulara Amerikan askerlerince Ebu Greyb Hapishanesi'nde işkence yapılmış ve tüm dünya bunu medyadan takip etmiştir. Bu durum ABD'nin demokrasinin ve özgürlüğün temsilcisi olma iddiasını tamamen ortadan kaldırmıştır. İşgal esnasında ve sonrasında ABD'nin aşırı güç kullanması sebebiyle pek çok sivil ölmüş ve yaralanmıştır.

22 Mayıs 2003 tarihinde alınan 1483 sayılı kararda, ABD ve müttefikleri işgalci güç (occupying powers) olarak nitelendirilmiş, otorite olarak tanınmış ve şu anda ya da gelecekte Irak'ta bulunan ya da bulunacak olan diğer devlet güçlerinin bu Otorite'ye bağlı olarak hareket edeceği kabul edilmiştir. Bu karar, bir yandan BM hukuk düzeninin ilkelerinin korunmasını ve devletlerin alınan kararlar doğrultusunda davranmasını istemiş, öte yandan da BM hukuk düzeniyle bağdaşmasa da ABD ve müttefiklerinin Irak'ta yarattığı fiili durumu tanımış ve buna uygun çözümler üretmeye çalışan bir strateji izlemiştir.

Yapılan çalışma sonucunda ortaya çıkan şudur ki, 11 Eylül 2001 sonrasında, ABD'nin terörizme karşı ilân ettiği savaşta gerçekleştirdiği Afganistan ve Irak işgalleri ve bu işgallerin haklılaştırılması için uluslararası hukuku kendi menfaatince yönlendirmesi, gerektiğinde dış politika aracı olarak tek taraflı kuvvet kullanımına başvurabileceğini göstermesi, uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmesi, GK'nin dolaylı desteğine dahi ihtiyaç duymadan tek başına hareket etmesi, ABD'ye ve BM sistemine duyulan güvenin azalmasına sebep olmuştur. BMGK'nin etkinliği ve uluslararası hukukun uygulanabilirliği hegemonik güce bağlıdır. BMGK'nin ABD eylemlerine direk olarak olmasa da dolaylı yoldan destek vermesi, kurumsal gücünün ne kadar zayıf olduğunun bir göstergesidir.

ABD 11 Eylül saldırılarıyla gayet açık hale gelen ABD karşıtlığını, Afganistan ve Irak işgalleriyle pekiştirmiştir. Bu işgallerin altında yatan politik gayeler başka bir araştırmanın konusudur. Ancak ABD, tüm dünyada oluşturduğu “savaş makinesi” imgesini ortadan kaldırmak istiyorsa, uluslararası hukuk kurallarına

riayet etmeli, sadece kendi çıkarlarını gözetmemeli ve şu an hala dünyanın en büyük gücü olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında elinden geleni yapmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR-DERGİLER-MAKALELER-TEZLER

Acer, Yücel. 2005. “Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu Kavramının Temel Unsurları: Tanım Çalışmaları ve Yansımalar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 1, Sayı: 3.

Aral, Berdal. 2007. “Asimetrik Saldırı Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, , Cilt: 4, Sayı: 14.

Aral, Berdal. 1999. **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, Kırıkkale: Siyasal Kitabevi.

Aral, Berdal. 1998. “Soğuk Savaş Sonrasında ‘Siyasallaşan’ Uluslararası Hukuk ve Başlıca Mağdurları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, , Cilt: 53 Sayı: 1.

Başeren, Sertaç. 2003. **Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Bellamy, Alex J.. 2004. “Ethics and Intervention: The 'Humanitarian Exception' and the Problem of Abuse in the Case of Iraq, **Journal of Peace Research**, Cilt: 41, Sayı: 2.

Bektaş, Buket. 2007. “11 Eylül 2001 Terörist Saldırısı Neticesinde ABD’nin Güvenlik Algılamalarındaki Değişiklik”, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, , Ankara.

Bilgin, Mert. 2006. “ABD’nin Irak’taki Stratejik Açılımları: Petrol, Rejim, Güvenlik ve Ötesi”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 12, Sayı: 2.

Bishara, Marvan. 2001. “Adresi Olmayan Düşman”, **Birikim**, Çev. Elçin Gen, Sayı: 151.

Bothe, Michael. 2003. “Terrorism and th Legality of Pre-emptive Force”, **European Journal of International Law**, , Cilt: 14, Sayı: 2.

Bozkurt, Enver. 2003. “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Irak ile ilgili Kararlarının Değerlendirilmesi”, **Stradigma**, sayı: 11.

Bozkurt, Enver. 2003. **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bozkurt, Enver. 2003. **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Brooks, Rosa Ehrenreich. 2004. “War Everywhere: Rights, National Security Law, and the Law of Armed Conflict in the Age of Terror”, **University of Pennsylvania Law Review**, , Cilt: 153, Sayı: 2.

Brunnée, Jutta ve Toope, Stephen J.. 2004. “Slouching Towards New ‘Just’ Wars: The Hegemon after September 11th”, **International Relations**, Cilt: 18.

Brzezinski, Zbigniew. 2005. **Tercih, Küresel Hakimiyet mi? Küresel Liderlik mi?**, Çev. Cem Küçük, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Byers, Michael. 2007. “Köklü Değişikliğin Güçlükleri”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, Ed. Michael Byers, George Nolte, Çev. Ed. Erdem Denk, Ankara: Siyasal Basın Yayım Dağıtım.

Byers, Michael, “The Shifting Foundations of International Law: A Decade of Forceful Measures Against Iraq”, **European Journal of International Law**, Cilt: 13, Sayı: 1.

Byers, Michael. 2002. “Terrorism, the Use of Force and International Law after 11 September”, **The International and Comparative Law Quarterly**, Cilt: 51, Sayı: 2.

Cassese, Antonio. 2001. "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", **European Journal of International Law**, Cilt: 12, Sayı: 5.

Crawford, Neta C..2003. “Just War Theory and the U.S. Counterterror War”, **Perspectives on Politics**, Cilt: 1, Sayı: 1.

Çelik, Edip F., 1987. **Milletlerarası Hukuk**, İkinci Kitap, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Dağı, Zeynep ve Dağı, İhsan. 2002. “Açık Toplumdan Güvenlik Devletine: ABD Nereye?”, **Karizma**, Sayı: 9

Dalar, Mehmet. 2008. “Uluslararası Hukukta “Haklı Savaş” Doktrini: Bir Problemin Analizi”, **Muhafazakar Düşünce**, Yıl.4, Sayı: 15.

Dallmary, Fred Reinhard. 2005. “11 Eylül sonrası Amerika Nereye Gidiyor?”, Der. Fatma Sel Turhan, Çev. Ahmet Okumuş, **Küresel Güçler**, İstanbul: Küre Yayınları.

Dedeoğlu, Beril. 2005. “Fighting Terrorism And Intervention: Paradoxes And Misunderstandings”, **Perceptions**, Cilt: X, Sayı: 4.

Demirel, Emin. 2003. **Taliban, El Kaide, Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Frank, Thomas M.. 2003. "What Happens Now? The United Nations After Iraq", **The American Journal of International Law**, Temmuz., , Cilt: 97, Sayı: 3.

Fitzpatrick, Joan. 2002. "Jurisdiction of Military Commissions and the Ambiguous War on Terrorism", **The American Journal of International Law**, Cilt: 96, Sayı: 2.

Gardner, Richard N.. 2003. "Neither Bush nor the "Jurisprudes"" ,**The American Journal of International Law**, , Cilt: 97, Sayı: 3.

Gerger, Haluk. 2006. **ABD Ortadoğu Türkiye**, İstanbul: Ceylan Yayınları.

Girdner, Eddie J.. 2004-2005. "Pre-emptive war : The Case of Iraq" , **Perceptions Journal of International Affairs**, Cilt: IX, Sayı: 4.

Göztepe, Ece. 2004. "Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirmesi ya da 'Haklı Savaş'ın Haksızlığı Üzerine", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, , Sayı:3.

Greenwood, Christopher, "International Law and the 'War Against Terrorism', **International Affairs**, 2002, Cilt: 78, Sayı:2.

Greig, Don W.. 1991. "Self-Defence and the Security Council: What does Article 51 Require?" **The International and Comparative Law Quarterly**, , Cilt: 40, Sayı:2.

Gupta, Sanjay. 2008. "The Doctrine of Pre-emptive Strike: Application and Implications During the Administration of President George W. Bush", **International Political Law Review**, Cilt: 29, Sayı: 2.

Gürler, Ali İhsan. 2005. **Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Halatçı, Ülkü. 2006. “11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu’nun Bir Değerlendirmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, , Cilt 2, Sayı: 7.

Hinnebusch, Raymond. 2007. “The Us Invasion Of Iraq: Explanations And Implications”, **Critical Middle Eastern Studies**, , Cilt. 16, Sayı: 3.

Hobson, Christopher. 2005. “A forward strategy of freedom in the Middle East: US Democracy Promotion and the ‘War on Terror’”, **Australian Journal of International Affairs**, Cilt: 59, Sayı: 1.

Kagan, Robert, 2003 “Looking for Legitimacy in All the Wrong Places”, **Foreign Policy**, Sayı: 137.

Kaya, İbrahim. 2005. “Afganistan Harekatı ve Uluslararası Hukuk: Jus Ad Bellum ve Jus in Bello Yansımaları”, **Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük’e Armağan**, Ankara: Turhan Kitabevi.

Kaya, İbrahim. 2005. **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, Ankara: USAK Yayınları

Keskin, Funda. 2002. “BM ve Kuvvet Kullanma”, **Avrasya Dosyası, BM Özel**, , Cilt: 8, Sayı: 1.

Kılıçbay, Mehmet Ali. 2002. “11 Eylül ve Milat Tartışması”, **Karizma**, Sayı: 9,

Kissinger, Henry. 2002. **Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?**, Çev. Tayfun Evyapan, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.

Kohen, Marcelo G.. 2007. “ABD’nin Soğuk Savaşın Bitişinden Sonra Kuvvet Kullanması ve Bunun Uluslararası Hukuka Etkisi”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, Ed. Michael Byers, George Nolte, Çev. Ed. Erdem Denk, Ankara: Siyasal Basın Yayım Dağıtım.

Koskeniemi, Martti. 2007. **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, Der. Michael Byers ve Georg Nolte, Çev. Erdem Denk, Ankara: Phoenix Yayınevi.

Köker, Levent, “Yeni Savaşlar Çağında Hukukun Üstünlüğü Ve Uluslararası Politika”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 54 Sayı: 4.

Kramer, Ronald, Raymond Michalowski ve Dawn Rothe. 2005. "The Supreme International Crime": How the U.S. War in Iraq Threatens the Rule of Law”, **Social Justice**, Cilt: 32, Sayı: 2.

Kurtuluş, Ersun. N.. 2007. “The Notion of a “Pre-emptive War: ”The Six Day War Revisited”, **The Middle East Journal**, İlkbahar, Cilt: 61, Sayı: 2.

Myjer, Eric P.J. ve White, Nigel D., 2002. “The Twin Towers Attack: An Unlimited Right to Self-Defence?”, **Oxford University Press**, Cilt: 7, Sayı: 1.

Natalia Ochoa-Ruiz and Esther Salamanca-Aguado. 2005. “Exploring the Limits of International Law relating to the Use of Force in Self-defence”, **The European Journal of International Law**, Cilt: 16 Sayı: 3.

Öktem, Emre. 2004. “Uluslararası Hukukta Terörizm Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 5.

Özkan, Ayşe. 2002. “Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu”, **Avrasya Dosyası, BM Özel**, , Cilt: 8, Sayı: 1.

Özlük, Erdem. 2008. Uluslararası İlişkilerde Meşruiyet ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Meşruiyet Krizi, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 4, Sayı:14.

Öztürk, Osman Metin. 2007. **Amerika Çökerken Yeni Kutuplaşma**, Ankara: Fark Yayınları.

Paker, Murat. 2001. "Kısmen Kişisel Bir New York Yazısı, ABD'nin Sarsılan Kudreti" **Birikim**, Sayı: 150.

Pazarcı, Hüseyin. 2000. **Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap**, Ankara: Turhan Kitapevi.

Polat, İrfan. 2006. "11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi", Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Ratner, Steven R.. 2002. "Jus ad Bellum and Jus in Bello after September 11", **The American Journal of International Law**, Cilt: 96, Sayı: 4.

Reçber, Sercan, "Irak'a Yönelik Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:4, Sayı: 13.

Reisman, W. Michael and Armstrong, Andrea. 2006. "The Past and Future of the Claim of Preemptive Self-Defense", **The American Journal of International Law**, Cilt. 100, Sayı: 3.

Rowe, Peter. 2002. "Responses to Terror: The New "War"", **Melbourne Journal of International Law**, Cilt 3.

Sapiro, Miriam. 2003. "The Shifting Sands of Preemptive Self-Defense", **The American Journal of International Law**, , Cilt: 97, Sayı: 3.

Schachter, Oscar. 1986. "In Defense of International Rules on the Use of Force", **The University of Chicago Law Review**, Cilt: 53, Sayı: 1.

Schachter, Oscar, "Self-Defence and the Rule of Law". 1989. **The American Journal of International Law**, , Cilt: 83, No:2.

Snyder, Robert S. 2003. "The Myth of Preemption: More Than a War against Iraq", **Orbis**, Cilt: 47, Sayı: 4.

Sofaer, Abraham D..2003. "On the Necessity of Pre-emption", *European Journal of International Law*, , Cilt: 14, Sayı: 2.

Songür, Mustafa. 2007. "Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Savunma Hakkı Temelinde Kuvvet Kullanımı ve 11 Eylül Saldırıları" Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.

Stemmet, Andre. 2003. "International Law and the Use of Force: Some Post 9/11 Perspectives", **RUSI Journal**, , Cilt: 148, Sayı: 5.

Suter, Keith. 2005. "Terrorism And International Law", **Contemporary Review**, Cilt: 287.

Şahin, Şule. 2006. "11 Eylül 2001 Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikası," Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.

Taft IV, William H. ve Buchwald, Todd F..2003. "Preemption, Iraq, and International Law", **The American Journal of International Law**, , Cilt: 97, Sayı: 3.

Thürer, Daniel. 2007. “Yorumlar”, **ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri**, Ed. Michael Byers, George Nolte, Çev. Ed. Erdem Denk, Ankara.

Taşdemir, Fatma. 2006. “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 2, Sayı: 5.

Taşdemir, Fatma. 2006. **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara: USAK Yayınları.

Thakur, Ramesh. 2003. “Iraq, UN and Changing Bases of World Order”, **Economic and Political Weekly**, Cilt: 38, Sayı: 23.

Todd, Emmanuel. 2004. **İmparatorluktan Sonra Amerikan Sisteminin Çöküşü**, Dost Kitabevi, Ankara, , Çev. Gülser Çetin.

Tschirgi, Dan. 2002. “The War On Terror: Marginalised Conflict As A Challenge To The International System”, **Perceptions, Journal of International Affairs**, Eylül-Kasım Cilt. VII, Sayı: 3.

Ulfstein, Geir. 2003. “Terrorism and the Use of Force”, **Security Dialogue**, Cilt: 34, Sayı: 2.

Wallerstein, Immanuel. 2003. **Amerikan Gücünün Gerileyişi, Kaotik bir Dünyada ABD**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.

Wedgwood, Ruth. 2003. “The Fall of Saddam Hussein: Security Council Mandates and Preemptive Self-Defence”, **The American Journal of International Law**, Cilt: 97, Sayı: 3.

Weisburd, A Mark. 2004. “The War in Iraq and the Dilemma of Controlling the International Use of Force”, **Texas International Law Journal**, , Cilt: 39, Sayı:4.

White, Nigel D. ve Myjer, Eric P. J.. 2003. “The Use of Force Against Iraq” *Journal of Conflict and Security Law*, , Cilt:8, Sayı:1.

Yapıcı, Utku. 2006. “Uluslararası Hukukta Terörizme Karşı Kuvvet Kullanımı Sorunu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 2, Sayı:7.

Yee, Sienho. 2002. “The Potential Impact of the Possible US Responses to the 9-11 Atrocities on the Law regarding the Use of Force and Self-defence”, *Chinese Journal of International Law*. Cilt:1.

Yoo, John, “Using Force”. 2004. **The University of Chicago Law Review**, , Cilt: 71, Sayı: 3.

Yoo, John. 2003. “International Law and the War in Iraq”, **The American Journal of International Law**, , Cilt: 97, Sayı: 3.

İNTERNET KAYNAKLARI

Acer, Yücel, **“ABD’nin Guantanamo Uygulaması ve 1949 Cenevre Savaş Esirleri Sözleşmesi: Hukuk mu Yetersiz, Hukuka Saygı mı Yetersiz?”**,

<http://www.usakgundem.com/yazar/263/abd%E2%80%99nin-guantanamo-uygulamasi-ve-1949-cenevre-savas-esirleri-s%C3%B6zlesmesi-hukuk-mu-yetersiz-hukuka-saygi-mi-yetersiz.html>, Erişim Tarihi: 07.07.2009.

Altıparmak, Cüneyd, **“Irak İşgalinin Hukuksuzluğunun Perde Arkası”**,

http://www.timeturk.com/Irak-isgalinin-hukuksuzlugunun-perde-arkasi_58689-haberi.html, Erişim Tarihi: 17.09.2009.

Arno, Anthony, **“Iraq Under U.S. Occupation: 'It was Never as Bad as This'”**, <http://www.zmag.org/znet/viewArticle/5004>, Erişim Tarihi: 04.08.2009.

Arı, Tayyar, **“Türkiye, Irak Ve Abd: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Basra Körfezi’nde Yeni Parametreler”**,

http://www.tayyarari.com/download/Turkiye_irak_abd.doc, Erişim Tarihi: 01.08.2009.

¹ Aydın, Mustafa, **“Amerika Dünyadan Ne İstiyor? ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Dış Politikası”**,

<http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=60>, Erişim Tarihi: 17.08.2009.

BBC, **“Ebu Gureyb’de Yedinci Mahkumiyet”**,

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/02/050205_ebu_gureyb.shtml, Erişim Tarihi: 04.08.09.

BBC, “**Irak'ın yakın tarihi**”,

http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/040202_irak_kronoloji.shtml,

Erişim tarihi: 13.08.2009.

CBS News, “**Clarke's Take On Terror, What Bush's Ex-Adviser Says About Efforts to Stop War On Terror**”,

<http://www.cbsnews.com/stories/2004/03/19/60minutes/main607356.shtml>, Erişim

Tarihi: 13.08.2009

Döner, Ayhan, “**Kuvvet Kullanma Yasağı ve İnsani Müdahale Açısından II. Körfez Krizi**”,

<http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu='KuvvetKullanmaYasağıveİnsaniMüdahaleAçısındanII.KörfezKrizi'&kimlik=-397695427&url=makaleler/adoner-1.htm>,

Erişim Tarihi: 15.08.2009.

Gaddis, John Lewis, “**A Grand Strategy**”,

<http://www.foreignpolicy.com/Ning/archive/archive/133/gaddis.pdf>, s. 50, Erişim

Tarihi: 19.08.2009.

Kösebalaban, Hasan, ‘**Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler**’, www.2023.gen.tr/kasim02/yeniamerikandoktrini.htm, Erişim Tarihi: 29.06.2009.

NTVMSNBC, Dünya, “**Bush: Teröre Karşı Barış Olmaz**”,

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/111305.asp>, Erişim Tarihi: 15.08.2009

NTVMSNBC, Dünya, “**Afganların Bedeninde Uranyum İzi**”,

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/216933.asp>, Erişim Tarihi: 15.08.2009.

NTVMSNBC, Dünya, “**İşkence Emri Askeri İstihbarattan**”,

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/269172.asp>, Erişim Tarihi: 04.08.2009.

Radikal, Dış Haberler, **“‘Vur dedik öldürdü' raporu”**,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=59023>, Erişim Tarihi: 27.07.2009.

Sais, Clara Portela, **“Terrorism and the Law of the Use of Force”**,

<http://www.bits.de/public/researchnote/rn02-2.htm>, Erişim Tarihi: 18.08.2009.

Tarhanlı, Turgut. **“Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk”**,

<http://www.anayasa.gov.tr/anyarg20/ttarhanli.pdf>, Erişim Tarihi: 12.08.2009.

Yeni Şafak, **“‘Mezar'da Katliam' kaseti ABD, İngiltere ve Dostum'u korkuttu...”** <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2002/Haziran/22/ikaragul.html>, Erişim Tarihi: 15.08.2009.

Zaman, Dış Haberler, **“BM'den ABD'ye İşkencenin Kökünü Kazı Uyarısı”**,

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=286522&keyfield=4972616B27746120C4B0C59F6B656E63656E696E20>, Erişim Tarihi: 04.09.2009.

Zaman, Dış Haberler, **“Harekât Başladı”**,

<http://arsiv.zaman.com.tr/2001/10/08/dishaberler/dishaberlerdevam.htm>, Erişim Tarihi: 15.08.2009

“Amerika Birleşik Devletleri Güvenlik Stratejisi (2002)”,

<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/index.html>, Erişim Tarihi: 20.08.2009.

“BM Sözleşmeleri, Birleşmiş Milletler Antlaşması (BM Şartı)... Giriş”,

<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti-00.html>, Erişim Tarihi: 23.07.2009.

“Birleşmiş Milletler Antlaşması Türkçe Metni”,

<http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/belgeler/bilresmismillet.doc>, Erişim Tarihi: 17.08.2009.

“Dakika Dakika Operasyon”,

<<http://www.bigglook.com/war/6.asp>>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

“Hans Blix’in Güvenlik Konseyi’ne yazdığı 14 Şubat 2003 Tarihli Mektup”,

<http://www.un.org/Depts/unmovic/blix14Febasdel.htm>, Erişim Tarihi: 31.07.2009.

“Hans Blix’in Güvenlik Konseyi’ne yazdığı 27 Haziran 2003 Tarihli mektup”,

<http://www.un.org/Depts/unmovic/Bx27.htm>, Erişim Tarihi: 31.07.2009.

“John D. Negroponte’nin 7 Ekim 2001 Tarihinde Güvenlik Konseyi’ne Yazdığı Mektup”,

<http://www2.kobe-u.ac.jp/~shotaro/kogi/2005kiko/s-2001-946e.pdf>, Erişim Tarihi: 23.07.2009.

“Operasyonun Dünyadaki Yankıları”,

<<http://www.bigglook.com/war/9.asp>>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

“Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları”,

<<http://www.bigglook.com/war/7.asp>>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.

“Şok Bir İddia”,

http://www.haber61.net/news_detail.php?id=36963, Erişim Tarihi: 15.08.2009.

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye, “Irak: Bir Yıl Sonra İnsan Hakları Hala Korkunç Durumda”,

http://www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?view=article&catid=70&id=260&option=com_content, Erişim Tarihi: 04.08.2009.

“660 (1990) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı”,

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/10/IMG/NR057510.pdf?OpenElement>, Erişim Tarihi: 26.07.2009.

“678 (1990) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı”,

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf>,

Erişim Tarihi: 26.07.2009.

“687 (1991) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı”,

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf>,

Erişim Tarihi: 26.07.2009.

1368 (2001) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı,

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>,

Erişim Tarihi: 14.08.2009.

1373 (2001) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı,

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>,

Erişim Tarihi: 14.08.2009

“1441 (2002) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı,

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/682/26/PDF/N0268226.pdf?OpenElement>,

Erişim Tarihi: 15.08.2009.

“1472 (2003) Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı”,

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/302/09/PDF/N0330209.pdf?OpenElement>,

Erişim Tarihi: 05.08.2009.

“1483 (2003) sayılı Güvenlik Konseyi Kararı”,

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/53/PDF/N0336853.pdf?OpenElement>,

Erişim Tarihi: 05.08.2009